

NGAAHI NĀUNAU NŌ 'A E ANZ MA'A E KAU KONISIUMÁ

NGAAHI TU'UTU'UNI MO E MAKATU'UNGA
'E KAMATA LAU MEÍ HE 'AHO 5 'AOKOSI 2024
PAAKI 'A TONGA

TALATEU

Ngaahi Lave kotoa ki he ANZ

‘I he ngaahi Tu‘utu‘uni mo e Makatu‘unga ko ‘ení, ‘oku ‘uhinga ‘a e “mau”, “kimautolu”, “‘emaui” mo e “ANZ” ki he Australia and New Zealand Banking Group Limited ABN 11 0005 357 522.

Ko Ho‘o Aleapau Noó

Ko e ngaahi Tu‘utu‘uni mo e Makatu‘unga ki he Ngaahi Nāunau Nō ‘a e Konisiumá ko ‘ení (“Ngaahi Tu‘utu‘uni mo e Makatu‘unga”); ko ho‘o Tohi Tali ‘o e Nō; Tohi Liliu ki he Makatu‘unga ki he Nō takitaha; fakapapau mo e Malu‘i takitaha; pea mo ha ngaahi fa‘ahinga makatu‘unga tu‘upau ‘oku fokotu‘u atu ‘i ho‘o Tohi tali ‘o e Noó pe kuo ‘osi fai ki ai ha felotoi tohi ‘i he vaha‘a ‘o koe mo e ANZ pe fakatahataha‘i ‘o fakatatau ki he Ngaahi Tu‘utu‘uní mo e Makatu‘ungá, ‘oku tānaki kotoa ia ‘o nau hoko ko ho‘o Aleapau Nō (“Aleapau Nō” pe “konituleki”) mo kimautolú.

Ko e Ngaahi Tu‘utu‘uni mo e Ngaahi Makatu‘unga ko ‘ení ‘oku malava ke ngāue‘aki ia ki he nō kotoa ‘oku fakahoko mo kimautolú. Ko e Tohi Tali ‘o e Noó takitaha pea mo e Ngaahi Tu‘utu‘uni mo e Makatu‘unga ko ‘ení ‘oku nau fa‘u ha aleapau nō kehe mo kimautolu. Ko e aleapau nō ko iá ‘oku malava ke liliu, monomono pea mo fakalahi ‘aki ‘a e Ngaahi Tohi Liliu ‘o e Noó meí he taimi ki he taimi.

‘Oku totonu ké ke lau kotoa ‘a e nāunau aleapau ‘oku kaunga ki he noó ‘oku tuku atu kiate koé peá ke ‘eke ki he ANZ fekau‘aki mo ha fa‘ahinga me‘a ‘oku ke hoha‘a ki ai.

Kapau kuó ke tuku atu pe ‘oku teuaki ké ke ‘ave ha‘o Koloa Malu‘i ki he ANZ ki ha fa‘ahinga pa‘anga kuo noo‘i atu pe teuaki noo‘i atu ‘e he ANZ, ko e ngaahi tu‘utu‘uni ‘oku nau pule‘i ‘a e fa‘ahinga koloa Malu‘i peheé ‘oku fokotu‘u atu ia ‘i he ngaahi me‘a fakapepa fekau‘aki mo e malu‘i.

‘I he taimi te ke tali ai ‘a ho‘o Aleapau Noó ‘aki ha‘o fakamo‘oni tohinima ‘i ho‘o Tohi Tali ‘o e Noó, ‘okú ke loto ai ke totongi ‘a e Tu‘unga ‘o e Totongi Tupu (Interest Rate) ‘o e nō ‘oku tuku atu ‘e he ANZ pea mo totongi ‘a e ‘ū totongi makehe ki he noó mo e ‘ū totongi hilifaki ‘oku fakahā‘i atu ‘i he Tohi Tali ‘o e Noó (ka ‘oku ala lava ke liliu ‘o hangē ko hono fakahā‘i atu ‘i he ki‘i tohi ni pea mo e Tohi Tali ‘o e Noó).

Founga 'o hono ngāue'aki 'o e ki'i tohí ni

'I lalo, te ke sio ai ki he lisi 'o e ngaahi nāunau pea mo e ngaahi ngāue fakapangikē 'oku lave ki ai 'a e Ngaahi Tu'utu'uní mo e Makatu'ungá pea 'i he peesi hokó 'oku fakaikiiki ai 'a e kakano 'o e fakamatalá, kau ki ai 'a e ngaahi peesi fakafekau'aki ki aí.

Ko e ki'i tohi ko 'ení 'oku hiki atu ai ngaahi tafa'aki hangē ko e ngaahi tu'utu'uní mo e makatu'unga ki ha fa'ahinga nō pau pea mo e founga ke fetu'utaki mai ai kiate kimautolú ('i he tafa'aki ki mui 'o e ki'i tohí ni).

Ngaahi faka'eke'eke fakalūkufuá

Kapau 'oku 'i ai ha'o ngaahi faka'eke'eke fakalūkufua fekau'aki mo e ki'i tohí ni, pe ki he ngaahi tu'utu'uní mo e makatu'unga 'oku 'i lotó, pe ko ha'o fiema'u pē ha ngaahi fakaikiiki fekau'aki mo ha fa'ahinga 'akauni pe nāunau fakapangikē 'a e ANZ, kātaki 'o faka'eke'eke ia ki ha fa'ahinga va'a pē 'a e ANZ, faka'eke'eke 'i he Bank Mail (Meili Pangikeé) kapau 'okú ke lēsisita ki he Pangikē 'i he 'Initanetí 'a e ANZ, pe telefoni mai kiate kimautolu lolotonga 'a e taimi ngāué 'i he +676 20 500.

Ko e ki'i tohi ko 'ení 'oku hiki atu ai 'a e ngaahi tu'utu'uní mo e makatu'unga pau ki he ngaahi nāunau nō ko 'ení ma'a e kau konisiumá:

- Ngaahi Nō 'Apí (Home Loans)
- Ngaahi Nō 'Api Fakatupu Pa'anga (Residential Investment Property Loans)
- Ngaahi Nō Fakatāutaha (Personal Loans)

Ko e Ngaahi Tu'utu'uní mo e Makatu'unga ko ení 'oku 'i he lea Faka-Pilitāniá ia. Ko ha fa'ahinga fakatonulea Faka-Tonga 'o e Ngaahi Tu'utu'uní mo e Makatu'unga ko ení ko ha ma'unga fakamatala pē ia pea 'e lau pē ia ko hano liliu lea 'o e Ngaahi Tu'utu'uní mo e Makatu'ungá. 'I ha hoko ha fetōkehekehe'aki 'i hono liliu 'o e Ngaahi Tu'utu'uní mo e Makatu'unga ko 'ení ki he lea Faka-Tongá mei he tatau 'i he lea Faka-Pilitāniá, 'e lau mo ngāue'aki ma'u pē 'a e tatau 'i he lea Faka-Pilitāniá.

Talanoa mo kimautilu kapau 'oku 'i ai ha fa'ahinga palopalema 'i ho'o noó

Kapau 'oku 'i ai ha'o fa'ahinga palopalema fekau'aki mo hō'o noó, kātaki 'o fakahā mai ke mau 'ilo. Ko e ngaahi fakaikiiki ki he founga ké ke fetu'utaki mai ai kiate kimautilú 'oku 'i he Konga 'i 'olunga ki he "Ngaahi faka'eke'eke fakalūkufuá" mo 'emau uepisaití anz.com/tonga.

'Oku mahu'inga ké ke lau pea mo mahino'i 'a e ngaahi pepa fakamatala 'oku lave ki ai 'i 'olungá. Kapau 'o 'ikai ké ke mahino'i, pe 'okú ke ta'epau'ia fekau'aki mo ha fa'ahinga tafa'aki 'o e ngaahi pepa fakamatalá ni, 'oua 'e toe tatali ka e faka'eke'eke mai ke mau fakamahino'i atu 'a e me'a ko iá kiate koe.

'I he taimi 'okú ke lau ai 'a e Ngaahi Tu'utu'uní mo e Makatu'ungá, manatu'i 'oku 'i ai 'a e ngaahi fo'i lea 'oku 'i ai honau 'uhinga makehe 'a ia 'oku fakamatala'i 'i he malumalu 'o e Konga 1 'o e pepa fakamatalá ni.

KANOTOHÍ

Konga 1: Ngaahi Makatu'unga Fakalūkufuá	9
1.1 Ngaahi Faka'uhingá	9
1.2 'Oku malava ke kehe 'a e mahu'inga 'oku fiema'u atu ké ke totongí meí he mahu'inga 'i ho'o Tohi Tali'ó e Noó	13
1.3 'Aho Toho'ó e Noó	13
1.4 Taumu'a'ó e noó	13
1.5 Te mau hilifaki atu ha totongi tupu ki ho'o noó	13
1.6 Founga hono fika'i mo hono to'o'a e totongi tupú	14
1.7 Ngaahi liliu 'i he Tu'unga Tototongi Tupú mo e vaha'a tu'upau ki he totongi tupú	15
1.8 Ko hono fakahoko atu kiate koe 'a e ngaahi liliú	15
1.9 Taimi tēpile ki hono tā fakafoki'ó e noó	16
1.10 Ngaahi Totongi 'i he Ngaahi Vaha'a Taimi Totongi Tupú 'Ata'atā Pē	16
1.11 Ngaahi liliu ki he ngaahi mahu'inga tā fakafoki'ó e noó 'i he pe ki mu'a 'i he 'Aho Toho'ó e Noó	17
1.12 Ngaahi liliu ki he taimi tā fakafokí hili 'a e 'Aho Toho'ó e Noó	17
1.13 Fakahū'ó e ngaahi totongi tā fakafokí, ngaahi totongi tñnakí pe ngaahi fe'ave'aki pa'anga kehé	17
1.14 Ko hono tā fakafoki vave ange ho'o noó	18
1.15 Kapau 'okú ke faingāta'a'ia fakapa'anga	19
1.16 Ngaahi totongi tu'upau, ngaahi totongi hilifaki mo e ngaahi fakamole fakalūkufuá	20
1.17 Ngaahi totongi tu'upau 'oku 'eke mo hilifaki	22
1.18 Ngaahi totongi kehe te mau ala tñnaki atu	25
1.19 Ngaahi liliu ki he ngaahi totongi 'eké mo e ngaahi totongi hilifakí	26
1.20 Ngaahi Fakapapaú mo e Koloa Malu'í	27
1.21 Ngaahi tefito'í fatongia pau	28
1.22 Malu'í	28
1.23 Ngaahi Talāsiti	30
1.24 Ngaahi totonu'a e ANZ kapau 'e Hoko ha Ta'etotongi'ó e Noó 'i he malumalu'ó e Aleapaú	30
1.25 Kaungā mo'ua fakataha mo fakatokolahi	33
1.26 Fakahā'í'ó e fakamatala pa'angá	33

1.27	Malu'i'ó e fakamatala fakatāutahá mo e tauhi malu'ó e fakamatalá – ko hono tānaki, ngāue'aki mo hono vahevahe atu'ó e fakamatala fakatāutahá	33
1.28	Ngaahi fakamatala pa'angá	36
1.29	Ngaahi fanongonongó	36
1.30	Fakahiki'ó e ngaahi totonu'a e ANZ	39
1.31	Faka'atā	39
1.32	Ngaahi liliu ki ho'ó Aleapau Noó	40
1.33	Tu'unga'atā atu'ó e pa'angá	41
1.34	Tali'ó ho'ó Tohi Tali'ó e Noó	41
1.35	Motuhia'a e faifatongjá	42
1.36	Puke	42
1.37	Ngaahi Liliu'i he Ngaahi Fiema'u'a e Pule'angá	43
1.38	Ngaahi liliu'i he laó	44
1.39	Uesia'i he māketí	44
1.40	Laó mo e mafai fakalaó	44
1.41	Me'a'oku hoko fakafokifā	45
1.42	Ngaahi founga'a e ngaahi sēvesi fakapa'angá ke fakalelei'i ai ha fekihiaki pea mo hono fakahoko'ó ha lāunga	46
1.43	Fakafepaki'i'ó e fe'ave'aki pa'anga kākāá mo e ngaahi fakataputapu'i	47
1.44	Totongi Huhu'i	48
1.45	Totonu'a e ANZ ki hono fakataha'i'ó ha ngaahi 'akauni	49
Ngaahi nō 'oku toho fakakongokonga 'o fakatatau ki he fakalalakaka 'a e ngāué		50
1.46	'Aho'ó hono fuofua toho'ó e noó	50
1.47	Toho'ó e Noó pea mo ho'ó Vaha'a Taimi Totongi Tupú'Ata'atā Pē	50
1.48	Ngaahi totongi fakatatau ki he fakalalakaka kuo hokó (toho fakakongokonga)	51
1.49	Fakangatangata ki he ngaahi toho fakakongokonga ki he langa'ó ha fale nofo'anga	51
1.50	Toho faka'osi'ó ho'ó pa'anga noó	52
1.51	Tohi Fakamo'oni ki he Kakato'a e Langá	52
1.52	Ngaahi fakamahu'ingá mo e saveá	52

Konga 2: Ngaahi Makatu'unga ki hono Ngāue'aki 'o e Pangikē Faka'ilekitulōniká	53
2.1 Ngaahi Makatu'unga ki hono Ngāue'aki	53
2.2 Ngaahi fakangatangata ki he fe'ave'aki pa'angá	53
2.3 Founga ké ke lava 'o ngāue'aki ai 'a e Pangikē 'i he 'Initanetí 'a e ANZ	54
2.4 Hū ki loto mo hono ngāue'aki 'a e talafi pa'anga fakalotofonuá mo e ngaahi sēvesi fakavaha'apule'angá	54
2.5 Ngaahi tu'unga ke lava 'o hū ai ki he Pangikē 'i he 'Initanetí 'a e ANZ	55
2.6 Ngāue ki he ngaahi fakahinohinó – fakalūkufuá	55
2.7 'Aho'oku fakahoko ai 'a e ngāue ki aí	57
2.8 Ngāue ki he ngaahi fakahinohinó – Pangikē 'i he 'Initanetí 'a e ANZ	57
2.9 Ngāue ki he ngaahi fakahinohinó – talafi pa'anga fakalotofonuá mo e ngaahi sēvesi fakavaha'apule'angá	58
2.10 Ngāue ki he ngaahi fakahinohinó – sēvesi BillPay	59
2.11 Taimi 'aonga mo e ta'e'aonga 'o e kaatí	61
2.12 Ngaahi kaati mole pe kaiha'asi, lea fufuú pe Fika Fakapulipuli (PIN)	61
2.13 Kaati mo e Fika Fakapulipulí (PIN) mole pe kaiha'asi – lolotonga ha'o 'i tu'apule'anga	62
2.14 Kaniseli 'o e ngaahi kaatí pe hū'anga faka'ilekitulōniká	62
2.15 To'o (withdrawal) 'o e hū'anga faka'ilekitulōniká	63
2.16 Ko ho fatongia fekau'aki mo ho'o kaati ANZ, lea fufuú, pe Fika Fakapulipulí	64
2.17 Ngaahi fe'ave'aki pa'anga na'e 'ikai ke fakamafai'í	65
2.18 Maumau 'a e me'angāué	67
2.19 Fatongia mo'ua 'i he BillPay	67
2.20 Ngaahi liliu ki he Ngaahi Makatu'unga ki hono Ngāue'aki 'o e Pangikē Faka'ilekitulōniká	70
2.21 Ngaahi liliu ki he ngaahi fe'ave'aki pa'anga 'oku fakahoko 'i he ngaahi mīsini totongi faka'ilekitulōniká	71
2.22 Ngaahi lēkooti fe'ave'aki pa'anga kuo 'osi paakí	71
2.23 Ngaahi sēvesi 'a ha fa'ahi kehe ange	71
2.24 Fakalūkufuá	71
2.25 EFTPOS	72
2.26 Maestro mo e Cirrus	72
Konga 3: Ngaahi Faka'eke'eke 'a e Kau Kasitomaá	74

KONGA 1: NGAAHI MAKATU‘UNGA FAKALŪKUFUÁ

1.1 Ngaahi Faka‘uhingá

‘E ngāue‘aki ‘a e ngaahi faka‘uhinga ‘i laló tukukehe kapau kuo fakahā atu:

- **“Vaha‘a Taimi ‘o e Tali ‘o e Noó”** ‘oku ‘uhinga ia ki he vaha‘a taimi ‘oku fakahaa‘i atu ké ke tali ai ‘a e noó, ‘oku hā ‘i ho‘o Tohi Tali ‘o e Noó (kapau ‘oku ‘i ai).
- **“Totongi Tupu ‘oku Tātānakí”** ‘oku ‘uhinga ia ki he totongi tupu ‘a ia ‘oku totonu ke ma‘u ‘e he ANZ ke hilifaki atu, ka ‘oku te‘eki ai ke to‘o mei ho‘o ‘akauní.
- **“Mēmipa ‘i he Kulupu ANZ”** ‘oku ‘uhinga ia ki he ANZ pea mo hono ngaahi va‘a takitaha, ngaahi ‘ōfisi fakahoko fatongiá, ngaahi ‘ōfisi fakavahefonuá, ngaahi va‘á, ngaahi kupu fekau‘akí, ngaahi pisinisi felāve‘í, kau ngāue, kau ‘ōfisa mo e kau fakafofonga, ‘i ha fa‘ahinga fonua pē.
- **“Pangikē ‘i he ‘Initanetí ‘a e ANZ”** ‘oku ‘uhinga ia ki he ngaahi ngāue ‘oku tuku atu ‘i he ‘Initanetí pea lava ke ma‘u ‘i he anz.com/tonga
- **“Tu‘unga ‘o e totongi tupu ‘a e ANZ”** ‘oku ‘uhinga ia ki he tu‘unga ‘o e totongi tupu (‘atā atu pea mo tu‘uaki ‘i he ‘emau uepisaití) ‘oku ngāue‘aki ki ho‘o noó pe nāunau noó, ‘o hangē ko ia ‘oku fakakiiki atu ‘i ho‘o Tohi Tali ‘o e Noó ‘a ia ‘oku fakakau atu ai ‘a e ngaahi mahu‘inga feliliuaki ki he ngaahi nō takitaha ko ‘ení:
  - Nō ‘Api ‘a e ANZ;
  - Ngaahi Nō ‘Api Fakatupu Pa‘anga ‘a e ANZ; mo e
  - Nō ANZ Fakatāutaha.
- **“Meili Pangikē (Bank Mail)”** ‘oku ‘uhinga ia ki he sēvesi fe‘ave‘aki fekau faka‘ilekitulōnika ‘okú ne faka‘atā ‘a ‘emau fetu‘utaki mo koe ‘i he ‘imeili ‘i loto ‘i he ‘emau fa‘unga Pangikē ‘i he ‘Initanetí ‘oku malú.
- **“‘Aho Ngāue”** ‘oku ‘uhinga ia ki ha fa‘ahinga ‘aho meí he Mōnite ki he Falaite (‘ikai lau ki ai ‘a e ngaahi ‘aho mālōlō fakapule‘angá), ‘a ia ‘oku ava ai ‘a e ANZ ‘i ha taha ‘o hono ngaahi va‘a ‘i Tongá.
- **“Hilifaki”** pe **“to‘o”** ‘oku ‘uhinga ia, ‘i he‘ene felāve‘i mo ha ‘akauni pangikē, ko e pa‘anga ko iá kuo to‘o ia meí he ‘akauni pangikē ko iá, ‘e he ANZ.

- **“Pa’anga Kuo Faka’atā (Cleared Funds)”** ko ha pa’anga ia ‘i ho’o ‘akauní ‘oku ‘atā atu ké ke ngāue’aki, ‘a ia ‘e ‘ikai ke toe fakafoki pe fakata’e’aonga ‘i ha fa’ahinga ‘uhinga.
- **“Aho Toho ‘o e Noó”** pe **“aho toho noó”** ‘oku ‘uhinga ia ki he ‘aho kuo toho kakato pe ‘osi toho ai ‘a e noó pea kuo lēkooti ia ‘i he ngaahi fa’unga ngāue ‘a e Pangikeé kuo ‘osi ‘oange ki he kasitomaá (pea ki ha ngaahi nō toho fakakongokonga fakatatau ki he ngāué, ‘oku ‘uhinga ia ki he ‘aho na’e toho ai ha fa’ahinga konga pe na’e fuofua toho ai ‘a e noó pea lēkooti ‘e he Pangikeé ‘i he’ene ngaahi fa’unga ngāué kuo ‘osi ‘ave ki he kasitomaá).
- **“Motuhia ‘a e Ngāué”** ‘oku ‘uhinga ia ki ha ngāue ‘oku ‘ikai ‘atā fakataimi, pe ko ha fa’unga pe me’angāue ‘oku ‘ikai ke lava ‘o ngāue ‘i he founa angamahení pe ‘i ha tu’unga fakafiemālie.
- **“Taimi ‘Ikai Toe Lava ‘o Totongi ‘a e Noó”** ‘oku faka’uhinga ‘i ia ‘i he Konga 1.24 ‘o e Ngaahi Tu’utu’uni mo e Makatu’unga ko ‘ení.
- **“Tokotaha Fakapapau ‘o e Malu’í (Guarantor)”** ‘oku ‘uhinga ia ko ha tokotaha (kehe meiate koe) kuó ne tuku mai, pe ‘oku teu ke ne tuku mai ha fakapapau malu’i pea, ‘o ka fiema’u, ha Koloa Malu’i, ki he taumu’a ‘o hano ma’u ‘o ha fa’ahinga nō pe nāunau nō kuo tuku atu kiate koe pea ‘oku fakakau ki ai ‘a e kau fakahoko ngāue ‘a e tokotaha ko iá, kau fakalele ngāué, kau ‘eá, pea mo kinautou ‘e fakahiki atu ki ai ‘a e noó ‘i he kaha’ú.
- **“Hulutua ‘a e Mo’uá”** ‘oku “hulutua ho mo’uá” kapau ‘oku kaunga atu ha taha ‘o e ngaahi me’á ni:
  - ‘oku ‘ikai lava ke totongi ho ngaahi mo’uá ‘i honau taimi totongí
  - kuo tu’utu’uni fakalao kuó ke fu’u tōlalo fakapa’anga (bankrupt)
  - pule’i ‘a e fakalele ‘o e pisinisí ka e malava ‘o totongi ‘a e mo’uá, pule’i ‘a hono ngāue’aki ‘o e pa’angá, tāpuni ‘a e pisinisí, pe pule’i fakatatau ki he ngaahi tu’utu’uni ‘a e poaté mo e ngaahi hoa fakapisinisí
  - ‘okú ke fai ha ngaahi alepau mo e kakai ‘okú ke mo’ua pa’anga ki aí, ke fakasi’isi’i ‘a e mahu’inga ‘o e pa’anga ‘oku pau ké ke totongí pe totongi ‘i ha ngaahi tu’utu’uni kehe koe’uhí ‘okú ke faingata’a’ia fakaepa’anga.

- **“Vaha’a Taimi Totongi Tupú ‘Ata’atā Pē”** ‘oku ‘uhinga ia ko ho’o totongi noó ‘e kaunga pē ia ki he totongi tupu kuo tātānaki ‘i he vaha’a taimi ko iá ‘o hangē ko ia ‘oku hā ‘i ho’o Tohi Tali ‘o e Noó.
- **“Tu’unga ‘o e Totongi Tupú”** ‘oku ‘uhinga ia ki he tu’unga ‘o e pēseti tupu/ngaahi tupu ‘oku fakafekau’aki ki ho’o noó pe nāunau noó, ‘o hangē ko ia ‘oku hiki atu ‘i ho’o Tohi Tali ‘o e Noó (ka ‘oku ala liliu ‘o hangē ko ia ‘oku hā atu ‘i he Tohi Tali ‘o e Noó pea mo e Ngaahi Tu’utu’uni mo e Makatu’ungá), kau ki ai ha pa’anga tupu (margin) ‘a e pangikeé.
- **“Laó”** ‘oku ‘uhinga ki ha fa’ahinga lao, fa’u lao, tu’utu’uni fakapule’anga, fanongonongo fakalao, tu’utu’uni, lao-si’i, fakahinohino, me’angāue, fakahinohino faka’ofisiale, tu’utu’uni fakamaau’anga, tu’utu’uni pe fanongonongo ‘o ha fa’ahinga fakamaau’anga pe sino ngāue fakapule’anga, tohi tufaki, ngaahi tu’utu’uni fakangāue, ngaahi tu’utu’uni fakae’ulungāanga, fiema’u fakaemalu’i pe fiema’u ki hano ma’u ha laiseni, ‘i ha fa’ahinga fonua pē.
- **“Tohi Tali ‘o e Noó”** ‘oku ‘uhinga ki he Tohi Tali ‘o e Nō ‘oku tuku atu ‘e he ANZ pea na’á ke tali, ‘a ia ‘oku fekau’aki mo ho’o noó pe nāunau noó.
- **“Nō”** mo e **“nāunau nō”** ‘oku ‘uhinga ki he Nō ‘Api Nofō’anga ‘a e ANZ, Nō Langa Fale Fakatupu Pa’anga ‘a e ANZ, Nō Fakatāutaha ‘a e ANZ, pe ko ha toe nō kehe ange pe nāunau nō ‘oku tuku atu ‘e he ANZ, ‘a ia ko hono ngaahi tu’utu’uni ‘oku hā atu ‘i ho’o Tohi Tali ‘o e Noó.
- **“Tohi Liliu ‘o e Noó”** ‘oku ‘uhinga ia ki ha fa’ahinga tohi ‘a e ANZ ‘okú ne fakapapau’i ai ha fa’ahinga liliu ki ho’o Aleapau Noó.
- **“‘Aho Fakahoko ‘o e Fe’ave’aki Pa’anga Fakalotofonuá”** ‘oku ‘uhinga ia ki ha fa’ahinga ‘aho me’i he Mōnite ki he Falaite ‘a ia ‘oku ‘ikai ko ha ‘aho mālōlō fakapule’anga ‘i Tonga.
- **“Liliu mahu’inga ‘o tupunga ai ha uesia”** ‘oku faka’uhinga’i ia ‘i he Konga 1.24 ‘o e Ngaahi Tu’utu’uni mo e Makatu’ungá.
- **“Ngaahi Fokotu’utu’u ‘o e Ngaahi Ngāué (Schedule of Works)”** ‘oku ‘uhinga ia ki he fokotu’utu’u ‘o e ngaahi ngāué kuó ke ‘omai kiate kimautilu ki ha nō ke toho fakakongokonga ‘o fakatatau ki he fakalakalaka ‘o e ngāué.

- **“Koloa Malu’i (Security)”** ‘oku ‘uhinga ia ki ha fa’ahinga:
  - (a) malu’i ki he totongi ‘o ha pa’anga pe fakahoko ‘o ha ngaahi fatongia tu’upau, kau ki ai ha mōkisi (mortgage), totongi hilifaki, totongi tupu ki ha malu’i, koloa malu’i, tukupā, talāsiti pe puke ha lēsisita ki ha ‘api pe ngaahi fokotu’utu’u tipōsiti kuo uesia; pe
  - (b) totonu, kaunga pe fokotu’utu’u ‘o tupu ai hano fili’i makehe, fakamu’omu’a pe ‘oange ‘a e faingamālie ha tokotaha, ‘o mu’omu’a ia ‘i he tokotaha/pisinisi ‘oku mo’ua ki ai ha pa’anga, kau ki ai ha fa’ahinga totonu ke puke ha koloa; pe
  - (c) totonu ‘a ha tokotaha (kehe ange meí he tokotaha ‘oku ‘a’aná) ke to’o ha me’a meí he kelekeleé (‘oku ‘iloa ko e mafai ke ‘ave fakalao – profit à prendre), mafai ke ngāue’aki (easement), totonu ke ngāue’aki ‘e he kakaí (public right of way), fakangatangata pe felotoi ke muimui ki ai, lisi, pe laiseni ke ngāue’aki pe nofo’i; pe
  - (d) ha fa’ahinga felotoi ke fokotu’u ha fa’ahinga ‘o e ngaahi me’a ‘oku hā ‘i ‘olungá pe faka’atā kinautolu ke hoko.
- **“Totongi ‘Osi (Settlement)”** ‘oku ‘uhinga ia ko e founa ko ia ki ho’o totongi fakafoki ‘a e mahu’inga kakato na’e kei mo’ua’aki ‘i he malumalu ‘o e Noó pea mo ho’o ‘akauni noó, kuo tāpuni ia ‘e he ANZ.
- **“SMS”** ‘oku ‘uhinga ia ki ha sēvesi fe’ave’aki fekau nounou (kau ai ‘a e fekau ‘i he text).
- **“Ngaahi Tu’utu’uni mo e Makatu’ungá”** ‘oku ‘uhinga ia ki he ngaahi tu’utu’uni mo e ngaahi makatu’unga ‘oku fakamatala’i ‘i he ki’i tohí ni.
- **“Ko Koe”** ‘oku kau ki ai ha fa’ahinga taha ‘okú ne tali ‘a e fokotu’u ‘oku ‘oatu ‘i ho’o Tohi Tali ‘o e Noó.

1.2 'Oku malava ke kehe 'a e mahu'inga 'oku fiema'u atu ké ke totongi meí he mahu'inga 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó

Ko e ngaahi mahu'inga totonu 'oku fiema'u ké ke totongi 'i he malumalu 'o ho'o noó pe nāunau noó, kau ai 'a e ngaahi tā fakafoki 'o e noó pea mo e ngaahi tu'unga totongi tupú, 'oku ala kehe ia meí he ngaahi mahu'iga 'oku tu'u atu 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó. 'Oku hoko eni koe'uhí ko e ngaahi fakaikiiki 'o e fakamatala pa'anga 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó 'oku makatu'unga ia 'i ha ngaahi fakafuofua 'e ala liliu. Ko e ngaahi fakaikiiki fakapa'anga 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó 'oku:

- ngāue'aki ai 'a e ngaahi tu'unga totongi tupu pea mo e ngaahi totongi 'oku kaunga ki ai 'i he 'aho 'o ho'o Tohi Tali 'o e Noó;
- ne pehē pē 'e toho kakato 'a e noó pe nāunau noó 'i he 'Aho Toho 'o e Noó (kapau 'oku kaunga ki ai) tukukehe kapau 'okú ke fili ke toho fakakongokonga fakatatau ki he fakalalakaka 'a e ngāué; pea
- 'okú ne pehē 'e fakahoko kotoa 'a e ngaahi totongi 'i he taimi 'oku totonu ke fahoko aí.

1.3 'Aho Toho 'o e Noó

Kuo pau ké ke toho 'a e mahu'inga kakato 'o ho'o noó 'i he, pe kimu'a 'i he, 'aho toho 'o e noó 'oku hiki atu 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó, tukukehe kapau ko ho'o noó ko ha nō toho fakakongokonga 'o fakatatau ki he fakalalakaka 'o e ngāué pe tukukehe kapau kuo fai ha aleapau tohi ki ai mo e ANZ. Kapau 'oku 'ikai ke toho 'a e noó 'i he 'aho pe ki mu'a 'i he 'aho ko 'ení (pe 'i hano fa'ahinga fakalōloa kuo loto ki ai 'a e ANZ), 'e ngata leva 'a e aleapaú pea 'oku 'ikai ke mo'ua 'a e ANZ ia ke tuku atu 'a e noó kiate koe.

1.4 Taumu'a 'o e noó

Kuo pau ke 'oua na'á ke ngāue'aki 'a e pa'anga noó ki ha fa'ahinga taumu'a kehe ange meí he taumu'a 'oku tu'u atu 'i he Tohi Tali 'o e Noó ta'ekau ai ha tohi fakangofua 'e 'oatu 'e he ANZ kimu'a.

1.5 Te mau hilifaki atu ha totongi tupu ki ho'o noó

'Oku mau hilifaki atu ha totongi tupu meí he 'Aho Toho 'o e Noó kae 'oua leva kuo totongi kakato 'a e noó. Ko e Ngaahi Tu'unga 'o e Totongi Tupú 'oku fika'i ia meí he totongi tupu 'a e ANZ 'oku ngāue'aki ki ho'o noó pea, 'i he taimi 'e ni'ihí, 'e tātaki ki ai mo ha tupu (margin) 'a e pangikeé.

1.6 Founa hono fika'i mo hono to'o 'a e totongi tupú

'Oku fika'i 'a e totongi tupú 'i he palanisi faka'aho 'o ho'ó nō 'oku te'eki ai ke totongi. Ko e mahu'inga 'oku ngāue'aki faka'ahó 'oku tatau ia mo ho'ó Tu'unga Totongi Tupu 'oku ngāue'aki 'i he taimi ko iá, vahevahe 'aki 'a e 365. Ko e totongi tupú 'e hilifaki fakamāhina ia 'i he "'aho kuo pau ke totongi aí" 'i he 'aho 31 'o e māhina kotoa pē tukukehe kapau 'oku kehe 'a e 'aho ia 'i ho'ó Tohi Tali 'o e Noó (pe lolotonga 'a e Vaha'a Taimi Totongi Tupú 'Ata'atā Pē – vakai ki he Konga 1.47 (Toho 'o e Noó pea mo ho'ó Vaha'a Taimi Totongi Tupú 'Ata'atā Pē)). 'Oku toe fiema'u foki ké ke fakatokanga'i:

- kapau ko e 'aho kuo pau ke totongi aí 'oku 'ikai ko ha 'Aho Ngāue, 'e tātāki 'a e totongi tupú ki he mahu'inga 'o ho'ó noó 'i he 'Aho Ngāue ki mu'a aí;
- kapau ko e 'aho kuo pau ke totongi aí 'oku hoko ia 'i ha mahina 'oku 'ikai ke 'i ai 'a e 'aho 'oku tu'u atu, 'e tātāki 'a e totongi tupú ki he mahu'inga 'o ho'ó noó 'i he 'Aho Ngāue fakamuimui 'o e māhina ko iá;
- ko e taimi kotoa pē 'oku tātāki ai 'a ho'ó totongi tupú ki he mahu'inga 'o ho'ó noó, ko e vaha'a taimi ko ia 'oku lau ki ai 'a e totongi tupú 'e kau ki ai 'a e ngaahi 'ahó kotoa ('a ia 'oku te'eki ai ke to'o ki ai ha totongi tupu ki mu'a) 'o a'u atu pea kau ki ai 'a e 'aho 'oku tonu ke totongi aí;
- 'i he taimi 'oku tātāki ai 'a e totongi tupú ki he mahu'inga 'o ho'ó noó ki mu'a 'i hono 'aho totongi, ko e totongi tupu 'oku hilifaki ki mui ange aí 'e fika'i ia 'o hangē kuo 'osi tātāki atu ho'ó totongi tupú ki he 'aho ke totongi ai 'a e noó; pea
- 'e tātāki 'a e totongi tupú ki he palanisi 'oku te'eki ai ke totongi 'i ho'ó noó pea tātāki mo e totongi tupú 'i he tu'unga tatau (tukukehe ange 'a e taimi lolotonga 'o ha Vaha'a Taimi Totongi Tupu 'Ata'atā Pē – vakai ki he Konga 1.47 (Toho 'o e Noó pea mo ho'ó Vaha'a Taimi Totongi Tupú 'Ata'atā Pē)).

Kapau, 'i he hili 'o e 'Aho Toho 'o e Noó, 'okú ke felotoi mo e ANZ ke liliu 'a e ngaahi tu'utu'uni 'o e noó 'i ha fa'ahinga founa, 'e ala tātāki atu 'e he ANZ ha Totongi Tupu Tātāki ki ho'ó noó 'i he 'aho 'a ia 'e fakahoko ai 'a e liliú. Kapau 'e hoko 'eni, 'e toe kamata'i fo'ou 'a hono fika'i 'o ho'ó totongi tupú me'i he 'aho ko iá.

Kapau ko ho'ó noó ko ha nō toho fakakongokonga 'o fakatatau ki he fakalakalaka 'o e ngāue, 'e toe kaunga atu ki ai mo e ngaahi tu'utu'uni 'i he Konga 1.46 ki he 1.52.

1.7 Ngaahi liliu 'i he Tu'unga Tototongi Tupú mo e vaha'a tu'upau ki he totongi tupú

'Oku malava ke liliu 'a e ngaahi tu'unga tototongi tupu feliliuaki (variable interest rate) 'a e ANZ 'i ha fa'ahinga taimi pē, kau ai 'a e vaha'a taimi me'i he 'aho 'o ho'o Tohi Tali 'o e Noó ki he 'Aho Toho 'o e Noó. 'E ala liliu 'a ho'o ngaahi totongi noó kapau 'e liliu 'a e ngaahi tu'unga tototongi tupú.

Kapau 'oku faka'atā 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó ke 'i ai ha vaha'a pau ki he tu'unga tototongi tupú, 'oku 'ikai ke fakapapau'i atu 'a e vaha'a tototongi tupu pau ia ko iá ki he toenga 'o e taimi 'o ho'o noó. Te ke lava 'o tohi kole ki hano toe vakai'i 'o e vaha'a tu'upau 'o ho'o tototongi tupú 'i ha fa'ahinga taimi pē (neongo 'e 'ikai lava ke fakapapau'i atu 'a e ola ia 'o hano fa'ahinga vakai'i pea 'e malava ke hiki hake pe holo hifo 'a e vaha'a tu'upau ia ki ho'o tototongi tupú). Kapau te ke liliu 'a ho'o Aleapau Noó, 'e malava ke hiki hake pe holo hifo 'a e vaha'a tu'upau ki ho'o tototongi tupú. 'E 'oatu kiate koe ha tohi 'o fakapapau'i atu ha liliu 'i ha hiki hake 'a e vaha'a tu'upau ki ho'o tototongi tupú. 'Oku malava ke toe vakai'i, liliu, pe to'o 'e he ANZ 'a ho'o vaha'a tu'upau ki he tototongi tupú 'i ha fa'ahinga taimi pē 'i hano fakahoko atu 'o ha tohi fakatokanga.

Kapau ko e Koloa Malu'i 'okú ke 'oatu ki he ANZ ko ha kelekele 'ata'atā pē ('oku 'ikai tu'u 'i ai ha fale nofo'anga), 'e malava mo ha toe malu'i makehe ke ne fakahaa'i mai 'oku 'ova 'a e Koloa Malu'i 'i he kelekelé 'ata'ataá pē.

1.8 Ko hono fakahoko atu kiate koe 'a e ngaahi liliú

Hili 'o e 'Aho Toho 'o e Noó, kapau 'oku 'i ai ha liliu 'i he tu'unga 'o e tototongi tupu kuo ngāue'aki ki ho'o noó pe nāunau noó, 'e fakahoko atu kiate koe 'o 'ikai toe si'isi'i hifo 'i ha 'aho 'e 30 ki mu'a 'i he 'aho 'a ia 'oku hilifaki atu ai 'a e liliú, 'o fou 'i ha:

- fanongonongo fakapule'anga 'o fakafou 'i ha tu'uaki 'oku pulusi atu 'i ha nusipepa fakalotofonua, 'i he 'aho 'e taha 'i he uike, ki ha uike hokohoko 'e fā ki mu'a 'i he 'aho 'a ia 'oku fakahoko ai 'a e liliú; pe
- tohi fanongonongo hangē ko ha tohi, 'imeili pe SMS (pea 'e lau leva ia kuó ke ma'u atu 'a e fanongonongo ko iá 'o fakatatau ki he Konga 1.29).

'E malava ke fili 'e he ANZ ke tuku atu ha toe fanongonongo fakalahi 'o fakafou 'i ha fanongonongo 'i he ngaahi va'a pea/pe fanongonongo 'i he 'emau uepisaiti.

Ko e ngaahi fakaikiiki ki he liliú 'e toe hā atu ia 'i ho'o tohi fakamatala pa'anga hono hokó. Ki ha ngaahi fakaikiiki lahi ange fekau'aki mo ha ngahi liliu kehe 'oku ala fakahoko fekau'aki mo e ngaahi tu'unga totongi tupú, vakai ki he Konga 1.32 'i laló.

Te ke toe malava foki 'o vakai ki he ngaahi tu'unga totongi tupu 'a e ANZ 'oku 'i he anz.com/tonga, 'aki ha'o faka'eke'eke 'i ha fa'ahinga va'a 'o e ANZ pe telefoni ki he Va'a ANZ Nuku'alofa, +676 20 500, lolotonga 'a e ngaahi houa ngāué.

1.9 Taimi tēpile ki hono tā fakafoki 'o e noó

Ko e ngaahi totongi tā fakafokí ko e ngaahi totongi ia 'e fiema'u atu ke fakahoko ke totongi fakafoki 'aki 'a ho'o noó. Ko ho'o ngaahi totongi tā fakafokí 'oku fa'a kau ki ai 'a e ngaahi mahu'inga ke toutou totongi fakafoki ki ho'o sino'i noó (tukukehe kapau 'okú ke 'i ha Vaha'a Taimi Totongi Tupú 'Ata'atā Pē) pea mo e totongi tupu 'oku mau hilifaki atu ki ho'o sino'i noó. Kuo pau ké ke totongi 'a e ngaahi mahu'inga kakató pea ko e ngaahi totongi tā fakafokí kuo pau ke totongi ia ko ha Pa'anga 'Atā ke Ngāue'aki (Cleared Funds).

Ko e ngaahi totongi tā fakafokí 'e to'o ia mei ho'o 'akauni ANZ kuó ke fili ke totongi mei aí pe kapau 'oku kehe mei ai, pe 'i ha felotoi ki ai mo e ANZ 'i ha tohi. Ko e mahu'ingá, pea mo 'ene hokohokó, 'oku tu'u atu ia 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó.

Ko ho'o fuofua totongi tā fakafokí kuo pau ke fakahoko ia 'i he taimi hokohoko kuó ke fili ke fakahoko'aki 'a hono tā fakafoki 'o e noó.

1.10 Ngaahi Totongi 'i he Ngaahi Vaha'a Taimi Totongi Tupú 'Ata'atā Pē

Lolotonga 'o ha fa'ahinga Vaha'a Taimi Totongi Tupú 'Ata'atā Pē, 'e to'o 'e he ANZ 'a ho'o ngaahi totongí mei ho'o 'akauni ANZ kuó ke fili ke to'o mei aí. Ko e ngaahi totongi 'i he lolotonga 'o e Vaha'a Taimi Totongi Tupu 'Ata'atā Peé 'e fakalelei'i fakahangatonu pē ia kapau kuo 'i ai ha liliu ki ho'o Tu'unga Totongi Tupú.

1.11 Ngaahi liliu ki he ngaahi mahu'inga tā fakafoki 'o e noó 'i he pe ki mu'a 'i he 'Aho Toho 'o e Noó

Ko e ngaahi mahu'inga ki hono tā fakafoki 'o e noó 'oku toe fika'i ia 'i he 'Aho Toho 'o e Noó ke fenāpasi mo ho'o Tu'unga Totongi Tupu 'i he taimi ko iá. Kātaki 'o fakatokanga'i ange ko e Tu'unga 'o ho'o Totongi Tupú 'e malava ke 'osi liliu ia hili 'a hono teuteu'i 'o ho'o Tohi Tali 'o e Noó. Kapau 'oku 'i ai ha fa'ahinga liliu ki he tu'unga totongi tupu 'oku ngāue'aki ki ho'o noó ki mu'a pe 'i he 'Aho Toho 'o e Noó, 'e malava ke toe fika'i 'e he ANZ 'a ho'o ngaahi totongi tā fakafoki pea 'e malava ké kehe 'a e tu'unga totongi tā fakafoki ia (pea mā'olunga ange) me'i he mahu'inga 'oku tu'u atu 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó.

1.12 Ngaahi liliu ki he taimi tā fakafoki hili 'a e 'Aho Toho 'o e Noó

'Oku ala liliu 'i ha fa'ahinga taimi pē 'a e tu'unga totongi tupu feliliuaki (variable interest rate) 'a e ANZ pea, kapau 'e hoko 'eni, 'e ala fiema'u ia ke liliu 'a e mahu'inga 'o ho'o ngaahi totongi tā fakafoki kapau 'okú ke fie totongi fakafoki 'a ho'o noó 'i loto 'i he vaha'a taimi kuo felotoi ki ai. 'E 'ikai ke mau fakatokanga hangatonu atu kiate koe ha liliu ki ho'o ngaahi mahu'inga tā fakafoki hili 'o ha liliu 'i he tu'unga totongi tupu feliliuaki 'a e ANZ.

Hili 'o ha fa'ahinga liliu ki ha tu'unga totongi tupu, 'e ala fiema'u ke liliu 'e he ANZ 'a ho'o ngaahi totongi tā fakafoki 'o e noó kuo fokotu'utu'ú pe liliu 'a e vaha'a taimi tā fakafoki 'o ho'o noó.

'E malava ke 'ikai fakahoko fakahangatonu leva 'eni ia 'e he ANZ 'i he taimi kotoa pē 'oku hoko ai ha liliu ki he tu'unga totongi tupú (tukukehe kapau 'oku hā atu 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó te mau fakahoko ia).

1.13 Fakahū 'o e ngaahi totongi tā fakafoki, ngaahi totongi tñakí pe ngaahi fe'ave'aki pa'anga kehé

Ko e angamahení, ko ha totongi tñakí mai pe ko ha totongi ki ho'o noó pe nāunau noó 'e hū ia ki ai 'i he 'aho tatau pē, koloa pē 'oku fakahoko ia ki mu'a 'i he ngaahi taimi ko 'eni:

- Taimi 4 efiāfi 'o e taimi fakalotofonuá me'i he Mōnite ki he Falaite ('ikai lau ki ai 'a e ngaahi 'aho mālōlō fakapule'angá) ki ha ngaahi totongi tā fakafoki, ngaahi toho pa'anga pe fakahū pa'anga 'i he ANZ;

- Taimi 4 efiāfi 'o e taimi fakalotofonuá meí he Mōnite ki he Falaite ('ikai lau ki ai 'a e ngaahi 'aho mālōlō fakapule'angá) ki ha ngaahi talafi pa'anga 'oku fakahoko 'i he Pangikē 'i he 'Initanetí 'a e ANZ.

Ko ha fa'ahinga fe'ave'aki pa'anga 'oku fakahoko hili 'a e ngaahi taimi 'oku fokotu'u atu ko 'ení 'e ala toki hū ia 'i he 'Aho Ngāue hono hokó.

Kapau te ke fakahoko ha kole fekau'aki mo ho'o noó pe nāunau noó 'i ha 'aho 'oku 'ikai ko ha 'Aho Ngāue, 'oku fa'a fakahū atu 'a ho'o kolé ke fai ha sio ki ai 'i he 'Aho Ngāue hono hokó.

Ko ha totongi 'oku 'omai 'i he meilí, 'e fakahū ia ki ho'o 'akauní 'e he ANZ 'i he 'aho 'oku ma'u aí. Kuo pau ké ke faka'atā ha taimi lelei ki he meilí ke a'utaki ki he ANZ.

Kapau 'oku 'i ai ha totongi tā fakafoki 'o e noó pe ha totongi kehe 'oku tonu ke totongi 'i he 'aho 'oku 'ikai ko ha 'Aho Ngāue, 'oku pau ke totongi 'eni 'i he 'Aho Ngāue ki mu'a aí. Kapau 'oku 'i ai ha fo'i 'aho totongi tā fakafoki 'o e noó pe ha totongi kehe 'oku totonu ke totongi 'i he māhina 'oku 'ikai 'i ai ha 'aho pehē, 'oku pau ke totongi 'eni ki mu'a 'i he 'Aho Ngāue fakamuimui 'o e māhina ko iá.

Ko ha fo'i 'aho totongi tā fakafoki 'o e noó pe ha totongi kehe 'oku fakahoko ki ho'o 'akauní 'i he 'aho fakamuimui 'o e vaha'a taimi 'o e fakamatala pa'anga ko iá, 'e ala 'ikai ke hā atu ia 'i he fakamatala pa'anga ko ia kuo tuku atu ki he vaha'a taimi ko iá. Kapau ko ia, ko e totongi tā fakafoki 'o e noó pe ha fa'ahinga totongi kehe 'e hā atu leva ia 'i ho'o fakamatala pa'anga hokó, fakataha mo e 'aho 'oku lau mei aí.

1.14 Ko hono tā fakafoki vave ange ho'o noó

Kapau kuó ke fakakaukau ke totongi vave 'a ho'o noó, 'e malava ké ke fetu'utaki ki he ANZ ke kole 'a e mahu'inga 'okú ke fiema'u ké ke totongi ki ho'o noó he 'aho ko iá. Ko e mahu'inga ko ia 'oku fiema'u ké ke totongi 'aki 'a ho'o noó 'oku tonu ia ki he 'aho kuo 'oatu 'e he ANZ, pea 'e malava ke liliu 'o makatu'unga 'i he taimi te ke tā fakafoki ai 'a ho'o noó.

Te ke ala lava foki 'o totongi vave ange 'a e kongā 'o ho'o noó. Kapau te ke fakahoko ia, ko e tā fakafoki ho'o nō ko iá 'e ngāue'aki ia ki he fuofua mahu'inga ke totongi fakafokí 'i he faka'osinga 'o e vaha'a taimi 'o e noó.

1.15 Kapau 'okú ke faingāta'a'ia fakapa'anga

'Oku kau 'i he "Faingata'a'ia fakapa'angá" 'a e taimi 'oku 'ikai ké ke malava ai 'o feau 'a ho ngaahi fatongia pau 'oku hā atu 'i ho'o Aleapau Noó koe'uhí 'okú ke puke pe lavea, kuo mole ho'o ngāu'é, kuó ke fakangata ha'o nofo mali, pe ko ha fa'ahinga toe 'uhinga mahu'ingamālie kehe.

'Oku mau mahino'i 'oku malava ke hoko ha me'a fakafokifā 'a ia te ne ala fakafaingata'a'ia'i ai koe mei hono kei feau 'a ho'o ngaahi me'a fakapa'angá, ngaahi fatongia paú, kau ki ai ho ngaahi fatongia pau kiate kimautilu 'i he malumalu 'o ho'o Aleapau Noó. Kapau 'okú ke fekuki mo ha fangata'a'ia fakapa'anga, fakahā mai kiate kimautilu 'i he vave tahá koe'uhí te mau ala lava 'o liliu 'a e ngaahi tu'utu'uni 'o ho'o Aleapau Noó ke tokoni atu. Ko e ngaahi fakaikiiki te ke malava 'o fetu'utaki mai ai kiate kimautilu 'oku 'i he Konga "Ngaahi Faka'eke'eke 'a e Kau Kasitomaá" ia 'i he Ngaahi Tu'utu'uni mo e Makatu'unga ko 'ení pe 'a'ahi ki ha va'a 'o e ANZ.

'E fiema'u ké ke fakahā mai kiate kimautilu 'a e tupunga 'o e faingata'a'ia ni pea mo e 'uhinga 'oku 'ikai ai ké ke malava 'o feau ho ngaahi fatongiá, pea ko e hā 'a e ngaahi liliu 'okú ke pehē 'e lava 'o tokoni atu ké ke malava ai 'o leva'i lelei ho ngaahi fatongia pau kiate kimautilu 'i he malumalu 'o ho'o Aleapau Noó.

Te mau ala toki malava pē 'o liliu 'a ho'o Aleapau Noó kapau 'oku mau tui 'oku 'uhingamālie pea mo fakapotopoto 'a e ngaahi liliu 'okú ke fiema'ú 'o fakatatau ki he ngaahi faingata'a'ia fakapa'anga 'okú ke hokosiá. Ka neongo iá, te mau ala lava 'o tuku atu ha tokoni pea mo ha fakamatala ke tokoni atu ké ke malava ai 'o hokohoko lelei atu 'a ho'o totongi noó.

'Oku mahu'inga ké ke fetu'utaki vave mai 'i he 'ene hokó pe kapau 'okú ke 'ilo'i te ke hokosia ha faingata'a'ia fakapa'angá. 'E malava ke mau tuku atu ha ngaahi tu'utu'uni fakalahi ké ke fakakakato mai kapau:

- 'oku 'osi tōmui ha ni'ihi 'o ho'o ngaahi totongi nō na'é 'osi fokotu'u ke fakahokó;
- kuo mau 'osi li atu 'a e tohi fakatokanga ké ke totongi fakafoki mai ai 'a e pa'anga 'okú ke mo'ua mai 'aki kiate kimatolu; pe
- kuó ke hokosia ha faingata'a'ia fakapa'anga ki muí ni mai.

1.16 Ngaahi totongi tu'upau, ngaahi totongi hilifaki mo e ngaahi fakamole fakalūkufuá

'Oku malava ke mau hilifaki atu ha totongi kiate koe ki he:

- (a) ngaahi totongi ki he ngaahi nāunau mo e sēvesi 'oku ke ma'u atu meiate kimautolú;
- (b) fa'ahinga totongi ki ha ngaahi fa'ahi kehe ange 'oku mau fakakau mai 'o felāve'i mo e noó pe nāunau noó, Koloa Malu'í pe fakapapau malu'í (kau ki ai ha ngaahi totongi 'oku 'eke, hilifaki mo ha ngaahi tukuhau 'a e pule'angá 'oku felāve'i mo e noó pe Koloa Malu'í); pea ki he
- (c) ngaahi fakamole 'oku mau fakahoko 'i he taimi 'oku mau faka'onga'i ai 'a 'emau ngaahi totonú 'i he malumalu 'o e ngaahi Tu'utu'uni mo e Makatu'unga ko 'ení pe ko ha toe aleapau kehe ange. Vakai ki he Konga 1.17 ki ha fakaikiiki lahi ange.

'Okú ke loto ke totongi 'a e kotoa 'o e ngaahi totongi 'oku 'eke, hilifaki mo e ngaahi fakamole kotoa pē 'oku kaunga atu ki ho'o noó.

Ko e ngaahi totongi 'oku 'eke 'i he malumalu 'o e palakalafi (a) 'i 'olungá 'oku fokotu'u atu ia 'i he' emau Ngaahi Totongi 'oku 'Eke mo Hilifaki ki he Ngaahi Sēvesi Pangikē ma'á e Kau Kasitomā 'a e ANZ pea te ke lava 'o ma'u atu hano tatau 'i he' emau uepisaití, 'i hamau fa'ahinga va'a pē pe 'i ha'o telefoni mai ki he' emau senitā fetu'utakí.

'Okú ke loto ki he ngaahi mahu'inga 'oku hā atu 'i 'olungá ke lava 'o totongi ia 'i ha taha 'o e ngaahi founa 'i laló:

- Kapau kuo mau 'osi loto ke noo'i atu kiate koe 'a e pa'angá ke totongi'aki ha fa'ahinga mahu'inga te mau lava 'o 'eke atu ké ke totongi mai, ko e mahu'inga 'oku fekau'aki mo 'ení 'e kau ki ai ha taha 'i he ngaahi me'á ni:
  - 'e fakakau ia 'i he lahi fakakātoa 'o ho'o sino'i noó; pe
  - 'e tånaki atu ia ki he fakakātoa 'o ho'o sino'i noó hili 'a ho'o fakamo'oni 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó; pe
- Ko e mahu'inga 'oku fekau'aki mo 'ení 'e to'o ia mei ho'o 'akauni ANZ 'oku fakahoko mei ai 'a ho'o fe'ave'aki pa'angá, 'i he 'aho 'oku totonu ke totongi ai; pe
- 'I he taimi 'oku 'ikai ke fe'unga ai 'a e Pa'anga 'Atā ke Ngāue'akí (Cleared Funds) 'i ho'o 'akauni ANZ 'oku fakahoko'aki ho'o ngaahi fe'ave'aki pa'angá, ke totongi'aki 'a e mahu'inga 'oku fekau'aki mo 'ení, 'e tånaki atu leva 'a e mahu'inga 'oku fekau'aki mo 'ení ki ho'o sino'i noó.

Ko ha fa'ahinga mahu'inga 'e t'ānaki atu ki ho'o sino'i no'o 'e t'ānaki faka'aho ki ai ha totongi tupu 'i he tu'unga totongi tupu tatau mo ia 'o ho'o sino'i no'o, 'o lau me'i he 'aho 'oku t'ānaki atu ai ia ki ho'o sino'i no'o.

'I he taimi 'oku t'ānaki atu ai ha fa'ahinga mahu'inga fakapa'anga ki ho'o sino'i no'o hili 'a ho'o fakamo'oni ki he Tohi Tali 'o e No'o, 'oku fiema'u atu k'e ke fetu'utaki mai fekau'aki mo hano totongi 'o e mahu'inga ko ia pe ko hono liliu 'o e mahu'inga 'o ho'o totongi t'ā fakafok'i.

Kapau 'e 'ikai te ke totongi mai 'a e mahu'inga ko ia pe loto ki hano liliu 'o e mahu'inga 'o ho'o totongi t'ā fakafok'i, 'e 'ikai leva ke kei fe'unga 'a e mahu'inga ia 'o ho'o totongi t'ā fakafok'i ke totongi'aki 'a e mahu'inga ko ia mo ha totongi tupu 'oku t'ātānaki ki ai, 'i he 'ene a'u ki he 'aho ke 'osi ki ai 'a ho'o totongi no'o.

1.17 Ngaahi totongi tu'upau 'oku 'eke mo hilifaki

'Oku fakaikiiki atu 'i lalo ha fakamatala ki he ngaahi totongi 'oku 'eké 'a ia 'e ala kaunga atú:

Hingoa 'o e totongi	Fakamatala ki he totongi	Founga 'oku hilifaki ai 'a e totongi (tukukehe kapau kuo 'osi fai ha felotoi kehe ki ai)
Totongi ki hono tali 'o e noó	'E lava ke mau 'eke ha totongi ki hono tali 'o e noó ki hono vakai'i mo hono teuteu'i 'o e ngaahi me'a fakapepa ki ho'o Noó.	Kapau kuo mau loto ke noo'i atu 'a e mahu'inga ko 'eni kiate koe, 'e tãnaki atu 'eni ki he mahu'inga 'o ho'o sino'i noó. Ka 'ikai, 'e to'o 'eni mei ho'o 'akauni ANZ 'oku ngãue'aki ki ho'o ngaahi fe'ave'aki pa'angá pea to'o ia mei he 'akauni ko iá ki mu'a 'i hono toho ho'o noó.
Ngaahi totongi 'oku 'eke mo hilifaki 'e ha ngaahi fa'ahi kehe ange	Ko e ngaahi totongi 'eni 'oku 'eke 'e ha ngaahi fa'ahi kehe ange, kau ai 'a e pule'angá, ha kautaha fakamahu'inga'i 'api mei tu'a mo ha kau loea. 'E ala kau ki ai 'a e ngaahi totongi ki he ngofua ki ha langa, ngaahi totongi 'a e pule'angá, ngaahi totongi lësisita mo e fakamahu'inga 'api.	Ko ha ngaahi totongi kuo mau loto ke noo'i atu kiate koe, 'e tãnaki ia ki he mahu'inga 'o ho'o sino'i noó. Kapau kuo te'eki ai ke mau tali ke noo'i atu 'a e ngaahi mahu'ingá ni kiate koe, 'e fiema'u atu ia ké ke totongi kinautolu 'i he taimi 'e fiema'u ke totongi ai. Ko ha ngaahi totongi 'oku 'ikai ké ke totongi 'i he taimi 'oku fiema'u ke totongi ai 'e tãnaki atu ia ki he mahu'inga 'o ho'o sino'i noó pea 'e tãtãnaki atu ki ai ha totongi tupu faka'aho 'i he tu'unga totongi tupu tatau.

Hingoa 'o e totongí	Fakamatala ki he totongí	Founga 'oku hilifaki ai 'a e totongí (tukukehe kapau kuo 'osi fai ha felotoi kehe ki ai)
Totongi ki ha sieke fakapangikē	<p>Ko e fuofua sieke fakapangikē 'oku mau tuku atu 'i hono fuofua toho 'o e noó 'oku ta'etotongi ia. 'Oku mau 'eke ha totongi ki he kole fakalahi takitaha ke tukuange pe hokohoko atu hono ngāue'aki ha sieke fakapangikē, kau ai 'a e:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tohi'í atu 'o ha sieke fakapangikē • fetongi 'o ha sieke fakapangikē na'e te'eki ai ke faka'aonga'í • toe fakatau fo'ou 'o ha sieke fakapangikē na'e te'eki ai ke faka'aonga'í 	'E to'o 'a e totongí mei ho'o 'akauni ANZ ki ho'o fe'ave'aki pa'angá, 'i he taimi 'e tohi'í, fetongi pe toe fakatau fo'ou ai 'a e sieke fakapangikeé.
Totongi ki ha tohi fakamo'oni palanisi	'Oku mau 'eke ha totongi ki he kole tohi fakamo'oni palanisi pe totongi tupú, pe ko ha fale'í fakalao 'oku mau teuteu'í ma'á u.	'E to'o 'a e totongí mei ho'o 'akauni fe'ave'aki pa'anga 'i he ANZ 'i he taimi te ke fakahoko ai 'a e kolé.

Hingoa 'o e totongí	Fakamatala ki he totongí	Founga 'oku hilifaki ai 'a e totongí (tukukehe kapau kuo 'osi fai ha felotoi kehe ki ai)
<p>Totongi ki he ngāue ki hono fakalele 'o ho'o noó</p>	<p>'Oku mau 'eke 'a e totongi ko 'eni kapau 'oku mau fakahoko ha ngāue ke tokanga'i pe liliu 'a ho'o noó, kau ki ai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kapau 'okú ke kole mai ke mau liliu 'a ho'o noó ki ha kalasi nō kehe pe ki ha tu'unga totongi tupu kehe, pea mau loto ki ai. • kapau te ke kole mai ke mau teuteu'í, liliu, fakamo'oni (sign), fakamo'oni'i (verify) pe fakafuakava'i ha pepa nō. Ko e ngaahi fakatātā ki hení ko e ngaahi me'a fakapepa fekau'aki mo e Koloa Malu'í pe fakapapau malu'í, pea mo e Tohi Tali 'o e Noó. • taimi te ke totongi kakato ai 'a ho'o noó pea 'oku tāpuni ai 'a e 'akauni noó (Totongi 'Osi). • faka'atā pe tukuange 'o ha Koloa Malu'i pe fakapapau malu'i, 'o kehe ange meí he taimi Totongi 'Osí. 	<p>'E to'o 'a e totongí mei ho'o 'akauni fe'ave'aki pa'anga 'i he ANZ hili 'a hono fakakato 'o e ngāue ko íá.</p>

Hingoa 'o e totongí	Fakamatala ki he totongí	Founga 'oku hilifaki ai 'a e totongí (tukukehe kapau kuo 'osi fai ha felotoi kehe ki ai)
Totongi paaki tohi	<p>Te ke lava 'o kole 'a e ngaahi me'a 'i laló, ka te mau ala 'eke ki ai ha totongi ki hono paaki tohi mo hono/pe 'ave atu (kau ai 'a e founga faka'ilekitulöniká):</p> <ul style="list-style-type: none"> • ha ngaahi tatau 'o e fakamatala pa'anga fakapangikeé • ha ngaahi fakamatala fakapa'anga fakapangikē fakataimi • ha hiki-tatau (fotokopi) 'o ha pepa • ha fa'ahinga me'a fakapepa kehe. 	'E to'ó 'a e totongí mei ho'ó 'akauni fe'ave'aki pa'anga 'i he ANZ 'i he taimi te ke kole ai 'a e paaki tohi.

1.18 Ngaahi totongi kehe te mau ala tñaki atu

Kuo pau ké ke totongi ha ngaahi fa'ahinga fakamole pe mole te mau hokosia 'i he taimi te mau faka'aonga'i ai pe malu'i 'a 'emau ngaahi totonú 'i he malumalu 'o ho'ó Aleapau Noó, 'o ha fa'ahinga koloa malu'i, pe ko ha ngaahi aleapau kehe mo kimautolu.

Fakatātā 'aki 'eni, kuo pau ké ke totongi ha ngaahi fakamole pe mole 'oku mau hokosia kapau kuo maumau'i 'e koe pe ko ho'ó tokotaha fakapapau'i malu'í (guarantor) 'a ho'ó aleapau noó pea kuo pau ai ke mau ma'u fakafoki mai ha ngaahi fa'ahinga mahu'inga 'okú ke mo'ua mai 'aki 'i he malumalu 'o ho'ó Aleapau Noó.

Kuo pau foki ké ke toe totongi mo ha ngaahi fakamole kapau 'e pau ke mau fakatau atu pe ma'u fakafoki mai mo tauhi ha fa'ahinga koloa malu'i 'oku mau puke ki ho'ó noó.

'E makatu'unga 'a 'emau ngaahi fakamolé meí he fa'ahinga mo e tu'unga fihí 'o e fakamole fakapa'anga ko iá pea mo ho tükungá. 'Okú fakakau ki ai ha ngaahi fakamole fakalao, ngaahi totongi ki ha fakafofonga fakatau 'api pe tokotaha fakamahu'inga 'api 'osi lēsisita, totongi ki ha ngaahi fale'i fakapalofesinale kehe, ngaahi totongi ki ha fakatau tuki, pea mo ha ngaahi totongi tukuhau.

1.19 Ngaahi liliu ki he ngaahi totongi 'eké mo e ngaahi totongi hilifakí

Ki he tu'unga 'oku fakangofua 'e he laó, 'oku malava 'e he ANZ 'o fakahoko 'a e ngaahi me'á ni:

	Tu'unga mā'ulalo taha 'o e 'aho ke fanongonongo atu aí	Founga 'o e fanongonongó
Kamata'i ha totongi fo'ou, liliu 'a e tu'o lahi pe 'aho totongi 'o e totongi takitaha	'Aho 'e 30	'I ha tu'uaki 'i he mītiá, saati fakatātā 'i he ngaahi va'á, mo e ngaahi fakaikiiki 'oku tuku atu 'i he fakamatala pa'anga hono hokó
Hiki ha totongi, liliu 'a e founga 'o hono fika'i pe founga totongi 'o e totongi takitaha	'Aho 'e 30	'I ha tu'uaki 'i he mītiá, saati fakatātā 'i he ngaahi va'á, mo e ngaahi fakaikiiki 'oku tuku atu 'i he fakamatala pa'anga hono hokó
Holoki 'o ha totongi	'Aho 'oku hoko ai 'a e liliú	'I ha tu'uaki 'i he mītiá, saati fakatātā 'i he ngaahi va'á, mo e ngaahi fakaikiiki 'oku tuku atu 'i he fakamatala pa'anga hono hokó

Kapau 'e hoko ha fa'ahinga liliu kehe ke ne holoki ai ho ngaahi fatongia tu'upaú, 'e lava ke tuku atu 'e he ANZ ha fakatokanga 'oku si'i hifo 'i he 'aho 'e 30 ka 'e fanongonongo atu 'eni kiate koe 'aki ha, pe 'i ho'o fakamatala pa'anga fakapangikē hono hokó.

1.20 Ngaahi Fakapapaú mo e Koloa Malu'í

'E fakahā atu 'e ho'ó Tohi Tali 'o e Noó kiate koe ha fa'ahinga fakapapau pe Koloa Malu'í 'oku fiema'u 'e he ANZ ki ho'ó noó pe nāunau noó. Kātaki 'o fakatokanga'i ange:

- kapau 'oku lolotonga puke 'e he ANZ ha fa'ahinga Koloa Malu'í 'i he 'aho 'o ho'ó Tohi Tali 'o e Noó, pea na'á ke tali 'a e ngaahi tu'utu'uni 'i ho'ó Tohi Tali 'o e Noó, 'okú ke toe felotoi ai ke pukepuke 'e he ANZ 'a e Koloa Malu'í ko iá ko ha Koloa Malu'í ia ki he nō pe nāunau nō fo'ou;
- 'oku teuteu'í 'i he ngaahi foomu angamaheni 'a e ANZ 'a e ngaahi fakapapau pe ngaahi me'a fakapepa ki he fakapapaú mo e koloa malu'í. Kapau 'oku 'i ai ha fa'ahinga tūkunga makehe, pe kapau 'oku pehē 'e he ANZ 'oku fiema'u ia, 'e liliu 'a e ngaahi foomu ko 'ení pe 'e fa'u ha ngaahi fakapapau pe Koloa Malu'í fo'ou ke fakapapau'í 'oku 'i ai 'a e fakapapau pea mo e Koloa Malu'í lelei;
- kapau 'e 'i ai ha ngaahi liliu ki he ngaahi fakapapaú pe Koloa Malu'í pe ngaahi fakapapau fo'ou pe Koloa Malu'í 'oku teuteu'í 'e he loea 'a e ANZ, kuo pau ké ke totongi kimautolu 'aki ha totongi fakapotopoto ki ha fakamole te mau ala fakahoko 'i he taimi 'e hoko ai 'ení. Te ke lava 'o kole ha fakafuofua ki he fakamolé ki mu'a ai. Ko e ngaahi fakamole ko 'ení 'e lava ké ke totongi ia 'i he 'aho 'oku 'omai ai 'a e tohi mo'uá ki he ANZ;
- kuo pau ke fiemālie 'a e ANZ ki he fakamo'oni ma'u 'apí/koloá (title) pea mo e fakapapaú mo e ngaahi me'a fakapepa 'o e koloa malu'í ki mu'a pea toki tuku atu ha fa'ahinga pa'anga noó;
- ko e hiki tohi 'o e ngaahi me'a fakapepa ki he fakapapaú mo e Koloa Malu'í 'e teuteu'í ia 'e he loea 'a e ANZ. 'Okú fakafofonga'i 'e he loea 'a e ANZ 'a e ngaahi me'a 'oku kaunga mo e ANZ. 'Okú mau fokotu'u atu ké ke fakahinohino 'a ho'ó loeá ke ne fale'i koe.

Ngaahi fakamole ki ha ngaahi sitepu fakalahi kehe

Ko e ngaahi me'a kotoa pē 'oku fiema'u atu ké ke fakakakato 'i he konga ko 'ení ko e fakamole ia te ke fua 'e koe. 'Okú ke loto ai ké ke totongi pe totongi fakafoki 'a e ngaahi fakamole fakapotopoto 'a e ANZ 'i he'ene kaunga ki ha fa'ahinga me'a 'oku fiema'u atu ké ke fakahoko 'i he malumalu 'o e konga ko 'ení.

Ko e ngaahi fakamole 'a e ANZ ki he ngaahi taumu'a 'o e konga ko 'ení 'oku kau ki ai, hangē ko e:

- ngaahi totongi hilifaki mo e komisoni 'a e ANZ;
- ngaahi fakamolé;
- ngaahi totongí;
- ngaahi fakamole 'oku hoko 'i he'ene fekau'aki mo e kau fale'i fakapalofesinale, kau ai 'a e ngaahi fakamole fakalaó ('oku fika'i ia 'o makatu'unga 'i hano malu'i kakato meí ha 'eke fakalao) ki he nō pe nāunau nō ko 'ení pe ko ha fa'ahinga koloa malu'i ki ai; pea mo e
- ngaahi tukuhau mo e ngaahi tute (hangē ko ha tute ki he tā 'o e sitapá – stamp duty).

1.21 Ngaahi tefito'i fatongia pau

Kapau 'e hoko ha taha 'i he ngaahi me'a 'i laló, kuo pau ké ke fakahā atu leva ia ki he ANZ:

- Nofó'i 'a ho 'apí: Kapau ko e taumu'a 'o ho'o noó ke fakatau ha 'api ke hoko ko ho 'api nofo'anga 'ata'atā pē pea 'oku 'ikai te ke toe nofo 'i he 'apí.
- Ko e Langa mo e nofo'i 'a ho 'apí: Kapau ko e taumu'a 'o ho'o noó ke langa 'a ho 'apí ko hao 'api nofo'anga 'ata'atā pē pea te'eki ai ke langa 'a ho 'apí 'i loto 'i he ta'u 'e taha mei he 'Aho Toho 'o e Noó (pe ha fa'ahinga vaha'a taimi kehe ange 'oku tu'u atu 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó), pe 'oku 'ikai ké ke toe taumu'a koe ké ke nofo 'i he 'apí.
- Ko hono langa pea mo hono ngāue'aki 'o e 'api fakatupu pa'angá: Kapau ko e tamu'a 'o ho'o noó ke langa ha 'api fakatupu pa'anga pea ko e langá 'oku te'eki ai ke kamata 'i he ta'u 'e taha mei he 'Aho Toho 'o e Noó, pe 'oku 'ikai ké ke toe fiema'u ke ngāue'aki 'a e 'apí ki ha ngaahi taumu'a 'api nofo'anga fakatupu pa'anga.

'E ala lau 'e he ANZ 'a e hoko 'o ha taha 'o e ngaahi me'á ni ko ha liliu mahu'inga ia 'o tupunga ai ha uesia.

1.22 Malu'i

Kuo pau ke malu'i, kapau 'oku malava, 'a e ngaahi koloa pe 'api 'a ia 'oku ngāue'aki ko e Koloa Malu'i 'oku foaki ki he ANZ, meí he ngaahi fakatamaki angamaheni kotoa 'i he malumalu 'o e tu'utu'uni malu'i 'oku tali 'e he ANZ, 'i ha mahu'inga fakafetongi pe 'i ha mahu'inga totongi huhu'i 'oku 'ikai toe si'isi'i hifo 'i he mahu'inga 'o e noó pe mahu'inga 'o e nāunau noó 'i hono fakafuofua'i 'e he ANZ 'i he 'ene tu'utu'uni 'a'ana pē, 'i ha kautaha malu'i kuo tali 'e he ANZ.

'E malava ke 'i ai 'a e ngaahi tu'utu'uni malu'i makehe 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó.

Kuo pau ke lēkooti 'a e ANZ pe ko 'ene ni'ihī kuo filí 'i he tu'utu'uni malu'í ko ha 'uluaki tu'unga mōkisi ia mo e kaungā malu'í (tukukehe 'o kapau 'oku 'i ai ha toe felotoi kehe 'a e ANZ 'i ha faitohi). Kuo pau ke 'ave ki he ANZ 'a e tatau totonu 'o ha tu'utu'uni malu'í ki mu'a pea toki 'atā ke toho 'a e noó pe nāunau noó (tukukehe kapau ne 'i ai ha toe felotoi kehe 'a e ANZ 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó) pea 'i hano fiema'u mo e taimi 'e fiema'u ai 'eni 'e he ANZ. Kuo pau ké ke 'ave fakata'u ki he ANZ 'a ha taha 'o e tohi malu'í pe ha tohi fakamo'oni (setifikeiti) 'oku fakahaa'i ai 'oku kei 'aonga 'a e malu'í, fakataha mo ha lau'itohi tali totongi ki he (ngaahi) tu'utu'uni malu'í kuo totongi, ki he malu'í 'oku fiema'ú.

- (a) Ko e fatongia ia 'o'ou ké ke fakapapau'í 'oku tauhi 'a hono totongi 'o e tu'unga malu'í si'isi'i taha 'oku tu'utu'uni paú meí he taimi ki he taimi 'i he vaha'a taimi 'o e noó pe nāunau noó; pea mo
- (b) totongi 'a e ngaahi totongi malu'í fakata'u ki he malu'í ko 'eni 'o tatau ai pē pe 'oku fakahoko 'e he ANZ ha ngaahi fa'ahinga totongi ki ho'o totongi malu'í.

Kapau 'oku 'ikai ké ke totongi 'a e ngaahi totongi malu'í fakata'ú, te mau ala tu'utu'uni ke mau totongi 'a e totongi malu'í 'o fakafongā'i koe. Te mau fakahoko pē 'eni 'i he taimi 'oku te'eki ai ké ke totongi fakafoki ai 'a e kongā pe kotoa 'o e ngaahi mahu'inga 'okú ke mo'ua mai 'aki kiate kimautolu 'i he malumalu 'o ho'o noó.

Te ke totongi fakafoki mai kiate kimautolu 'a e mahu'inga kakato 'o ha fa'ahinga totongi malu'í 'oku mau totongi 'o fakafongā'i koé. Te mau tñnaki atu 'a e mahu'inga 'o e totongi malu'í ki ho'o sino'i noó.

Hili 'a hono tñnaki atu 'o e mahu'inga 'o totongi malu'í ki ho'o sino'i noó, 'e tñnaki atu ki ai 'a e totongi tupu faka'aho ki he mahu'inga fakalahi ko 'eni 'i he tu'unga totongi tupu ko ia 'oku ngāue'aki ki ho'o sino'i noó.

'I he taimi 'oku tñnaki atu ai ha fa'ahinga mahu'inga fakapa'anga ki ho'o sino'i noó, 'oku fiema'u atu ké ke fetu'utaki mai fekau'aki mo hano totongi 'o e mahu'inga ko iá pe ko hono liliu 'o e mahu'inga 'o ho'o totongi tā fakafokí.

Kapau 'e 'ikai te ke totongi mai 'a e mahu'inga ko iá pe loto ki hano liliu 'o e mahu'inga 'o ho'o totongi tā fakafokí, 'e 'ikai leva ke kei fe'unga 'a e mahu'inga ia 'o ho'o totongi tā fakafokí ke totongi'aki 'a e mahu'inga ko iá mo ha totongi tupu 'oku tātānaki ki ai, 'i he 'ene a'u ki he 'aho ke 'osi ki ai 'a ho'o totongi noó.

1.23 Ngaahi Talāsiti

Kapau 'okú ke kau ki he noó pe nāunau noó ko ha tokotaha talāsiti, 'okú ke tali ai ko ho fatongia ia 'i he malumalu 'o e noó pe nāunau noó, 'i ho lakanga fakafo'ituitui pe ko ha mēmipa 'o ha talāsiti. 'Okú ke toe fakapapau'i foki ai ki he ANZ:

- ko e noó pe nāunau noó 'oku fakahoko ia ki ha taumu'a totonu 'i he malumalu 'o e talāsiti;
- 'okú ke ma'u 'a e totonu mo e mafai 'i he malumalu 'o e talāsiti ke hū ki he konituleki; pea
- 'oku 'i ai 'a ho'o totonu ke totongi huhu'i kakato meí ha koloa 'a e talāsiti, ki mu'a 'i he kau ma'u faingamālie 'a e talāsiti, ki he ngaahi mo'ua te ke fakatupu 'i he malumalu 'o e noó pe nāunau noó.

Ko e mo'ua 'o e tokotaha talāsiti tau'atāina 'i he malumalu 'o e aleapaú ni 'e 'ikai ke fakafo'ituitui mo ta'efakangatangata ia ka 'e fakatangata ia meí he taimi ki he taimi mo e taimi kotoa pē ki he ngaahi toenga koloa 'o e talāsiti 'oku 'i he 'aofinima 'o e tokotaha talasiti ko iá pea faingamalie ke feau 'a e mo'ua 'a ia na'e mei 'i he 'aofinima 'o e tokotaha talasiti ko iá, pea 'e 'atā ia tukukehe 'i ha'á ne fa'ahinga ta'efaitotonu pe maumu'i 'ilo'ilo pau 'a e falalá; ki he ngaahi taumu'a 'o e kupú ni ko e kupu'i lea "toenga koloa" 'oku 'uhinga ia ki he katoa 'o e pa'anga mo e koloa 'oku ma'u 'e he talasiti 'i he taimi ko iá pea to'o mei ai honau 'ū mo'ua 'i he taimi ko iá ka 'oku 'ikai fakakau ai ha mo'ua 'oku 'ohake 'i he malumalu 'o e Aleapau ko 'ení.

1.24 Ngaahi totonu 'a e ANZ kapau 'e Hoko ha

Ta'etotongi 'o e Noó 'i he malumalu 'o e Aleapaú

Kapau 'e hoko ha Taimi 'o ha Ta'etotongi 'o e Noó, 'e malava 'e he ANZ ke:

- ta'etali ke toe tuku atu ha pa'anga nō pea ('i hano ma'u 'o ha fanongonongo 'o hangē ko ia 'oku hā 'i laló) fiema'u atu koe ke totongi kakato he taimi pē ko iá 'a e pa'anga kotoa pē 'okú ke mo'ua 'aki ki he ANZ pe te ke ala mo'ua ki he ANZ 'i he kaha'ú 'i he malumalu 'o e noó pe nāunau noó; mo

- 'eke'i fakalao ha fa'ahinga fakapapau pe Koloa Malu'i ki he Noó.

'Oku hoko ha Ta'etotongi 'o e Noó 'o kapau:

- 'oku 'ikai ké ke fakahoko ha totongi 'i he malumalu 'o ho'o Aleapau Noó 'i he 'aho 'oku totonu ke totongi aí; pe
- 'oku hoko ha fa'ahinga maumau'i 'o ha tu'utu'uni pe makatu'unga 'o e noó pe nāunau noó, ha fa'ahinga nāunau nō kehe 'oku tuku atu kiate koe 'e he ANZ, pe ha fa'ahinga fakapapau pe Koloa Malu'i 'oku tuku atu ki he ANZ ki he noó ni pe nāunau noó pe ha fa'ahinga nāunau nō fakapangikē kehe; pe
- 'i he lau 'a e ANZ, ko ha fa'ahinga me'a pe tūkunga 'oku hoko 'o ne fakatupunga ai ha liliu lahi 'o tupunga mei ai ha uesia 'o ho tūkunga fakapa'angá 'o ne ala uesia ai 'a ho'o malava 'o feau 'a ho ngaahi fatongia pau 'i he malumalu 'o e noó pe nāunau noó pe ko ha fa'ahinga fakapapau pe Koloa Malu'i ki ai.

Ko ha liliu lahi 'o tupunga ai ha uesia 'oku kau ki ai, ka 'oku 'ikai fakangatangata pē ki heni:

- ha'o pekia; pe
- hano fakangata 'o ho'o ngāue; pe
- ha fu'u hulu'u'a ho ngaahi mo'uá (insolvent); pe
- ko ha ngaahi hopo'i fakalao 'e ha taha 'okú ke mo'ua ki ai pe 'eke'i ha fa'ahinga koloa 'a ia 'oku ngāue'aki ko ha Koloa Malu'i na'e foaki ki he ANZ ki he nō pe nāunau nō ko 'ení; pe
- ko ha fa'ahinga holo 'i he mahu'inga 'o e 'api pe koloa 'a ia 'oku ngāue'aki ko ha Koloa Malu'i na'e foaki ki he ANZ ki he nō pe nāunau nō ko 'ení; pe
- 'oku tu'unga fakapotopoto ha tui 'a e ANZ 'oku 'i ha tu'unga ala fakatu'utāmaki ha fa'ahinga 'api pe koloa 'oku ngāue'aki ko ha Koloa Malu'i ki he nō pe nāunau nō ko 'ení; pe
- 'oku tu'unga fakapotopoto ha tui ai 'a e ANZ 'oku 'i ha tu'unga 'e ala fakatu'utāmaki ha totongi pe ko ha fa'ahinga fatongia kehe 'o ha fa'ahinga Koloa Malu'i ki he nō pe nāunau nō ko 'ení; pe
- kuo kaniseli pe ta'etali ha fa'ahinga malu'i ki he koloa malu'i 'a ia 'oku ngāue'aki ki he Koloa Malu'i na'e foaki ki he ANZ; pe

- ko hano 'ilo kuo ta'emo'oni, fehālaaki pe ta'ekakato ha fa'ahinga fakamatala 'okú ke tuku atu ki he ANZ fekau'aki mo e nō pe nāunau nō ko 'ení pe ha fa'ahinga fakapapau pe Koloa Malu'i ki he nō pe nāunau nō ko 'ení; pe
- ha liliu lahi 'o tupunga ai ha uesia 'o e tu'unga lelei pe fakamu'omu'a 'o ha fakapapau pe Koloa Malu'i na'á ke foaki pe 'e ha Tokotaha Fakapapau'i 'o e Malu'i ki he nō pe nāunau nō ko 'ení; pea
- kuo hoko ha fa'ahinga me'a 'oku hā atu 'i 'olungá ki he Tokotaha Fakapapau'i 'o e Noó.

Ki mu'a pea fiema'u atu 'e he ANZ ke totongi kakato leva 'a e totongi tā fakafokí, 'e 'oatu ha tohi fanongonongo 'i ha 'aho 'e 30 ke faka'atā atu hao faingamālie ke fai leva hano leva'i 'o e Hoko ha 'Ikai Totongi 'o e Noó. Kapau 'e 'ikai lava 'e he ANZ 'i ha fa'ahinga taimi pē ke 'oatu ha fanongonongo fekau'aki mo ha Hoko ha 'Ikai Totongi 'o e Noó, 'oku 'ikai 'uhinga ia kuo to'o 'e he ANZ 'a 'ene totonu ke fakahoko 'eni 'i he kaha'ú.

Ka neongo iá, 'e 'ikai ke 'oatu 'e he ANZ ha fanongonongo pehē kiate koe 'o kapau:

- 'oku tui 'a e ANZ, 'i ha ngaahi makatu'unga fakapotopoto, na'e fakatupunga 'e ha kākā mei ho'o tafa'akí ké ke hū ai ki he noó pe nāunau noó; pe
- na'e fakahoko 'e he ANZ ha ngaahi feinga fe'unga ke fetu'utaki atu, ka na'e 'ikai ha ola; pe
- kuo fakamafai'i 'a e ANZ 'e ha fakamāu'anga ke tu'utu'uni atu ke totongi leva 'a e totongi tā fakafokí 'o 'ikai toe 'oatu ha fanongonongo; pe
- fekau'aki mo ha koloa 'a ia na'e foaki ki he ANZ ko ha Koloa Malu'i ki ha nō pe nāunau nō, 'oku 'i ai 'a e tui 'a e ANZ 'i ha 'uhinga fakapotopoto ko e fa'ahinga koloá ni kuo 'osi, pe 'e 'amamaki ke, 'ave pe fakatau atu ta'ema'u ha ngofua ki ai meí he ANZ; pe
- 'oku tui 'a e ANZ 'oku 'i ai 'a e 'uhinga lelei ke fai leva ha ngāue 'oku fiema'u ke malu'i 'a e koloa 'oku ngāue'aki ko ha Malu'i ne foaki ki he ANZ ki he noó pe nāunau noó.

1.25 Kaungā mo'ua fakataha mo fakatokolahi

Kapau 'oku laka hake 'i he toko tahá 'a e fa'ahinga 'oku kau ki he Aleapau Noó pe fakapapaú, 'oku mo'ua fakafo'ituitui leva 'a e tokotaha kotoa ki he mahu'inga kakato 'o e noó pe nāunau noó, 'o tñnaki atu ia ki ho'omou kaungā mo'ua fakataha 'a kimoutolu hono kotoa.

1.26 Fakahā'i 'o e fakamatala pa'angá

'E lava ke fiema'u atu 'e he ANZ ké ke 'omai ha fakamatala fekau'aki mo ho tu'unga fakapa'angá 'i ha fa'ahinga taimi pē lolotonga 'o e noó pe nāunau noó ke fakahā'i na'e 'ikai ke 'i ai ha makatu'unga ke hoko ai ha liliu lahi ke uesia ai ho tu'unga fakapa'angá 'a ia 'e ala ke ne uesia 'a ho'o malava 'o feau 'a ho'o ngaahi fatongia pau 'i he malumalu 'o e noó pe nāunau noó pe ko ha fa'ahinga Koloa Malu'i ki ai. 'E malava ke toe fiema'u atu foki 'e he ANZ ké ke 'omai 'a e fakamatala fekau'aki mo e Tokotaha Fakapapau'i 'o e Malu'i.

'E lava ke mau fiema'u atu ha fakamahu'inga fo'ou 'o ha fa'ahinga 'api pe koloa 'oku tuku mai ko ha Koloa Malu'i ki he noó pe nāunau noó.

1.27 Malu'i 'o e fakamatala fakatāutahá mo e tauhi malu 'o e fakamatalá – ko hono tñnaki, ngāue'aki mo hono vahevahe atu 'o e fakamatala fakatāutahá

Ko e taimi 'okú ke fengāue'aki ai mo e ANZ, te mau ala tñnaki mo ngāue'aki ha fa'ahinga fakamatala, kau ai e ngaahi fakaikiiki fekau'aki mo ho'o fe'ave'aki pa'angá, ho tu'unga fakapa'angá, ko ho vā fengāue'aki mo kimautolú pea/pe mo/ko ho'o (ngaahi) noó/(ngaahi) nāunau noó ('oku lau fakataha'i 'o ui ko e "fakamatala"). 'Oku mau fakahā'i atu 'i lalo 'a e taimi mo e founa 'oku mau tñnaki, ngāue'aki mo fakahā'i ai 'a ho'o fakamatalá.

(1) Tñnaki 'o e fakamatalá

'E ala ngāue'aki mo fakahā'i 'e he ANZ 'a e fakamatala 'oku mau tñnaki fekau'aki mo koé ki he ngaahi taumu'a ko 'ení:

- (a) ke tuku atu 'a e fakamatala fekau'aki mo ha nāunau pe fatongia fakapangikē;
- (b) ke vakai'i'aki ha'o kole ki ha nāunau pe fatongia fakapangikē;
- (c) ke tuku atu kiate koe ha nāunau pe fatongia fakapangikē;
- (d) ke fakahā atu kiate koe fekau'aki mo ha nāunau pe fatongia fakapangikē;

- (e) ke fakahoko'aki ha ngaahi ngāue fakalotofale ki he fakahoko ngāue, fakalele 'o e ngāue mo e ngaahi fatongia fakatekinolosiá (kau ai 'a hono tauhi mo e pou pou ki he fa'unga fakatekinolosiá, tauhi 'o e polokalama fakakomipiutá, leva'i 'o e ngaahi uesia 'e ala hokó, fa'u mo hono 'ahi'ahi'i 'o e ngaahi fa'unga ngāue, fakamaau'i 'o e tu'unga totongi mo'uá, ako'i 'o e kau ngāue mo e māketi, fakatotolo ki he fiamālie 'a e kau kasitomaá mo hono kei hokohoko atu 'o hono leva'i 'o e pisinisi);
- (f) ke ta'ofi pe fakatotolo'i ha fa'ahinga ngāue kākā, ngāue ta'efakalao pe faihala (pe ko ha mahalo'i 'o ha ngāue kākā, ngāue ta'efakalao pe faihala);
- (g) 'i hano fiema'u atu 'i he malumalu 'o e laó pea/pe 'i he ngaahi aleapau mo e ngaahi potungāue fakafofonga 'a e pule'angá, ngaahi lesisitá pe ngaahi ma'umafai ki he pa'anga hū maí, pe 'oku 'i loto pe 'i tu'a meí he fonua 'oku tuku atu mei ai 'a ho'o noó pe nāunau noó 'oku tuku atu pea tauhi 'ia kimautolu, ke fakahoko'aki ha ngaahi faka'eke'eke fekau'aki mo ho'o tu'unga tukuhaú; pea
- (h) 'o hangē ko ia 'oku tu'utu'uni 'e he ngaahi lao fekau'aki mo e ngaahi fa'unga totongi mei tu'á, tatau ai pē pe 'oku 'i loto pe 'i tu'a meí he fonua 'oku tuku atu mei ai 'a ho'o (ngaahi) nāunau noó pea tauhi 'ia kimautolu.

Kapau 'e 'ikai ké ke 'omai ha konga pe kotoa 'o e fakamatala 'oku fiema'ú, 'e ala 'ikai tuku atu 'e he ANZ kiate koe ha nāunau pe fatongia fakapangikē.

(2) Fakahā'i 'o ha fakamatala 'e he ANZ

'I ho'o tohi kole ki ha, pea/pe hokohoko atu 'a ho'o ngāue'aki 'o e nō pe nāunau nō 'oku mau tuku atú, 'okú ke fakahā'i ai pea tali 'e ala tuku atu pea mo/pe tānaki, pukepuke, fakahū, tauhi kakato pe fakakonga ha fa'ahinga fakamatala 'oku tānaki 'e he ANZ pe te mau tānaki meiate koe pe fekau'aki mo koe, meí he taimi ki he taimi, 'i ha founa tauhi faka'ilekitulōnika pe faka'initaneti, 'i ha fa'ahinga fonua pē, 'e he kakai 'oku hā atu 'i laló:

- (a) ha fa'ahinga Mēmipa 'o e Kulupu ANZ;

- (b) ha fa'ahinga taha/kautaha fakahoko ha ngāue mei tu'a, kau ngāue fakakonituleki, kau fakafongā, kau 'ātita mo ha kau fale'i 'a ia 'oku ngāue'aki 'e he ANZ pe ko ha fa'ahinga Mēmipa 'o e Kulupu ANZ ke fakahoko pe tokoni ki hono lakanga fakapangikeé mo e ngaahi ngāué (ko e fakatātaá ko e ngaahi kautaha fe'ave'aki meilí, lipooti 'o e tu'unga fakamo'uá pe ngaahi kautaha tānaki mo'ua);
- (c) ngaahi kupu faitu'utu'uni, ngaahi potungāue fakafongā 'a e pule'angá, ngaahi fai'anga lēsisitá, ngaahi ma'umafai ki he pa'anga hū maí, ngaahi kupu muimui'í 'a e laó pea mo e ngaahi fakamaau'angá, pe 'oku 'i loto pe 'i tu'a 'i he fonua 'oku tuku atu mei ai 'a ho'o (ngaahi) noó mo tauhi 'ia kimautilu, ki he ngaahi taumu'a ko e faipau ki ha fa'ahinga lao pea mo/pe fakahā'i 'a e ngaahi fatongia pau 'oku mau ala ma'u 'i ha aleapau mo ha fa'ahinga kupu pehē, pe ko e fakahā ko 'eni 'oku fakahoko fakahangatonu pe fakafou 'i ha fa'ahinga Mēmipa 'o e Kulupu ANZ;
- (d) ngaahi fa'ahi kehe ange 'o e Ngaahi Mēmipa 'o e Kulupu ANZ 'oku fakamafai'í pe tu'utu'uni 'e he laó ke fakahā'i 'a e fakamatalá ki ai;
- (e) fa'ahinga 'oku nau kau ki he ngaahi fa'unga ngāue fakahoko totongí (kau ai 'a e ngaahi kautaha fakahoko totongí pea mo e kau faifakataú) pea mo e ngaahi kautaha fakapa'anga kehe (hangē ko e ngaahi pangikeé);
- (f) ngaahi kautaha malu'í (insurers) pea mo e ngaahi kautaha 'oku nau fakahoko 'a e toe malu'í (reinsurers);
- (g) ko ho'o fakafongá (hangē ko ho'o tokotaha fale'i fakalaó, fakafongā mōkisi, loeá pe tokotaha fakahoko ngāué);
- (h) ha fa'ahinga taha, fakatatau ki he vakai 'a e ANZ, ko hono fakahā'i atu ki ai 'oku tu'utu'uni pe taau mo e taumu'a ko hono fakamafai kimautilu ke mau fakahoko 'a homau ngaahi fatongiá pea mo ngāue'aki 'a homau ngaahi mafaí mo e ngaahi totonú 'i he malumalu 'o e Aleapau Noó; pe
- (i) ha fa'ahinga taha kuó ke fakangofua ki mu'a 'i ha tohi.

1.28 Ngaahi fakamatala pa'angá

'E 'ikai ke mau lī atu 'a ho'o ngaahi fakamatala pa'anga ki ho'o noó. Kapau 'oku 'i ai ha'o Pangikē 'Initaneti ANZ pe ANZ Pacific App, 'e lava ke ma'u atu mei ai 'a ho'o ngaahi fakamatala pa'angá ké ke sio ki ai mo paaki.

Te ke lava 'o kole mai ke mau paaki atu 'a ho'o ngaahi fakamatala pa'angá (pe ngaahi fakamatala kehe) pe ha ngaahi tatau 'o e fakamatala pa'anga ki ho'o noó. 'E lava ke 'eke ha totongi ki ai. 'Oku fokotu'u atu 'a 'emau ngaahi totongi 'i he 'emau uepisaití (pe talanoa mai kiate kimautolu).

Kuo pau ké ke vakai'i fakalelei 'a ho'o ngaahi fakamatala pa'angá ké ke 'ilo'i ai 'a e tu'unga 'oku 'i ai 'a ho'o 'akauní. Kapau 'okú ke tui 'oku 'i ai ha ngaahi fehālaaki pe ha fe'ave'aki pa'anga te'eki fakamafai'i 'oku hā atu 'i ho'o fakamatala pa'angá, kuo pau ké ke fetu'utaki ki he ANZ 'i he vave tahá.

1.29 Ngaahi fanongonongó

Founga 'oku fakahoko atu ai 'e he ANZ 'a e fanongonongó

Ko ha fa'ahinga fakamatala pa'anga ki ha 'akauni pe fanongonongo 'oku tuku atu 'e he ANZ kiate koe, kau ai, kae 'ikai fakangatangata pē ki heni, ha fa'ahinga Tohi ki ha Liliu ki he Noó (Loan Variation Letter), 'e lau ia 'oku tonu pea 'e aofangatuku ia mo ha'iha'i fakalao ki ai koe ki he ngaahi me'a mo e ngaahi mahu'inga 'oku hā a'i tukukehe ange ha fehālaaki 'oku hā mahino.

'E malava ke 'ave atu 'e he ANZ ha tohi fanongonongo, tohi fakamatala pe tu'utu'uni ke totongi, 'i hano lī atu 'eni 'i he meilí, 'i ha 'imeili, SMS, pe me'angāue pehē ni ki ho'o tu'asila 'api nofo'angá pe pisinisí pe 'i hano tuku atu ia 'i he tu'asila ko iá, pe ki ho'o fika telefoni to'oto'ó. 'E malava 'e he ANZ 'o ngāue'aki 'a e tu'asila mo e fika fakamuimui taha 'i ho'o lēkootí.

Kapau te ke liliu 'a ho hingoá, tu'asilá pe fika telefoni to'oto'ó kuo pau ké ke fakahā'i ia 'i ha tohi ki he ANZ ke nau 'ilo'i 'i he vave tahá, pea 'i ha fa'ahinga me'a 'e hoko, 'o 'ikai ke toe sí'si'i hifo 'i he 'Aho Ngāue 'e 7 ki mu'a pea fakahoko 'a e liliú pea mo e ngaahi fakaikiiki 'o ho hingoa, tu'asila pe fika telefoni to'oto'ó fo'ou, he ka 'ikai, 'e ala tupunga ai ha Hoko 'a ha 'Ikai Totongi 'o e Noó.

Kuo pau ké ke totongi malu'i kakato (indemnify) 'a e ANZ meí ha ngaahi faka'ilo, hopo, ngaahi 'eke, tohi 'eke pe ngaahi mole 'a ia 'e ala ke hoko pe hokohoko atu ki he ANZ 'i ha 'uhinga fakahangatonu pe 'i ha founga kehe, 'e tupunga meí he 'ikai ké ke fakahā'i ki he ANZ ha liliu ki ho hingoá, tu'asilá, fika telefoni to'oto'ó pe ko ho'o fika totongi tukuhaú. Kapau 'oku laka hake 'i he toko tahá 'a e fa'ahinga 'oku kau ki he noó pe nāunau nō ko 'ení, ko ha fa'ahinga fanongonongo, fakamatala pe tu'utu'uni 'e 'oatu ia kiate kimoutolu takitaha 'i homou tu'asila nofo'angá pe pisinisí.

'E lau kuó ke 'osi ma'u atu ha fanongonongo, fakamatala pe tu'utu'uni meí he ANZ:

- kapau 'e 'osi tuku atu ia ki ho tu'asilá, 'i he 'aho na'e tufa atu aí pe 'aho 'oku tu'u aí, ko fē pē 'ia kinaua 'oku fakamuimui tahá;
- kapau na'e lí atu 'i he meilí, 'i he 'aho 'oku angamaheni 'aki ai 'a hono tufaki atu 'o e meilí pe 'aho 'oku tu'u aí, ko fē pē 'ia kinaua 'oku fakamuimui tahá; pea
- kapau na'e 'oatu 'i he 'imeilí pe ha toe fa'ahinga founga faka'ilekitulōnika kehe, 'i he 'aho 'oku tu'u aí, pe koe 'aho na'e lipooti mai 'e he mīsini na'e 'oatu mei aí, ko fē pē 'ia kinaua 'oku fakamuimui tahá.

Ko ha tu'utu'uni ke fai ha totongi 'e lava ke fakamo'oni hingoa ki ai ha fa'ahinga 'ōfisa 'a e ANZ, pe fa'ahinga tokotaha fakafofonga kuo fakamafai'i 'e ha 'ōfisa 'a e ANZ. Ko ha fa'ahinga founga kehe ange 'o e fanongonongó pe fakamatalá (kau ai 'a e Tohi ki ha Liliu ki he Noó) 'e 'ikai fiema'u ia ke fakamo'oni tohinima ki ai, tukukehe 'o kapau 'e fiema'u ia 'e he laó.

Ko ha tohi fakamo'oni kuo fakamo'oni tohinima ki ai ha fa'ahinga 'o e kau 'ōfisa 'a e ANZ ki ha fa'ahinga mahu'inga 'o ha pa'anga mo e ngaahi mo'ua meí he taimi na'e totonu ké ke totongi ai ki he ANZ 'i he malumalu 'o ha fa'ahinga nō pe nāunau nō, 'e hoko ia, 'i ha 'ikai 'i ai ha fehālaaki hā mahino, ko e fakamo'oni pau ke fakafepaki'i'aki koe na'e hoko totonu ha ngaahi mo'ua pehē 'o fakatatau ki he mahu'inga pe ngaahi mahu'inga kuo fakamo'oni'í (certified).

Founga ké ke 'ave ai ki he ANZ ha ngaahi fakahinohino mo ha fanongonongo

Ko ha fanongonongo te ke 'ave ki he ANZ, kuo pau ké ke fakamo'oni tohinima ki ai pe ko ha taha fakafofonga kuó ke fakamafai'i tukukehe kapau na'e 'osi fai ha felotoi 'i he faitohi mo e ANZ. 'E ala lava ké ke 'ave ki he ANZ ha fanongonongo 'i hano 'ave fakahangatonu atu ia ki ha taha 'o 'emau ngaahi va'á pe ko hano lí 'i he meilí ki he tu'asila 'o e ANZ, 'a ia 'oku fakaikiiki atu 'i he tu'a pepa fakamatala ko 'ení. Ko ho'o fanongonongó 'e lau ia kuo ma'u 'e he ANZ 'i he taimi 'e ma'u ai 'e he ANZ.

Kapau te ke 'ave ha fanongonongo ki he ANZ 'a ia 'oku fakahā'i, pe kuo pau ke lau 'oku, 'ikai lava 'o toe liliu, 'e 'ikai ké ke toe lava ke kaniseli faka'ofisiale ia pea 'okú ne ha'i fakalao ai koe meí he taimi 'oku ke 'oatu aí.

Fakatefito 'i hano 'uluaki tali 'eni ki mu'a 'e he ANZ 'i ha tohi, te ke ala lava 'o 'ave ha ngaahi fakahinohino pe fanongonongo ki he ANZ 'o fakafou 'i he fekisimilé (fax), 'imeilí pe telefoní. Ka neongo iá, 'oku 'i ai 'a e totonu 'a e ANZ ke 'ikai ke ne tali ha ngaahi fakahinohino pe fanongonongo pehē, 'o 'ikai toe 'oatu ha fakamatala ki he 'uhinga ki aí. Kapau 'e tali 'e he ANZ ha ngaahi fakahinohino pe ngaahi fanongonongo 'i he fax, 'imeilí pe telefoní, pea 'e ala fakafalala kakato leva 'a e ANZ ki ai 'o kapau 'oku tui 'a e mēmipa 'o e kau ngāue 'okú ne ma'u atu 'a e fanongonongó 'i he taimi ko ia na'e 'oange ai ia meiate koé pe ko hao fakafofonga pea 'oku fakamafai'i pau, 'oku tonu, pea mo kakato ia, neongo kapau 'e toki fakahā'i 'amui ange na'e 'ikai ke 'omai pe fakamafai'i pau, totonu pea mo kakato ia, pea neongo 'oku ma'u 'a e fakapapau ki mui ange meiate koe pe ha fa'ahinga fakapapau ki mui ange 'oku kehe ia 'i ha fa'ahinga founga meí he ngaahi fakahinohino mo e ngaahi fanongonongo ko iá, pea te ke tauhi ke malu'i 'a e ANZ meí ha fa'ahinga ngāue fakalao, hopo, ngaahi 'eke totongi huhu'i, ngaahi tu'utu'uni pe ngaahi mole 'e ala hoko pe hokohoko atu ki he ANZ 'o fakafou 'i ha fa'ahinga 'uhinga fakahangatonu pe kehe ange meí ha ngāue na'e fakahoko meí ha ngaahi fakahinohino pe ngaahi fanongonongo pehē.

Ko hono fakapapau'i kuo ma'u 'a ho'o fanongonongó 'e ala 'oatu ia 'e he ANZ 'i ha faitohi, pe 'i ha a'u tonu, 'i ha 'imeili pe 'i ha telefoni.

'Okú ke fakamafai'i 'a e ANZ ke lēkooti faka'ilekitulōnika ha fa'ahinga fepōtalanoa'aki 'i he vaha'a 'o koe mo e ANZ pea ko ha fa'ahinga lēkooti pe hiki tohi pehē 'o e hiki tepí 'e ala ngāue'aki ia ko ha fakamo'oni 'i ha fa'ahinga hopo.

1.30 Fakahiki 'o e ngaahi totonu 'a e ANZ

'E ala fakahoko 'e he ANZ, kae 'ikai ke talaatu kiate koe pe tomu'a ma'u ki ai ha'o fakamafai:

- hano fokotu'u pe fakahiki atu ha fa'ahinga 'o 'enau ngaahi totonú pe fatongia paú 'i he malumalu 'o e Aleapau Noó; pea mo
- 'ave 'a e fakamatala fekau'aki mo e Aleapau Noó pea mo ho'o ngaahi fatongia pau 'i hono malumalú ki ha fa'ahinga taha kuó ne fokotu'u pe tokotaha ke fakahiki atu ki ai (transferee), pe ha taha 'okú ne fakakaukau ko e tokotaha ia ke fokotu'u pe fakahiki ange ki ai.

1.31 Faka'atā

Ko e ngaahi totonu 'a e ANZ 'i he malumalu 'o e Aleapau Noó 'oku 'ikai malava ia ke to'o tukukehe pē 'i hano 'oatu 'e he ANZ ha fanongonongo 'i ha tohi ke to'o 'a e fa'ahinga totonu ko iá.

'Oku tautautefito 'eni ki he:

- 'ikai tukuange 'e he ANZ ha'á ne fa'ahinga totonu fekau'aki mo e Aleapau Noó koe'uhí pē he 'oku 'ikai ngāue'aki ia 'e he ANZ, pe 'ikai ke ne ngāue'aki 'i he vave taha 'oku malavá;
- kapau 'e ngāue'aki 'e he ANZ ha totonu tu'o taha pe fakakonga, 'oku 'ikai 'uhinga ia 'e 'ikai ke toe ngāue'aki 'e he ANZ 'a e totonu ko iá pe ha fa'ahinga totonu kehe; pea
- ko e ngaahi totonu mo e ngaahi founa fakatonutonu 'oku hā 'i hení 'oku tātānaki ia pea 'oku 'ikai fakakehe'i ai ha ngaahi totonu ia mo ha ngaahi fakatonutonu 'oku fokotu'u atu 'e he laó.

1.32 Ngaahi liliu ki ho'o Aleapau Noó

Ki he lahi taha 'o hono fakamafai'i 'e he laó, 'e malava 'e he ANZ 'i ha fa'ahinga taimi pē 'o liliu ha ni'ihi 'o ha fa'ahinga tu'utu'uni 'i ho'o Aleapau Noó ('a ia 'oku fakakau ki ai 'a e Ngaahi Tu'utu'uni mo e Makatu'unga ko 'eni), 'o kau ki ai ha taha 'o e ngaahi me'á ni:

- ko e ngaahi 'aho pea mo e hokohoko 'o hono hilifaki atu 'o e totongi tupú pe taimi 'oku to'o aí, pea mo e founa 'o hono fika'i 'o e totongi tupú;
- ko e founa 'a ia 'oku totongi pe hilifaki ai 'a e totongi tupú;
- hingoa 'o ha fa'ahinga tu'unga totongi tupu 'a e ANZ;
- ko e mahu'inga, founa 'o hono fika'i, hokohoko, founa 'o hono totongi pea mo e lahi 'o e ngaahi totongi tā fakafokí, fakataha mo e ngaahi 'aho 'a ia 'e totongi aí; pea
- mo e mahu'inga 'o e totongi tupu 'oku hulú 'a ia 'oku ngāue'aki ki he noó pe nāunau noó 'o kapau kuo hulu hake 'a e noó 'i hono tu'unga totonú.

'I he taimi 'o e faitu'utu'uni pe 'e liliu 'a e ngaahi tu'utu'uni pe makatu'unga 'o ho'o Aleapau Noó, 'e potupotu-tatau mo fakapotopoto 'a hono fakahoko 'e he ANZ 'a 'ene ngāue.

Makatu'unga 'i he palakalafi 'oku hā 'i laló pea hangē ko ia 'oku tu'u atu 'i he Konga 1.8, 'e tuku atu 'e he ANZ ha fanongonongo 'o 'ikai ke toe tōmui ange 'i he 'aho 'e 30 ki mu'a 'i he 'aho 'a ia 'e fakahoko ai 'a e liliú, 'aki ha:

- fanongonongo fakapule'anga 'o fakafou 'i ha tu'uaki 'oku pulusi atu 'i ha nusipepa fakalotofonua, 'i he 'aho 'e taha 'i he uike, ki ha uike hokohoko 'e fā ki mu'a 'i he 'aho 'a ia 'oku fakahoko ai 'a e liliú; pe
- tohi fanongonongo hangē ko ha tohi, 'imeili pe SMS (pea 'e lau leva ia kuó ke ma'u atu 'a e fanongonongo ko iá 'o fakatatau ki he Konga 1.29).

'E malava ke fili 'e he ANZ ke tuku atu ha toe fanonongonongo fakalahi 'o fakafou 'i ha fanongonongo 'i he ngaahi va'á pea/pe fanongonongo 'i he 'emau uepisaití.

'I he taimi 'oku 'alu hake ai 'a e mahu'inga 'o ha totongi tupu feliliuaki 'a e ANZ, 'e malava ke hiki hake 'e he ANZ 'a ho'o ngaahi totongi tā fakafokí ke fe'unga ki hono totongi fakafoki katoa 'o ho'o noó 'i he vaha'a taimi 'o ho'o noó, 'o 'ikai toe 'oatu ha fanongonongo hangatonu kiate koe.

1.33 Tu'unga 'atā atu 'o e pa'angá

Ki mu'a pea toki faka'atā atu ha pa'anga, kuo pau ké ke:

- fakamo'oni tohinima 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó. Kapau 'oku tokolahi ange 'i he toko tahá 'a kinautolu 'oku kau 'i he noó pe nāunau noó, kuo pau ke fakamo'oni tohinima fakafo'ituitui 'a e tokotaha kotoa 'i he Tohi Tali 'o e Noó; pea mo
- fakakakato 'a e ngaahi tu'utu'uni kotoa 'oku hā atu 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó.

Kuo pau foki ke fiemālie 'a e ANZ:

- 'oku faipau 'a e ngaahi me'a fakapepá ki he ngaahi fiema'u fakalaó;
- kuó ke ma'u kotoa atu 'a e ngaahi fakamatala fakapa'angá pea moe ngaahi fakamatala 'oku fiema'u 'e he laó;
- kuo 'ikai ke Hoko ha Ta'etotongi 'o e Noó;
- kuo 'omai ha fa'ahinga fakapapau pe Koloa Malu'i 'oku fiema'u, pea kuo ma'u atu 'e tokotaha fakapapau malu'i ki he noó ha fale'i fakalao mo e fakapa'anga tau'atāina 'oku fiemālie ki ai 'a e ANZ;
- kapau ko koé pe ko haTokotaha Fakapapau Malu'i ki he Noó 'oku mēmipa 'i ha talāsiti, kuo pau ke 'osi fakakakato pau 'a e ngaahi fiema'u ki he talāsiti; pea
- ko e ngaahi me'a fakapepa kotoa pē, kau ai 'a e ngaahi me'a fakapepa ki he koloa malu'i, 'oku ala lava ke lēsisita ia, ki he tu'unga 'oku fiema'u pe tu'utu'uni 'e he laó pe tu'utu'uni fakapule'angá.

1.34 Tali 'o ho'o Tohi Tali 'o e Noó

Ké ke tali 'a e tohi tali 'o e noó 'i he ngaahi tu'utu'uni 'oku tu'u atu 'i he Aleapau Noó, kuo pau ké ke fakamo'oni 'i he tatau 'o ho'o Tohi Tali 'o e Noó, pea fakafoki mai 'a e tatau kuó ke fakamo'oni tohinima ki ai ki he ANZ, 'i loto 'i he 'aho 'e 30 meí he 'aho 'oku tu'u atu 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó.

Kapau 'oku 'ikai ké ke tali 'a e nō pe nāunau nō kuo tuku atú 'i loto 'i he 'aho 'e 30, ka ke toki pehē 'amui ange 'okú ke fie tali ia, 'e malava ké ke fetu'utaki ki ho'o va'a ANZ 'o kole ki hano fakalōlōa 'o e vaha'a taimi ke tali ai 'a e noó.

Ko e tatau ko ia 'o ho'o Tohi Tali 'o e Noó 'oku 'oatu ia ké ke tauhi fakataha mo e ki'i tohi fakamatala ko 'ení.

1.35 Motuhia ‘a e faifatongiá

Ko ha motuhia ko e taimi ia ‘oku ‘ikai ke ‘atā fakataimi ai ha sēvesi, pe ko e taimi ia ‘oku ‘ika ke lava ai ‘o ngāue ha fa’unga ngāue pe me’angāue ‘i he founa angamaheni pe ‘i ha tu’unga fakafiemālie.

Ki he tu’unga mā’olunga taha ‘oku fakangofua ‘e he laó, ‘e ‘ikai ke mo’ua ‘a e ANZ ki ha fa’ahinga mole pe maumau, kau ki ai ha fa’ahinga mole pe maumau ‘oku hokohoko atu mei ai, ‘a ia na’e tupu koe’uhi ko ha Motuhia ‘a e Faifatongiá. Ko e tohi fakahā ‘o e ‘atā meí he mo’uá ko ‘eni ‘oku ‘ikai ke kaunga atu ia ki he ngaahi fe’ave’aki pa’anga faka’ilekitulōnika fakapangikeé (vakai ki he konga 2 ‘o e “Ngaahi Makatu’unga ki hono Ngāue’aki ‘o e Pangikē Faka’ilekitulōniká” ki he ngaahi makatu’unga ‘oku kaunga atu ki he ngaahi fe’ave’aki pa’anga ko iá). Ko e tohi fakahā ‘o e ‘atā meí he mo’uá ko ‘eni ‘oku tānaki atu ia ki he, pea ‘oku ‘ikai ke ne fakangatangata ‘e ia, ha ngaahi kupu kehe ‘oku hā ‘i he Aleapau Noó ‘a ia ‘oku nau fakangatangata ai ha mo’ua ‘a e ANZ.

1.36 Puke

‘E ala lava ke fiema’u atu ‘a e ANZ ke ne puke ha ngaahi totongi ki ha ngaahi ‘akauni tu’upau, pea ‘ave ‘a e ngaahi pa’anga ko iá ki ha potungāue fakafofonga fakafonua pe ko ha va’a fakapule’anga ‘o ha fonua muli pe ma’u mafai ki he tukuhaú, ‘o fakatatau ki he laó pe ‘i he malumalu ‘o ha aleapau mo e ngaahi ma’u mafai ko iá.

Kapau ‘e ‘i ai ha fa’ahinga taimi ‘e fiema’u mai ai meí ha fakafofonga fakapule’anga fakalotofonua pe fakatu’apule’anga pe ha ma’u mafai ki he tukuhaú ke fakahoko ‘e he ANZ hano to’o pe puke ha fa’ahinga totongi ‘oku totonu ke totongi atu kiate koe, ‘okú ke tali ‘i heni ké ke totongi fakafoki leva ki he ANZ ‘a e mahu’inga ‘o ha fa’ahinga to’o pe puke ‘o ha pa’anga pehē, ‘o kau ai ‘a hono fakamafai’i ‘a e ANZ ke to’o ‘a e ngaahi mahu’inga ko iá mei ho’o ‘akauní. Te ke malu’i ‘a e ANZ meí ha fa’ahinga mole ‘e hokosia ‘e he ANZ pe fakamole ‘e hoko ki he ANZ ko ha ola ia ‘o hano to’o pe puke ‘o ha pa’anga pehē.

1.37 Ngaahi Liliu 'i he Ngaahi Fiema'u 'a e Pule'angá

Ko e Konga ko 'ení 'oku kaunga atu ia 'o kapau:

- (a) 'i he hili 'a e 'aho 'o ho'o Tohi Tali 'o e Noó, 'oku 'i ai:
- (i) ha liliu 'i he fiema'u 'a e pule'angá pe ko ha fiema'u fo'ou 'a e pule'angá (tatau ai pē pe 'oku 'i ai hano mafai fakalao pe 'ikai);
  - (ii) ha liliu 'i ha tukuhau pe ko ha tukuhau fo'ou (ki he ngaahi taumu'a 'o e Konga ko 'ení, ko e "tukuhaú" 'oku kau ki ai 'a e ngaahi tute ka 'oku 'ikai kau ki ai ha tukuhau ki he toenga pa'anga hū mai (net income) 'a e ANZ 'i he tu'unga angamaheni 'o e pisinisi 'a e ANZ); pe
  - (iii) ko ha liliu 'i hono faka'uhinga'i 'o ha fiema'u 'a e pule'angá pe ko ha tukuhau 'okú ne uesia 'a e fa'ahinga 'o e ngaahi nō pe nāunau nō 'oku lave ki ai 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó; pe
- (b) ko hono olá leva, 'i he lau 'a e ANZ, pe 'oku fakahangatonu pe 'ikai:
- (i) ko hono hiki hake 'a e fakamole 'a e ANZ ki hono tuku atu pe tauhi 'a e noó pe nāunau noó pe ki hono tuku atu 'o e pa'anga 'i hono malumalú;
  - (ii) ko hono fakasi'isi'i 'o e lahi 'o e mahu'inga 'o e pa'anga tupu ki he ANZ (tatau ai pē pe 'i he ngaahi pa'anga ngāue, nāunau, koloa, tipōsiti pe ha me'a kehe) 'i he noó pe nāunau noó; pe
  - (iii) ko hono fiema'u 'a e ANZ ke fakahoko ha totongi pe ke tukuange pe a'usia ha holo 'i ha tupu pe na'e fika'i 'aki hono fakafehokotaki ki ha fa'ahinga mahu'inga ke totongi ange ki ai 'i he malumalu 'o e Aleapau Noó;

pea 'i he taimi ko iá, 'okú ke tali ké ke totongi ki he ANZ, 'i he taimi 'e tu'utu'uni atú, 'a e mahu'inga 'oku fika'i 'e he ANZ 'e fiema'u ke totongi fakafoki ki he ANZ ki he hiki 'o e fakamolé pe holo 'i he mahu'ingá, 'oku lau na'e tupunga hangatonu pe 'ikai fakahangatonu me'i he ngaahi liliu 'oku tu'u atu 'i he palakalafi (a) 'i 'olungá. Ko e mahu'inga 'o e mo'ua ke totongi 'e fika'i ia 'e he ANZ me'i he 'aho na'e 'uluaki hoko ai 'a e ngaahi fakamolé pe na'a ne hokosia ai 'a e molé.

1.38 Ngaahi liliu 'i he laó

Kapau 'e 'oatu kiate koe 'e he ANZ ha fanongonongo, 'a ia 'i he lau 'a e ANZ, kuo hoko ia 'o ta'efakalao 'i ha ma'unga mafai fakalao pe kuo 'ikai ke toe malava 'e he ANZ ke hoko atu 'a e noó pe nāunau noó, 'e ngata leva 'a e ngaahi fatongia ia 'o e ANZ fekau'aki mo e noó pe nāunau noó pea, 'i hano 'oatu 'o ha tu'utu'uni 'i ha tohi, te ke totongi fakafoki leva 'a e pa'anga nō kotoa na'e 'osi tohó 'i loto 'i he taimi 'oku fakangofua atú, fakataha mo e Totongi Tupu Tātānaki mei aí ('oku fika'i ia 'i he mahu'inga pe ngaahi mahu'inga 'oku totonu ke ngāue'aki ki aí) pea mo e ngaahi mahu'inga kehe kotoa pē ke totongi 'i he malumalu 'o e Aleapau Noó.

'E ala hoko ha me'a pehē tupu mei:

- (a) ha liliu 'i ha fiema'u 'a e pule'angá pe ko ha fiema'u fo'ou 'a e pule'angá;
- (b) ha liliu 'i he laó, kuo hiki tohi pe 'ikai, pe ha lao fo'ou; pe
- (c) ha liliu ki hono faka'uHINGA'i 'o ha fiema'u fakapule'anga pe lao.

1.39 Uesia 'i he māketí

Kapau, 'i he fekau'aki mo ha fa'ahinga toho 'o e noó 'oku fokotu'u atu pe 'oku lolotonga fakahoko 'i ha fa'ahinga pa'anga (currency) pau, 'i he vakai 'a e ANZ:

- (a) ko e pa'anga ko iá 'oku te'eki ke 'atā atu ia ki he ANZ; pe
- (b) 'oku 'ikai ke 'i ai ha founa fe'unga mo potupotu-tatau ki hano fakapapau'i 'o ha tu'unga totongi tupu ki he noó pe nāunau noó;

'e 'ikai ke fakahoko ha toho 'o ha fa'ahinga pau 'o e pa'angá (currency) pea kapau kuo 'osi fakahoko ha fa'ahinga toho 'i he pa'anga ko iá, te ke totongi leva ki mu'a, 'i hano tu'utu'uni atu, 'a e pa'anga kuo tohó fakataha mo e Totongi Tupu kuo Tātānaki pea mo e ngaahi mahu'inga kotoa pē 'okú ke mo'ua 'aki 'i he malumalu 'o e nāunau noó, ki he ANZ.

1.40 Laó mo e mafai fakalaó

- (a) Ko e Aleapau Noó 'oku pule'i ia 'e he lao 'oku lolotonga ngāue'aki 'i Tongá.
- (b) Felāve'i mo ha fa'ahinga hopo fekau'aki pe fakafekau'aki ki ho'o noó pe nāunau noó pe ha fa'ahinga fakapapau pe Koloa Malu'i, 'e felotoi 'a e ANZ, mo koe pea mo e Tokotaha Fakapapau'i 'o e Noó (kapau 'oku 'i ai) ke mou 'i he malumalu 'o e mafai 'ikai ke fakangatangata (non-exclusive jurisdiction) 'o e ngaahi fakamaau'anga 'oku 'i ai honau mafai 'i he malumalu 'o e lao ko iá.

- (c) 'I he taimi 'oku kamata ai ha ngāue fakalao 'i Tonga, 'oku fai 'a e felotoi ke 'oua na'a fakafepaki'i 'e ha fa'ahi ha ngaahi founa ngāue mo ha ngaahi tu'utu'uni pehē 'oku ngāue'aki 'e ha ngaahi fakamāu'anga 'oku nau ma'u mafai fakalao ki ai, ki ha hopo 'o ha fa'ahinga ngāue fakalao 'oku 'ohake, pea 'e 'ikai ke hoko hano fakafekau'aki 'o ha fakamatala ia ki he ngaahi lao pea mo e ngaahi founa ngāue 'oku tupu me'i ha fakamāu'anga muli. Ki he taumu'a ko 'ení, ko e ngaahi fanongonongo kotoa pē, tufaki 'o e ngaahi tohi tu'utu'uní, ui ke hā 'i he fakamaau'angá pe ngaahi tohi 'a e fakamāu'angá 'e lau ia kuo 'osi tufa 'o kapau kuo 'ave ki he tu'asila 'o ha fa'ahi kuo fakahā'i 'i he Aleapau Noó pe 'i he tu'asila fakamuimui taha na'e 'omá. 'E 'ikai ke uesia 'e he Konga ko 'ení ia 'a e totonu 'a e ngaahi fa'ahi ke fakahoko 'a hono tufa 'o e ngaahi tohi 'i ha ngaahi founa kehe 'oku fakamafai 'e he laó.

1.41 Me'a 'oku hoko fakafokifā

- (a) 'E 'ikai ke mo'ua 'a e ANZ ki ha fa'ahinga toloi 'i hono fakahoko pea mo/pe ha 'ikai fakahoko 'o ha fa'ahinga 'o hono ngaahi fatongia pau 'i he malumalu 'o ha fa'ahinga nō pe nāunau nō pe 'i ha fa'ahinga fe'ave'aki pa'anga 'i he vaha'a 'o koe pea mo e ANZ pe ko ha fa'ahinga mole 'oku fakatupunga 'e ha me'a 'oku hoko fakatu'upakē 'oku 'ikai ke lava 'e he ANZ 'o mapule'i 'i ha tu'unga fakapotopoto, 'o kau ai, ka e 'ikai ke fakangatangata ki he:
- (i) maumau pe ta'elava 'o fakahoko atu, 'i he ngaahi me'angāue ki he fetu'utaki; pea
- (ii) fakahoko 'o ha maumau lahi, fakafepaki, fakamoveuveu pe angatu'u fakasivile, liukava, ngāue 'a ha fili 'o e fonuá, maumau pe tōmui 'i he founa fefononga'aki, ngāue 'a ha pule'anga pe potungāue fakafofonga pe ko hano va'a, tu'utu'uni fakalao, tukungāue, fakatu'utāmaki, vela, pā/ fakapaaki 'o ha nāunau, tāfea, matangi mālohi pe ngaahi fakatamaki fakaenatula kehe, nounou 'a e kau ngāué, loló, ngaahi nāunau fakaenatulá pe ko e maumau 'a ha mīsini pe maumau fakatekinikale.
- (b) 'e ala lava 'e he ANZ 'o kaniseli ha fa'ahinga nō pe nāunau nō, 'i he'ene faitu'utuni tokotaha pē 'a'ana pea 'ikai 'i ai hano mo'ua kiate koe, 'o kapau 'oku tōmui pe 'ikai malava 'o lele lelei 'a 'ene fakahoko fatongia koe'uhi ko ha hoko 'a ha fa'ahinga me'a fakatu'upakē pehē.

1.42 Ngaahi founga 'a e ngaahi sēvesi fakapa'angá ke fakalelei'i ai ha fekihiaki pea mo hono fakahoko 'o ha lāunga

Kapau 'e hoko ha fehālaaki 'a e ANZ, pe 'oku 'ikai ke a'usia 'e he sēvesi 'a e ANZ 'a ho'o ngaahi 'amanakí, 'oku fiema'u 'e he ANZ ke ne 'ilo'i. Ki he founga 'e ala fakalelei vave taha ai 'a ho'o laungá, telefoni ki he ANZ 'i he +676 20 500 lolotonga 'a e taimi ngāué, pe talanoa ki he kau ngāue 'i ho'o va'a ANZ fakafeitu'ú.

'Okú ke tali ai 'e ala fiema'u atu 'e he ANZ ké ke 'omai 'a e ngaahi tatau 'o ha fa'ahinga tatau totonu pea mo ha fakahā kakato 'a e kotoa 'o e ngaahi me'a fakapepa poupou' ke lava ai ke ne fakatotolo'i ha ngaahi fa'ahinga fehālaaki.

Ka 'ikai iá, té ke toe malava foki 'o li ha tohi ki he ANZ Branch Manager (Pule ki he Va'a 'o e ANZ):

C/- Branch Manager
P.O. Box 910
Nuku'alofa
Tonga

'Oku fa'a lahi ange 'a e taimi 'oku malava ai 'e he ANZ 'o solova 'a e palopalemá 'i he taimi pē ko iá.

Kapau 'oku 'ikai ke lava 'o solova ia, 'e tokoni atu 'a e Fakafofonga Fale'i Kasitomā 'a e ANZ, ke ngāue mo koe ke fakalelei'i vave 'a e palopalemá. Ko e taumu'a 'a e ANZ ke ne fakalelei'i 'a e ngaahi lāunga kotoa pē 'a e kau kasitomaá 'i loto 'i he 'Aho Ngāue 'e hongofulu pe 'o hangē ko ia 'oku tu'utu'uni 'e he laó. 'I he ngaahi taimi 'e lōloa ange ai 'a e taimi ki hono solova 'a ho'o lāungá, te mau toutou 'oatu 'a e fakamatala fakamuimui tahá.

Kapau 'oku 'ikai malava 'eni, 'e tauhi 'e he ANZ 'a hono 'oatu 'o e fakamatala kau ki ho'o lāungá pea mo e lōloa 'o e vaha'a taimi 'oku 'amanaki 'a e ANZ ke fakalelei'i ai 'a ho'o laungá.

Fakafofonga Fale'i Kasitomā 'a e ANZ

Kapau 'oku 'ikai ké ke fiemālie ki he founga 'oku leva'i ai 'a ho'o lāungá, te ke lava 'o kole ke toe vakai'i ia 'e he Fakafofonga Fale'i Kasitomā ANZ 'a ia te ne fakahoko hano toe vakai'i ta'etotongi 'o e ngaahi lāunga faingata'a angé ke tokoni ke ma'u ha solova'anga 'i ha founga vave.

Ngaahi fakaiiki ki he fetu'utaki:

ANZ Customer Advocate

P.O. Box 910

Nuku'alofa

Tonga

Telefoní: +676 20 500

Ko e Kōvana 'o e Pangikē Pule Fakafonua 'a Tongá

Kapau 'oku te'eki ai pē ké ke fíemālie ki he ngaahi sitepu 'oku fakahoko 'e he ANZ ke fakalelei'í 'a e lāungá, pe ki he ola 'o 'emau fakatotoló, te ke ala fiema'u ke fetu'utaki ki he Kōvana 'o e Pangikē Pule Fakafonua 'a Tongá.

Telefoní: +676 24 057;

Ímeilí: nrbt@reservebank.to;

Uepisaití: www.reservebank.to

1.43 Fakafepaki'í 'o e fe'ave'aki pa'anga kākāá mo e ngaahi fakataputapuí

- (1) 'Okú ke tali 'e ala lava 'e he ANZ ke toloi, ta'ofi pe ta'etali ke fakahoko ha fa'ahinga fe'ave'aki pa'anga 'o 'ikai ke tupu mei ai ha fa'ahinga mo'ua 'o kapau 'oku mau mahalo'í pe 'i ai ha makatu'unga lelei ke mahalo'í ai:
  - (a) 'e ala maumau'í 'e he fe'ave'aki pa'anga ko iá ha fa'ahinga lao;
  - (b) ko e fe'ave'aki pa'angá 'oku kau ai pe ala kau ki ai ha fa'ahinga taha (fakanatula, pisinisi lahi, fakapule'anga, talāsiti, kau hoangāue pe ha fa'ahinga taha ange) 'a ia 'oku lolotonga fakatapui (sanctioned), pe 'oku fehokotaki fakahangatonu pe 'ikai, ki ha fa'ahinga tokotaha 'i he malumalu 'o ha fakataputapui faka'ekonōmika pe fefakatau'aki, 'a ia kuo hiliifaki 'e ha potungāue fakavaha'apule'anga, sino ngāue faka'ōfisiale, pule'anga 'o 'Ameliká, Ngaahi Pule'anga Fakatahatahá, 'lunioni 'a 'Iulopé pe ha fa'ahinga fonua; pe
  - (c) ko ha fe'ave'aki pa'anga 'oku ala kau fakahangatonu pe 'ikai ki ai ha pa'anga na'e ma'u mei, pe tohi kole ki ai ki he ngaahi taumu'a 'o, hono fakahoko ha ngāue ta'efakalao 'i ha fa'ahinga fonua.

- (2) Kuo pau ké ke 'omai kotoa 'a e fakamatalá ki he ANZ 'a ia 'oku fiema'u atu 'i ha tu'unga fakapotopoto ke lava ai 'a 'emau mapule'i 'a e fe'ave'aki pa'anga-kākaá, fakapa'anga 'o e kau tautoitoi pe ngaahi me'a 'e ala matu'utāmaki 'i ha fakataputapui faka'ekonōmika pe fefakatau'aki pea mo faipau ai ki ha ngaahi fa'ahinga lao fekau'aki mo 'eni.
- (3) Tukukehe kapau kuó ke 'osi fakahaa'i 'okú ke fakafofonga'i ha talāsiti pe koe fakafofonga 'o ha fa'ahi 'e taha, 'okú ke fakamafai'i ai 'okú ke fakafofonga'i pē 'a koe 'i ho'o kau ki he Aleapau Nō ko 'eni. Kapau 'okú ke fakafofonga'i ha fa'ahi 'e taha (hangē ko ha tokotaha talāsiti), 'okú ke tali ai ke 'omai 'a e ngaahi fakaikiiki 'o e tokotaha totonu 'oku ha'á na 'a e pa'angá, ki he ANZ, 'o fakatatau ki hano fiema'u atu ia 'e he ANZ meí he taimi ki he taimi.
- (4) 'Okú ke fakahā mo fakapapau ki he ANZ ko e ngāue ko ia ki ha fa'ahinga fe'ave'aki pa'anga 'e he ANZ 'o fakatatau ki ha'o ngaahi fakahinohino, 'e 'ikai te ne maumau'i ai ha fa'ahinga lao.

1.44 Totongi Huhu'i

'Oku faka'ata'atā mo totongi ke malu'i kimautilu 'e he tokotaha kotoa pē 'oku 'i ai ha'á ne 'akauni pe 'e ha tokotaha 'oku fakamafai'i 'e ha taha 'a 'ana 'a e 'akauní, ke mau 'atā pea mo totongi huhu'i kimautilu meí he, pea mo fakafepaki'i ha ngaahi ngāue fakalao, hopo, mo'ua, 'eke totongi huhu'i, fiema'u pau, mole, maumau, tute ki hono tā 'o ha sitapa (kapau 'oku kaunga ki ai), ngaahi totongi lēsisita, pea mo ha ngaahi fa'ahinga tukuhau hangatonu pe kehe ange 'oku tupu meiate, pe kaunga mai kiate, kimautilu, 'o fou 'i he founa fefalala'aki:

- (a) 'i ha muimui ki ha ngaahi tu'utu'uni 'oku ma'u 'i ha meili pe ngaahi founa faka'ilekitulōnika (pe 'i he fekisimilé, telefóni, 'initanetí, ATM pe EFTPOS) 'a ia 'oku, pe 'oku lau ko e, 'omai pe fakamo'oni tohinima ki ai 'a e taha ha'á na 'a e 'akauní, 'a ha fakafofonga fakamafai'i pe 'a ha fakafofonga fa'ahi kehe ange 'oku fakamo'oni tohinima ki ai, pe 'i ha'á ne fekau'aki mo ha ní'ihí ma'u 'akauni fakataha (joint account holders), 'a ha taha pē 'ia kinautilu;

- (b) 'i ha 'ikai ke mau muimui ki ha ngaahi fakahinohino 'oku 'omai 'o lau ko e 'omai meiate koe 'a ia 'oku pehē 'e he ANZ ('i he'ene lau fakatāutahá), 'i he 'ene fakakaukau'í pe mahalo'í, ko e ngaahi fakahinohino peheé kuo fakahoko ia ki he ANZ 'i he founga kākā, fehālaaki pe te'eki ma'u ki ai ha fakamafai pe 'oku 'i ai ha me'a mahu'inga kuo to'o pe ha fehalaaki mahu'inga; pea
- (c) 'i hano tukuange atu ha fakamatala fekau'aki mo koe pe ha 'akauni ki ha fa'ahinga taha pē 'oku, pe hā mai 'oku, 'osi fakamafai'i ke ne ma'u 'a e fakamatalá (kau ai ha fakafofonga kuo fakamafai'i pe ha fa'ahi kehe ange na'e fili ke fakamo'oni tohinima ki ai, 'e he tokotaha 'a 'ana 'a e 'akauni).

1.45 Totonu 'a e ANZ ki hono fakataha'i 'o ha ngaahi 'akauni

'Oku lava ke fakataha'i 'e he ANZ 'a e ngaahi palanisi 'e ua pe lahi ange 'o ho'o ngaahi 'akauni, tatau ai pē 'o kapau 'oku 'i he ngaahi va'a kehekehe 'a e ngaahi 'akauni pe 'i ha ngaahi hingoa fakatahataha'i. 'Oku malava ke hoko 'eni 'i he taimi 'oku hoko ai ha 'ova 'a e toho pa'angá 'i ho'o ngaahi 'akauni pe 'oku nounou kae 'i ai ha pa'anga ia 'i ha toe 'akauni ange 'e taha. 'Oku 'uhinga 'eni ko e palanisi 'o e pa'anga 'i he 'akauni 'oku 'i ai 'a e pa'angá 'e ngāue'aki ia ke totongi ki he ANZ ha mo'ua meí ha 'akauni 'e taha 'oku nounou 'a hono palanisi. 'E fakahoko atu leva 'e he ANZ kiate koe 'o kapau kuo nau fakataha'i ha fa'ahinga 'o ho'o ngaahi 'akauni. 'Oku 'ikai totonu ké ke lau 'oku fakataha'i 'a ho'o ngaahi 'akauni tukukehe kapau kuo tali 'e he ANZ ha fa'ahinga fokotu'utu'u pehē.

Kapau 'oku 'i ai ha kongá 'o e Ngaahi Tu'utu'uni mo e Makatu'unga ko 'ení 'oku ta'efakalao pe 'ikai malava 'o fakahoko fakalao, ko ha ngaahi tu'utu'uni ta'efakalao pe 'ikai malava ke fakalao pehē 'e ala tu'usi ia meí he Ngaahi Tu'utu'uni mo e Makatu'unga ko 'ení kae kei tu'u pē 'o ngāue'aki 'a e toenga 'o e Ngaahi Tu'utu'uni mo e Makatu'unga ko 'ení.

NGAAHI NŌ 'OKU TOHO FAKAKONGOKONGA 'O FAKATATAU KI HE FAKALAKALAKA 'A E NGĀUÉ

1.46 'Aho 'o hono fuofua toho 'o e noó

Ki he ngaahi nō toho fakakongokongá, kuo pau ké ke fakahoko 'a e fuofua tohó (toho 'uluaki) 'i he, pe ki mu'a 'i he, 'aho toho 'o e noó 'oku hiki atu 'i ho'o Tohi Tali 'o e Noó, tukukehe kapau kuo fai ha aleapau tohi ki ai mo e ANZ. Kapau 'oku 'ikai fakahoko 'a e toho 'uluaki 'o e pa'anga noó ia 'i he 'aho pe ki mu'a 'i he 'aho toho 'o e noó 'oku tu'u atú, 'e ngata leva 'a e Aleapau Noó pea 'e 'ikai mo'ua 'a e ANZ ia ke tuku atu 'a e noó kiate koe.

1.47 Toho 'o e Noó pea mo ho'o Vaha'a Taimi Totongi Tupú 'Ata'atā Pē

Kuo pau ké ke toho 'a e mahu'inga kotoa 'o ho'o noó 'i he faka'osinga 'o ho'o Vaha'a Taimi Totongi Tupú 'Ata'atā Pē. Kapau 'oku 'ikai ke toho kotoa 'a e mahu'inga 'o ho'o noó 'i lotu 'i he Vaha'a Taimi Totongi Tupu 'Ata'atā Peé, te mau lava 'o kaniseli 'a ho'o noó pea mo fiema'u atu ké ke totongi fakafoki mai leva 'a e mahu'inga 'o e noó kuo ke tohó.

'Oku 'ikai mo'ua 'a e ANZ ia ke ne fakapa'anga ha fakamole kuo 'ova 'i he lolotonga 'o e lele 'o ho'o noó. Kapau 'okú ke fiema'u ha pa'anga fakalahi ke fakakakato 'a e taumu'a 'o ho'o noó, pe 'okú ke faka'amu ke fakalōloa atu 'a ho'o Vaha'a Taimi Totongi Tupú 'Ata'atā Pē, 'e fiema'u ia ké ke fakahū mai ha tohi kole nō pea, kapau 'e tali, 'e fiema'u ia ke toe kamata'i fo'ou 'a e ngaahi me'a fakapepa 'a ho'o noó. 'Oku 'ikai 'oatu ha fakapapau ia ki ha ola 'o ha fa'ahinga tohi kole.

Lolotonga 'o e Vaha'a Taimi Totongi Tupú 'Ata'atā Pē, te ke fakahoko ai ha ngaahi totongi ki he totongi tupú pē ki he māhina ko ia 'i mu'a aí (fika'i 'o hangē ko ia kuo fokotu'u atu 'i he Konga 1.6). Ko e ngaahi totongi tupu ko 'ení 'e to'o fakamāhina ia mei ho'o 'akauni ANZ kuó ke fili ke to'o mei aí, 'i he 'Aho Ngāue fakamuimui taha 'o e māhiná. Kapau 'oku 'ikai 'i ai ha Pa'anga 'Atā ke Ngāue'aki (Cleared Funds) fe'unga 'i ho'o 'akauni ANZ ke to'o mei ai 'a e totongi tupú, 'e tñnaki 'a e mahu'inga te'eki ai ke totongi ko iá ki he mahu'inga 'o e palanisi faka'aho 'o ho'o sino'i noó pea 'e tātñnaki ki ai 'a e tu'unga totongi tupu tatau mo ia 'o ho'o sino'i noó.

'I ho'o toho lahi ange 'a e mahu'inga 'o ho'o noó, 'e liliu 'a e ngaahi totongi tupu 'okú ke totongi (pea 'e malava ke hiki hake).

'I he faka'osinga 'o ho'o Vaha'a Taimi Totongi Tupú 'Ata'atā Pē, 'e liliu fakahangatonu pē 'a ho'o ngaahi totongi tā fakafokí 'a 'au ki hono totongi 'o ho'o sino'i noó pea mo ha totongi fakafoki 'o e totongi tupu kuo tātānaki ki he noó. Kapau 'okú ke toho kotoa 'a e mahu'inga 'o ho'o noó ki mu'a 'i he ngata 'a ho'o Vaha'a Taimi Totongi Tupú 'Ata'atā Pē, te ke lava 'o kole ('i ha tohi) ke kamata leva ha'o totongi vave 'o ho'o sino'i noó pea mo ha totongi tupu kuo tātānaki ki ai.

1.48 Ngaahi totongi fakatatau ki he fakalalakaka kuo hokó (toho fakakongokonga)

Tukukehe 'o kapau kuo 'osi fai ha felotoi ki ai mo e ANZ 'i ha faitohi, ko e toho fakakongokonga 'o e noó 'e toki lava pē ke toho ia ki mu'a kapau:

- kuo 'osi ngāue'aki kotoa 'a e pa'anga 'okú ke tānaki maí ki he ngaahi fakamole ki hono fakatau 'o e 'apí mo hono langa 'o ha fale, pe ko hano fakalelei'i 'o ha 'api;
- 'oku 'osi totonu ke fakahoko ha totongi pea 'oku pau ke totongi ia 'o fakatatau ki ho'o Taimi Tēpile Ngāue; pea
- ko ho'o kolé 'oku 'omi fakataha ia mo ha Tohi Fakahinohino 'a e Kasitomaá kuo 'osi fakafonu mai.

Kātaki 'o fakatokanga'i ange ko koe pē 'oku ke fatongia'aki ke fakapapau'i ko e ngaahi fakaikiiki 'o e konituleki 'a e tokotaha langá 'oku fakafonu pē ia 'e he tokotaha langá.

1.49 Fakangatangata ki he ngaahi toho fakakongokonga ki he langa 'o ha fale nofo'anga

Kapau ko e (ngaahi) taumu'a 'o ho'o noó 'oku kau ai 'a e langa 'o ha fale nofo'anga fakatāutaha, ko ia ai, tānaki atu ki he ngaahi fakangatangata kehe 'i he ngaahi totongi ki mu'a 'oku tu'u atu 'i he Konga 1.33, 'e 'ikai tukuange atu ki mu'a ha kongia ia 'o e noó ki hono fakapa'anga 'o e langa 'o ha fa'ahinga fale nofo'anga kae 'oua leva kuó ke 'ave ki he ANZ ha tatau 'o e ngaahi me'a fakapepa ko 'eni (tukukehe ange kapau kuo loto ki ai 'a e ANZ 'i ha tohi):

- ha konituleki 'oku 'osi fakamo'oni tohinima ki ai pea ala muimui'i fakalao, ki hano langa 'o ha fale nofo'anga 'okú ke fakamo'oni ki ai pea mo ha tokotaha langa 'oku 'osi ma'u laiseni pea mo ongoongo lelei;
- ngaahi palani kuo tali 'e he sino ngāue 'oku kaunga ki he langa 'o e fale nofo'anga ko iá; pea

- ko e Tu'utu'uni Malu'i 'a e Tokotaha Langá meí ha Fakatamaki 'a ia 'oku ke lolotonga 'aonga (pe ha fa'ahinga malu'i tatau mo ia) pe ha me'a fakapepa kehe kuo tali 'e he ANZ 'o fakapapau'i ai 'oku lolotonga kei 'aonga 'a e malu'i ko íá.

1.50 Toho faka'osi 'o ho'o pa'anga noó

Ke toho 'a e totongi fakamuimui 'o e mahu'inga 'o ho'o noó, kuo pau ké ke 'omai fakataha mo ho'o kolé (tukukehe 'o kapau kuo loto ki ai 'a e ANZ 'i ha faitohi):

- 'a e (ngaahi) tohi mo'ua pe (ngaahi) talitotongi ('oku fakafiemālie ki he ANZ) 'o fakapapau'i ai 'a e ngaahi mahu'inga 'oku mo'ua'aki fekau'aki mo e langa pe fakalelei'i 'o e fale nofo'angá;
- ha tohi Fakahinohino 'a e Kasitomaá kuo 'osi fakafonu 'o fakapapau'i ai 'a e ngaahi fakaikiiki 'o e totongi ke fakahoko meí he pa'anga noó;
- fakamo'oni 'oku 'osi fakahoko 'a e malu'i 'oku fiema'ú kau ai, 'o kapau ko e langa 'okú ke fakahokó ko e fale nofo'anga fo'ou, 'a e fakamo'oni 'o e malu'i 'o e 'apí kakato, pea, kapau ko e ngāue 'okú ke fakahokó ko ha langa fakalelei'i 'o ha fale, ha fakamo'oni kuo hiki'i hake 'a e mahu'inga malu'i ki ho falé ki he mahu'inga ki hano fakafetongi 'o e fale nofo'angá 'i he 'ene 'osí; pea
- kapau 'oku kaunga ki ai, ha fakapapau ko e toenga 'o e pa'angá 'oku fe'unga ia ke faka'osi'aki 'a e langá pea mo ma'u ai ha Tohi Fakamo'oni ki he Kakato 'a e Langá (Certificate of Completion).

1.51 Tohi Fakamo'oni ki he Kakato 'a e Langá

Kapau ko ho'o noó ke langa ha fale nofo'anga fo'ou, kuo pau ké ke 'ave ki he ANZ 'a e Tohi Fakamo'oni ki he Kakato 'a e Langá hili 'a e 'osi 'a e langá (tukukehe ka 'oku fai ha felotoi kehe mo e ANZ 'i ha faitohi).

1.52 Ngaahi fakamahu'ingá mo e saveá

Te mau ala fiema'ú ha fakamahu'inga mo/pe ha savea 'o e 'apí kimu'a pea toki fakahoko ha totongi fakakonga 'o e noó 'o fakatatau ki he fakalakalaka 'i he ngāué. Te mau ala kole ke fakahoko ha fakamahu'inga pe savea 'i ha fa'ahinga taimi pē 'i he vaha'a taimi 'o ho'o noó.

KONGA 2: NGAAHI MAKATU‘UNGA KI HONO NGĀUE‘AKI ‘O E PANGIKĒ FAKA‘ILEKITULŌNIKĀ

2.1 Ngaahi Makatu‘unga ki hono Ngāue‘akí

Ko e kupu ko ‘ení ‘oku ngāue‘aki ia ki he ngaahi fe‘ave‘aki pa‘anga faka‘ilekitulōnikā tukukehe ‘a e ni‘ihi ‘oku ala toe fiema‘u ki ai mo ho‘o fakamo‘oni tohinimá.

Tukukehe ‘a e ngaahi fa‘ahinga ‘akauni ‘oku tuku atu pe ‘oku mau fakafe‘iloaki atu kiate koé, ‘oku ‘ikai ke mau fakamafai‘i, tu‘uaki pe pou pou‘i ‘a hono ngāue‘aki ‘o e ngaahi fa‘ahinga sēvesi ki he ‘akauni ‘oku tuku atu ‘e ha ngaahi fa‘ahi kehe ange ke lava ai ha hū ki ho‘o ngaahi ‘akauni ANZ (kau ai ‘a e ngaahi fa‘ahinga ‘akauni fakatahataha‘i, hangē ko ia ‘oku tuku atu ‘e he ngaahi kautaha fakapa‘anga kehé).

2.2 Ngaahi fakangatangata ki he fe‘ave‘aki pa‘angá

‘E ala liliu pe hilifaki e he ANZ ha ngaahi fakangatangata ki ha ngaahi mahu‘inga ‘o ha pa‘anga ‘oku faka‘atā atu ‘i ha ngaahi mīsini faka‘ilekitulōnika, ‘i ha fa‘ahinga vaha‘a taimi pau ki ha fe‘ave‘aki pa‘anga ‘oku fiema‘u ki ai ha Kaati ANZ mo ha Fika Fakapulipuli (PIN). ‘Oku toe ala liliu foki ‘e he ANZ ‘a e fa‘ahinga fakangatangata peheé pe hilifaki atu ha ngaahi fakangatangata fo‘ou ‘aki hano ‘oatu ha fanongonongo kiate koe. ‘Oku toe ala lava foki ‘e he kau faifakataú pea mo e ngaahi kautaha fakapa‘anga kehé ‘o hilifaki atu ha ngaahi fakangatangata fakalahi ki he ngaahi fakangatangata ki he fe‘ave‘aki pa‘angá.

Tukukehe ange kapau kuó ke fakahoko ha ngaahi fokotu‘utu‘u mo e ANZ ki ha hiki hake pe holo hifo ‘a e fakangatangata, ko ho‘o fakangatangata faka‘aho ki he ATM ko e TOP2,000 ki he Kaati ANZ takitaha. ‘Oku ‘uhinga ‘eni te ke malava ‘o ngāue‘aki ‘a ho‘o Kaati Access ANZ ke toho ha pa‘anga fakakātoa ‘e TOP2,000 ‘i he ‘aho meí he (ngaahi) ‘akauni ‘a ia ‘oku fakafehokotaki ki aí, ka ‘oku pau ke ‘i ai ‘a e pa‘anga fe‘unga ‘i ho‘o (ngaahi) ‘akauní.

‘Oku ‘ikai ke ‘i ai ha fakangatangata ia ki he lahi ‘o e pa‘anga ‘okú ke malava ‘o toho mei ho‘o Kaati ANZ ‘i he ngaahi mīsini EFTPOS, ka ‘oku pau ke ‘i ai ha pa‘anga fe‘unga ‘i ho‘o ‘akauní.

2.3 Founga ké ke lava 'o ngāue'aki ai 'a e Pangikē 'i he 'Initanetí 'a e ANZ

Te ke lava 'o ngāue'aki 'a e Pangikē 'i he 'Initanetí 'a e ANZ ke fakahoko 'a ho'o ngaahi fe'ave'aki pa'anga 'i ho'o ngaahi 'akauni 'oku fakafehokotaki ki aí, 'o hangē ko 'ene tu'u atu 'i he Ngaahi Tu'utu'uní mo e Makatu'ungá. 'Okú ke toe lava foki 'o ngāue'aki 'a e Pangikē 'i he 'Initanetí 'a e ANZ ke fakatau mo 'ota ha ngaahi sēvesi fakapa'anga mo ha koloa. Te ke lava 'o ma'u atu ha fakaikiiki 'aki 'a ho'o vakai ki he uepisaití 'i he anz.com/tonga.

2.4 Hū ki loto mo hono ngāue'aki 'a e talafi pa'anga fakalotofonuá mo e ngaahi sēvesi fakavaha'apule'angá

(a) Ma'u mai 'o ha Talafi Pa'anga Fakalotofonua

'I he taimi 'okú ke tohi kole ai ki ha talafi pa'anga fakalotofonua ki he Pangikē 'i he 'Initanetí, kuo pau ké ke kole ha fakangatangata ki he talafi pa'anga fakalotofonuá 'a ia 'oku makatu'unga ia mei ha'mau tali ke fakahoko. Ko e ngaahi fili ki he ngaahi fakangatangata faka'ahó 'oku hā atu ia 'i he anz.com/tonga 'i he taimi 'oku ke tohi kole aí.

'Okú 'i ai 'a e ngaahi fakangatangata 'oku hilifaki 'o fakatefito pē pe ko ho'o ngāue'aki 'a e talafi pa'anga fakalotofonuá ki ha 'uhinga fakafo'ituitui pe fakapisinisi.

Kapau 'okú ke fiema'u ke liliu pe toe 'oatu fo'ou 'a ho'o lea fufū ki ha talafi pa'anga fakalotofonua 'i he Pangikē 'i he 'Initanetí, te mau ala holoki hifo 'a ho'o fakangatangata faka'aho ki ho'o talafi pa'anga fakalotofonua 'i he Pangikē 'i he 'Initanetí. 'E fiema'u ia ké ke toe tohi kole fo'ou 'o kapau te ke fiema'u ke toe fokotu'u 'a e fakangatangata ko iá. Kātaki 'o tuku ha taimi fe'unga ki he liliú ke fakahoko ki mu'a peá ke toki feinga ke ngāue'aki 'a e tu'unga fakangatangata mā'olunga ange ki he talafi pa'anga faka'ahó. Te ke lava 'o tohi kole ke hiki hake pe holoki hifo 'a ho'o fakangatangata ki he talafi pa'anga faka'aho 'i he Pangikē 'i he 'Initanetí 'o fakafou 'i he Pangikē 'i he 'Initaneti 'a e ANZ.

(b) Ma'u atu 'o ha ngaahi Sēvesi Fakavaha'apule'anga

Te ke lava 'o tohi kole ki he ngaahi sēvesi fakavaha'apule'angá hili hono 'oatu 'o e ngofua ki he talafi pa'anga fakalotofonuá.

Ko e lahi 'o e pa'anga 'o e kotoa 'o e talafi pa'anga fakalotofonuá pea mo e fakavaha'apule'angá (liliu ki he TOP) 'i ha 'aho 'oku 'ikai malava ke fakalaka ia 'i ho'o ngaahi fakangatangata ki he talafi pa'anga fakalotofonua faka'ahó.

2.5 Ngaahi tu'unga ke lava 'o hū ai ki he Pangikē 'i he 'Initanetí 'a e ANZ

Ko e tokotaha pē 'oku 'a 'ana 'a e 'akauní pe kau fakamo'oni tohinima ki he 'akauní te nau malava 'o fili ha tu'unga 'o e hū ki aí. Ko e tokotaha pe 'a 'ana 'a e 'akauní pe kau fakamo'oni tohinima ki he 'akauní te nau lava 'o fakamafai'i ha taha kehe ko ha "**tokotaha kuo fakamafai'i**" ke ne fakalele 'a e 'akauní pea 'e malava ki he tokotaha ko iá ke ne ma'u 'e ia ha tu'unga kehe meí he tokotaha 'a 'ana 'a e 'akauní, ke hū 'aki ki he 'akauní. Ko e fatongia ia 'o e tokotaha 'oku 'a 'ana 'a e 'akauní, 'a hono fakalele 'o e 'akauní 'e ha tokotaha kuo fakamafai'i 'i loto 'i he tu'unga 'okú ne malava ai 'o hū ki aí.

Ko e tokotaha 'a 'ana 'a e 'akauní pe kau fakamo'oni tohinima ki he 'akauní te nau malava 'o kaniseli pe liliu ha fa'ahinga lēvolo 'o e lava ke hū ki aí 'aki 'i hano 'omai ha kole 'i ha tohi pe Meili Pangikē kiate kimautilu, pe tā mai 'i ha fika fekau'aki 'oku hiki 'i mui 'i he ki'i tohi ni.

Te mau ala fiema'u atu ké ke fakapapau'i mai 'i ha faitohi pea 'e malava ke 'osi ha ngaahi laui 'aho 'o e ngāue ki he liliú ni.

'Oku malava ke ngāue'aki 'e kinautilu kuo fakamafai'i ke ngāue'aki 'a e Pangikē 'i he 'Initanetí 'a e ANZ ke liliu 'a 'enau fakamatala fakatāutahá, hū ki he 'enau Meili Pangikē pē 'a kinautilú, pea fili mo liliu 'a 'enau lea fufū pē 'a kinautilú.

2.6 Ngāue ki he ngaahi fakahinohinó – fakalūkufuá

'Oku fakamafai'i 'e he tokotaha 'oku 'a 'ana 'a e 'akauní 'a e ANZ ke nau ngāue ki he fakahinohino 'okú ne fakahū ki he me'angāue faka'ilekitulōniká.

'E 'ikai ke malava 'o kaniseli, fulihi pe liliu ha fa'ahinga fe'ave'aki pa'anga faka'ilekitulōnika kuó ke fakahoko tukukehe 'o kapau 'oku fakangofua ia 'e he ngaahi tu'utu'uní mo e makatu'ungá.

Te mau ala lava 'o toloi ha ngāue pe ala kole atu ha toe ngaahi fakamatala lahi ange ki mu'a pea mau fakahoko ha fakahinohino. 'I he taimi 'oku ma'u ai 'e he ANZ ha ngaahi fakahinohino ki ha totongi 'oku lahi ange 'i he tu'o tahá mei ho'o (ngaahi) 'akauní, 'e faitu'utu'uni 'a e ANZ ki hono fakahokohoko 'o e ngaahi totongí.

Kapau te ke toho ha pa'anga meí ha 'akauni 'aki 'a e fe'ave'aki pa'anga faka'ilekitulōniká pea 'oku 'i ai 'a e kehekehe 'i he mahu'inga 'o e pa'anga 'okú ke ma'ú pea mo e mahu'inga 'oku 'asi 'i he tali totongí, kuo pau ké ke fakahā 'eni ki he ANZ pea ki he pisinisi faifakataú (kapau 'oku 'i ai) 'i he faingamālie vave tahá. Te ke lava 'o fai mai 'a ho'ó līpootí 'aki 'a ho'ó telefoni mai ki he ANZ. Vakai ki he kongá ki he "Ngaahi Faka'eke'eke 'a e Kau Kasitomaá" ki he ngaahi fakaikiiki ki he fetu'utakí pe vakai ki he anz.com/tonga.

Kapau te ke fakahū ha pa'anga ki ha 'akauni 'o ngāue'aki 'a e fe'ave'aki pa'anga faka'ilekitulōniká pea 'oku 'i ai ha kehekehe 'i he mahu'inga 'oku lēkooti kuo 'osi fakahuú pea moe mahu'inga kuo ma'ú 'e he ANZ, 'e fakahā'i atu ki he tokotaha 'a 'ana 'a e 'akauní 'a e kehekehé 'i he faingamālie vave tahá pea 'e fale'i atu 'a e mahu'inga totonu 'a ia na'e fakahū ki he 'akauní.

'Oku 'ikai mo'ua'aki 'e he ANZ ia hano ta'etali 'e ha fa'ahinga taha/kautaha faifakatau ha fe'ave'aki pa'anga faka'ilekitulōnika pea, ki he tu'unga 'oku faka'atā 'e he laó, 'oku 'ikai ko hano fatongia 'o 'ona 'a e ngaahi koloa pea mo e ngaahi ngāue 'oku tuku atu 'e ha taha/kautaha faifakatau.

'E ala lava ke ta'etali 'e he ANZ ke nau ngāue ki ha fe'ave'aki pa'anga 'okú ne maumau'i ha fa'ahinga lao pe ha me'a pehē. Te mau ala fakahā'i atu kiate koe 'a e fe'ave'aki pa'anga faka'ilekitulōnika 'oku 'ikai te mau lava 'o ngāue ki aí.

'Okú ke tali:

- 'oku 'ikai ke 'i ai ma'ú pē ha pa'anga pepa 'i he mīsini faka'ilekitulōnika kotoa pē 'oku ala toho mei ai ha pa'anga pepa;
- ko ha fa'ahinga toho pa'anga pepa 'i he mīsini faka'ilekitulōniká 'oku 'i ho 'aofinimá ia 'i he taimi 'oku hā atu ai pe 'atā atu ai kiate koe ké ke avé; pea
- 'e 'ikai faka'atā atu 'e he ngaahi mīsini faka'ilekitulōnika kotoa pē ke fai ha fakahū pa'anga ai.

'E 'ikai ke malava ke mau fakata'e'aonga'i pe ta'ofi leva ha fe'ave'aki pa'anga na'e toki fakahoko, talafi pa'anga fakalotofonua pe BillPay 'i he 'emau ma'u pē 'a ho'o fakahinohinó. Ko e ngaahi fe'ave'aki pa'anga, talafi pa'anga fakalotofonua pe fakahinohino BillPay ke fakahoko 'i he kaha'ú 'e toki malava pē 'o fakata'e'aonga'i pe liliu 'o kapau 'oku 'omai 'a e ngaahi fakahinohino ke tāmata'e'i iá kiate kimautolu 'i he Pangikē 'i he 'Initanetí 'a e ANZ ki mu'a 'i he taimi 4 efiāfi 'i he taimi 'a Tongá 'i he 'aho ngāue ANZ ki mu'a 'i he taimi na'e fokotu'utu'u ke hoko ai 'a e fe'ave'aki pa'angá. Hili 'a e taimi ko 'ení, 'e 'ikai ke toe lava 'o fakata'e'aonga'i 'a e fakahinohino ko iá.

2.7 'Aho 'oku fakahoko ai 'a e ngāue ki aí

'I he angamaheni, 'e fakahū ki ho'o 'akauní ha ngaahi fe'ave'aki pa'anga 'oku fakahoko 'i ha ATM ANZ mo ha ngaahi ATM 'i ha ngaahi pangikē pea mo ha ngaahi kautaha fakapa'anga 'oku filifili pē pe ngaahi fe'ave'aki pa'anga he EFTPOS, 'i he 'aho tatau pē, koloa pē 'oku fakahoko 'a e fe'ave'aki pa'angá ki mu'a 'i he taimi 4 efiāfi me'i he Mōnite ki he Falaite ('ikai lau ki ai 'a e ngaahi 'aho mālōlō fakapule'angá).

Ko e fa'ahinga fe'ave'aki pa'anga 'oku fakahoko hili 'a e ngaahi taimi 'oku tu'u atu ko 'ení 'e malava ke fakahū atu ia 'i he 'Aho Ngāue ANZ hokó.

2.8 Ngāue ki he ngaahi fakahinohinó – Pangikē 'i he 'Initanetí 'a e ANZ

Ko ha fa'ahinga fakahinohino 'i he Pangikē 'i he 'Initanetí 'a e ANZ (kau ai 'a e BillPay) 'e angamaheni 'aki hano fakahū 'eni ki ho'o 'akauní 'i he 'aho tatau 'oku mau ma'u ai 'a ho'o fakahinohinó, 'o kapau 'oku 'omai 'eni ki mu'a he taimi 4 efiāfi 'i he taimi 'a Tongá 'i ha 'aho ngāue 'a e ANZ. 'E ala ke fakahū atu ha fa'ahinga fe'ave'aki pa'anga hili 'a e taimi ko 'ení 'i he 'Aho Ngāue ANZ ka hokó.

Ko e ngaahi fakamatala 'oku ma'u 'i he hū ki he 'akauní 'o ngaue'aki 'a e Pangike 'i he 'Initanetí 'a e ANZ 'oku angamaheni'aki 'a e hā atu 'a e tu'unga 'o e 'akauní 'i he taimi ko iá, tukukehe 'a e ngaahi fe'ave'aki pa'anga na'e te'eki ke mau ngāue ki aí (kau ai 'a e ngaahi sieke te'eki faka'ataá mo e ngaahi fe'ave'aki pa'anga 'i he kaati fakamo'uá na'e te'eki 'ai fakahuú) pe ngaahi sieke 'osi faka'ataá mo e ngaahi to'o pa'anga fakahangatonu 'oku mau fakahū 'i he 'aho ko iá.

2.9 Ngāue ki he ngaahi fakahinohinó – talafi pa’anga fakalotofonuá mo e ngaahi sēvesi fakavaha’apule’angá

‘E angamaheni’aki hono fakahoko ‘e he ANZ ‘a e ngāue ki he ngaahi fakahinohino ki he talafi pa’anga fakalotofonuá:

- ki he ngaahi talafi pa’anga fakalotofonuá ke fakahoko ‘i he taimi pē ko iá, ‘i he ‘aho ‘oku ‘omai ai ‘a e fakahinohinó, ‘o kapau ‘e ma’u ‘e he ANZ ‘a e fakahinohinó ki mu’a ‘i he taimi 4 efiāfi ‘i he taimi ‘a Tongá ‘i ha fa’ahinga ‘aho ngāue pē ‘a e ANZ;
- ki he ngaahi talafi pa’anga fakavaha’apule’angá ke fakahoko ‘i he taimi pē ko iá, ‘i he ‘aho ‘oku ‘omai ai ‘a e fakahinohinó, ‘o kapau ‘e ma’u ‘e he ANZ ‘a e fakahinohinó ki mu’a ‘i he taimi 4 efiāfi ‘i he taimi ‘a Tongá ‘i ha fa’ahinga ‘aho ngāue pē ‘a e ANZ; pe
- ki he ngaahi talafi pa’anga ke toki fakahoko ‘i ha taimi kaha’u, ‘i ha ‘aho kaunga ki he kaha’ú ‘okú ke fili ‘o kapau ko ha ‘Aho Fakahū ‘o e Talafi Pa’anga Fakalotofonuá (pea kapau ‘oku ‘ikai, ‘i he ‘Aho Fakahū ‘o e Talafi Pa’anga Fakalotofonuá angamaheni hili ‘a e ‘aho ko iá).

Ko e ngaahi fakahinohino te ke ‘omai ‘e fakahoko ia ki he kautaha fakapa’anga ‘oku totongi ki ai ‘i he ‘aho ‘oku fakahū ai kinautolu ‘e he ANZ tukukehe ‘i he taimi:

- ‘oku ‘ikai ko ha fiema’u pau ia ke mau fakahū ‘a ho’o ngaahi fakahinohinó;
- ‘oku hoko ai ha palopalema fakatekinikale;
- ‘oku hoko ai ha toloi pe fehālaaki ‘i hono tali ‘o e ngaahi fakahinohinó ‘oku tupunga meí he kautaha fakapa’anga ‘a ia ‘oku ‘ai ke fakahoko ki ai ‘a e totongi; pe
- ko e ngaahi fakahinohinó ‘oku kaunga ia ki hono fe’ave’aki ‘o ha pa’anga ‘i ha founa talafi.

‘Oku ‘ikai ke mau pule’i (pea ‘oku ‘ikai ko hamau fatongia) ‘a e taimi, pe ‘o kapau, ‘e fakahoko ‘e he kautaha fakapa’anga ‘oku totongi ki ai ‘a e ngāue ki ho’o ngaahi fakahinohinó pe ko e ngaahi totongi ‘e ala hilifaki ‘e he kautaha fakapa’anga ko iá ki hono fakahoko ‘o ho’o ngaahi fakahinohinó.

Hili pē 'a 'emau fakahoko 'a ho'o fakahinohino ki he fe'ave'aki pa'angá, 'oku mau fakafalala leva ki he kautaha fakapa'anga 'a e tokotaha 'oku totongi atu ki aí ke ne fale'i atu pe kuo lava lelei 'a hono fakahoko 'a ho'o fakahinohinó. Kapau 'oku fale'i atu 'e he kautaha fakapa'anga 'o e tokotaha 'oku totongi ki aí na'e 'ikai lava hano fakahoko lelei 'o ho'o fakahinohinó, 'e malava ke a'u ki ha ngaahi laui uike, ka 'e fakatefito pē meí he kautaha fakapa'angá, ke fakafoki 'a e pa'anga ko iá ki ho'o 'akauni 'oku fekau'aki ki aí.

2.10 Ngāue ki he ngaahi fakahinohinó – sēvesi BillPay

Ko e BillPay ko ha founga totongi faka'ilekitulōnika ia 'oku fokotu'u 'i he 'emau ongo sēnolo faka'ilekitulōnika 'e ua, ko 'emau ngaahi ATM pea mo 'emau ngaahi sēvesi Pangikē 'i he 'Initanetí, ki he 'emau ngaahi 'Akauni Pisinisí mo e 'Akauni Fakatāutahá fakatou'osi. 'Oku faka'atā 'e he Sēvesi BillPay 'a e kau kasitomaá ke nau fakahoko 'a e ngaahi totongi mei he Pangikē 'Initanetí 'o ngāue'aki 'a 'enau fika lēsisita ID Fakatāutahá pea 'i he 'emau ngaahi ATM 'o ngāue'aki 'a 'enau kaati totongi pa'anga (debit card) 'osi lēsisita fakalotofonuá. Ko e ngaahi totongi kotoa 'i he Sēvesi BillPay 'okú ne totongi fakahangatonu ki he 'akauni 'a e taha tohi mo'uá pea to'o fakahangatonu ia meí he 'akauni 'a e kasitomaá.

Kuo pau ké ke faipau ki he ngaahi Tu'utu'uni mo e Makatu'unga 'o 'emau ngaahi sēvesi Pangikē 'i he 'Initanetí pea mo 'emau ngaahi sēvesi Kaati Access ké ke malava ai 'o hū kakato ki he 'emau Ngaahi Sēvesi BillPay meí he ongo sēnoló ni. 'Oku 'i ai 'a e fakangatangata ki ho'o ngāue'aki 'a ho'o ngaahi Sēvesi BillPay 'i he ATM mo e Pangikē 'i he 'Initanetí fakatou'osi, ki he fe'ave'aki pa'angá pea mo e tu'unga fakangatangata faka'ahó (ki he ID Fakatāutaha).

Ko e Sēvesi BillPay 'oku fakangatangata pē ia ki he 'emau kau kasitomā pisinisi fakalotofonuá ko ha founga totongi ke fili mei ai ki he'enau pisinisí, pea ko e ngaahi pisinisi ko 'ení kuo pau ke nau fakakakato 'a 'emau ngaahi tu'utu'uni mo e makatu'unga ki he ngaahi sēvesi totongi mo'uá ke nau toki lava ai 'o lēsisita ko ha kautaha tohi mo'ua.

Fakatefito 'i he ngaahi makatu'unga ki he ngāue ki he ngaahi fakahinohinó 'oku hā atu 'i 'olungá:

- ko ha fa'ahinga BillPay 'i he 'initanetí 'e hoko ai pē ia 'i he taimi 'oku fakahū aí, 'o to'o leva mei ho'o 'akauní pea 'e fakahū hangatonu leva ia ki he 'akauni 'a e kautaha tohi mo'uá 'i he taimi ko iá;

- kapau ko ho’o totongi kuo fakahū lolotonga ‘a e faka’osinga ‘o e uiké, ‘e malava ke ‘ikai hū leva ‘a ho’o totongi ia he taimi pē ko iá, pea ko ho’o totongi ‘e malava ke ‘ikai ‘atā atu ia kae ‘oua leva ke hoko ‘a ‘emau Pangikē ‘i he ‘Initanetí ki he ‘initanetí ‘a ia ‘oku fakafuofua ki he taimi 2 pongipongi ‘o e ‘aho Mōnité;
- ko e BillPay ‘oku fakafou ‘i he ‘emau ngaahi ATM kuo pau ke fakapapau ‘i he taimi pē ko iá ‘a e ‘akauni ko ia ‘e to’o mei aí pea ‘e fakahū atu leva ia ki he ‘akauni ‘a e tokotaha tohi mo’uá; pea
- ko e BillPay ‘oku fakahoko ‘i he faka’osinga ‘o e uiké meí he ‘emau ngaahi ATM ‘e ala ‘ikai ke hoko ia ‘i he taimi pē ko iá.

‘E malava ke tōmui ‘a hono fakahoko ‘a e BillPay ‘i he taimi:

- ‘oku hoko ai ha ‘aho mālōlō fakapule’anga pe ‘aho mālōlō fakapangikē ‘i he ‘aho hili ho’o fakahā’i mai ke mau fakahoko ‘a e BillPay; pe
- ‘oku ‘ikai ke fakahoko ‘e ha tokotaha/kautaha kau ki ai, ‘o hangē ko ha fa’ahinga kautaha fakapa’anga ‘e taha pe ha taha tohi mo’ua, ha totongi ‘i he taimi pē ‘oku ma’u ange ai e fakaiiki ‘o e totongi pe ko e ‘ikai ke faipau ki hono ngaahi fatongia ‘i he malumalu ‘o e sēvesi BillPay.

Neongo ‘oku ‘i ai ‘a e ‘amanaki ‘e hoko ha fa’ahinga toloi pehē ‘o ‘ikai toe laka hake ‘i ha ‘aho ngāue ‘e taha ‘a e pangikeé, ‘e malava ke kei hokohoko atu ia ‘i ha vaha’a taimi lōloa ange.

Te mau feinga ke fakapapau ‘i ‘oku fakahū taimi totonu ‘a e BillPay ‘e he kau tohi mo’uá pea mo kinautolu kehe ‘oku kau ki aí.

‘Oku totonu ké ke vakai’i fakalelei ‘a e ngaahi lēkooti ‘o ho’o ‘akauní pea mo fakahā’i mai kiate kimautolu ‘i he vave tahá ‘o kapau ‘okú ke fakatokanga’i:

- ha BillPay na’e fakahoko mei ho’o ‘akauni ‘oku fakafehokotaki ki aí ‘a ia na’e ‘ikai fakamafai’i;
- ha ngalingali na’e kouna koe ‘i he founa kākā ke fakahoko ha totongi BillPay; pe
- ha fa’ahinga toloi pe fehālaaki ‘i hono fakahoko ‘a ho’o BillPay.

Kapau 'oku fale'i mai kiate kimautolu 'e he tokotaha/kautaha tohi mo'uá 'oku 'ikai ke nau malava 'o fakahoko 'a ho'o BillPay, te mau:

- fakahoko atu 'eni kiate koe;
- fakahū ki ho'o 'akauní 'a e mahu'inga 'o e BillPay ko iá; mo
- fakahā'i atu 'a e founa te mau ala tokoni atu aí, 'o ka lava, 'i hono fakahoko 'a e totongi ko iá 'i he faingamālie vave tahá.

Ko e ngaahi kouti tohi mo'uá 'e ala ke toki faka'aonga'i pē ia 'e he kau tohi mo'ua kuo fakamafai'i ke nau ma'u 'a e totongi 'o e 'ū mo'ua 'oku tuku atu 'e he tokotaha/ kautaha tohi mo'ua ko iá. 'Oku 'ikai ke fakamafai'i koe ké ke 'ave ha kouti tohi mo'ua ki ha fa'ahinga taha ké ke ma'u atu ha ngaahi totongi 'oku mo'ua atu kiate koe. 'I ha taimi 'okú ke fakahoko ai 'eni, 'e 'ikai ke kaunga atu ha fa'ahinga ia 'o e ngaahi tu'utu'uni mo e makatu'unga ki hono ngāue'aki 'o e BillPay, ki hano ngāue'aki pehē 'o e ngaahi kouti tohi mo'uá te'eki ma'u ki ai ha fakamafai'i.

2.11 Taimi 'aonga mo e ta'e'aonga 'o e kaatí

Ko ho'o kaatí 'oku kei hoko pē ia ko e koloa 'a e ANZ 'i he taimi kotoa pē.

Kuo pau ke fakahoko leva 'a e fakamo'oni tohinima ki he kaatí 'i he taimi pē ko iá 'e he tokotaha 'oku 'a 'ana 'a e kaatí pea kuo pau ke ngāue'aki pē ia 'i he vaha'a taimi 'o e "valid from" ("aonga mei") mo e "until end" ("ki he faka'osinga 'o e") 'oku hā atu 'i he kaatí. Ki he ngaahi 'uhinga fakaemalu'i, kuo pau ké ke faka'auha 'a e kaatí, 'i he taimi pē ko ia kuo 'osi ai 'a hono 'aongá, 'aki hono tu'usi vaeua fakahihifi (diagonally) ia (kau ai 'a e ki'i la'i kapa 'oku mono 'i he kaatí).

'E malava ke kaniseli 'e he tokotaha ha'á na 'a e 'akauní ha kaati ANZ 'i ha fa'ahinga taimi pē 'aki hano 'ave ha tohi kole ki he ANZ pe telefoni ki he ANZ 'i he fika ko ia 'oku lisi atu 'i mui 'i he ki'i tohi ni.

2.12 Ngaahi kaati mole pe kaiha'asi, lea fufuú pe Fika Fakapulipuli (PIN)

Kapau 'okú ke lipooti ha kaati 'oku mole pe kaiha'asi 'e kaniseli 'a e kaatí 'i he vave tahá 'i hono fakahoko mai pē 'o e lipootí. Kuo pau ke 'oua na'á ke toe ngāue'aki 'a e kaatí hili 'a hono fakahoko 'o e lipootí. Kapau 'okú ke toe ma'u 'a e kaati na'e molé pe kaiha'asi, kuo pau ké ke faka'auha 'a e kaatí 'aki 'a hono tu'usi vaeua fakahihifi ia (kau ai 'a e ki'i la'i kapa 'oku mono 'i loto he kaatí) pea fakafoki ia ki ha va'a 'o e ANZ 'i he faingamālie vave tahá.

Kuo pau ké ke lipooti mai kiate kimautolu (pea mo ha toe fa'ahi kehe ange, kapau 'e 'oatu 'e he fa'ahi ko iá ha hingoa ngāue'aki (username), lea fufū (password), Fika Fakapulipuli (PIN) pe kaati kiate koe) 'i he vave tahá 'o kapau 'okú ke fakatokanga'i pe mahalo'i kuo vahevahe atu pe ngāue'aki 'a ho'o lea fufuú, hingoa ngāue'akí, pe Fika Fakapulipulí pe ID Fatatāutahá (User ID) kae te'eki ai ké ke fakamafai'i, pe 'oku mole. Kuo pau leva ke 'oua te ke toe ngāue'aki 'a ho'o lea fufuú, hingoa ngāue'akí, Fika Fakapulipulí pe ID Fakatāutahá. 'E kaniseli ia 'e he ANZ pea mo fokotu'utu'u atu ké ke fili ha hingoa ngāue'aki, lea fufū pe Fika Fakapulipuli pe ke 'oatu ha ID Fakatāutaha fo'ou.

Ko e founga lelei taha ke fai 'aki 'a e lipootí ko e telefoni ki he ANZ 'i he ngaahi fika telefoni 'oku lisi atu 'i mui he ki'i tohi ní.

Kapau 'oku 'ikai ke 'atā 'a e sēvesi lipooti telefoni 'a e ANZ, kuo pau ké ke lipooti 'a e molé, kaiha'á pe ngāue halá ki ha fa'ahinga va'a pē 'o e ANZ.

2.13 Kaati mo e Fika Fakapulipulí (PIN) mole pe kaiha'asi – lolotonga ha'o 'i tu'apule'anga

Kapau 'oku mole pe kaiha'asi 'a ho'o kaati ANZ pe Fika Fakapulipulí, pe kapau na'e ma'u 'e ha taha kehe 'a ho'o Fika Fakapulipulí, kuo pau ké ke fakahā'i mai ia 'i he vave tahá.

Ko e founga lelei taha ke fakasi'isi'i 'aki ai ha'o mo'ua, ko ho'o telefoni mai kiate kimautolu. Ko e fika telefoni ki ha me'a fakafokifaá 'oku hā atu pē 'i mui 'i he ki'i tohi ko 'ení.

Ko e Kaati Access ANZ (kaati ATM/EFTPOS) – 'e 'ikai lava 'o 'oatu ha kaati fetongi fakavavevave mo ha Fika Fakapulipuli kae 'oua leva kuó ke foki ki Tonga.

2.14 Kaniseli 'o e ngaahi kaatí pe hū'anga faka'ilekitulōniká

'E ala kaniseli 'e he ANZ ha fa'ahinga kaati, ID Fakatāutaha pe ko ha hū'anga faka'ilekitulōnika 'o 'ikai ke tomu'a fanongonongo atu 'o kapau:

- 'oku tui 'a e ANZ ko e ngāue'aki 'o e kaatí pe hū'anga faka'ilekitulōnika ko iá 'e ala hoko ai ha mole ki he tokotaha ha'á na 'a e 'akauní pe ki he ANZ;
- ko e 'akauní ko ha 'akauni 'oku 'ikai ke lolotonga ngāue'aki (inactive);
- ko e kātoa 'o e 'ū 'akauni ko ia 'oku ala hū 'aki ki ai 'a e kaatí kuo tāpuni 'osi;

- ko e 'akauní kuo toho ia 'o 'ova ('o kehe ange ia mei hano ngāue'aki 'o e founga toho pa'anga fakapangikē 'oku fa'a 'ova ia 'i he pa'anga 'i he loto 'akauní – overdraft facility), pe kuo hulu atu ia 'i he fakangatangata ki ho'o fakamo'ua na'e 'osi fai 'a e felotoi ki ai;
- kapau 'oku mau 'ilo'i hake 'oku 'ikai ké ke fakakakato, pe 'ikai ké ke toe lava 'o fakakakato, 'a 'emau makatu'unga ki he lava 'o ma'u 'a e kaatí; pe
- 'i hono tuku atu kiate koe ha tohi fanongonongo 'o 'ikai toe sí'si'i hifo he māhina 'e tolú.

'E ala to'o 'i ha fa'ahinga taimi pē 'e he ANZ 'a ho'o totonu ke kau ki he sēvesi BillPay 'a e ANZ.

'E malava ke kaniseli 'e he tokotaha ha'á na 'a e 'akauní ha kaati ANZ 'i ha fa'ahinga taimi pē 'i hano 'ave ha tohi kole ki he ANZ pe telefoni ki he ANZ 'i he fika ko ia 'oku lisi atu 'i mui 'i he ki'i tohi ni.

Te ke lava o kole ki he ANZ ke to'o koe me'i he lēsisita Pangike 'i he 'Initanetí 'a e ANZ 'i ha fa'ahinga taimi pē 'aki ha'o meili me'i he Meili Pangike'e pe ko ha'o telefoni ki he fika 'oku lisi atu 'i mui 'i he ki'i tohi ni.

2.15 To'o (withdrawal) 'o e hū'anga faka'ilekitulōniká

'E lava ke to'o 'e he ANZ 'a ho'o hū'anga faka'ilekitulōnika ki he ngaahi 'akauní 'o 'ikai tomu'a fanongonongo atu kapau:

- 'oku maumau 'a e ngaahi nāunau faka'ilekitulōniká pe 'oku 'ikai lava ke ngāue'aki;
- 'oku 'ikai tali 'e ha taha/kautaha fefakatau'aki 'a ho'o kaatí;
- 'oku toho pe 'e hoko ha toho 'o 'ova 'i he pa'anga 'i lotó 'i ha taha 'o e ngaahi 'akauní, pe 'oku lau ia 'e he ANZ kuo maumau fakataimi;
- 'oku tui 'a e ANZ ko ho'o hū ki he 'ū 'akauní 'o fou 'i he me'angāue faka'ilekitulōniká 'e ala hoko ai ha mole ki he tokotaha ha'á na 'a e 'akauní pe ki he ANZ;
- 'oku tui 'a e ANZ kuo ngalingali uesia 'a e tu'unga lelei pe malu 'a ho'o founga hū'anga faka'ilekitulōniká pe kuo ngalingali ke 'osi uesia ha ngaahi fa'unga ngāue 'a e ANZ;
- ko e kātoa 'o e ngaahi 'akauni 'a ia te ke ala lava hū ki ai 'o ngāue'aki e Pangikē 'i he 'Initanetí 'a e ANZ kuo tāpuni pe 'ikai ké kei ngāue'aki; pe
- 'oku mahalo 'a e ANZ 'okú ke ngāue hala pe kau 'i ha 'ulungāanga tā'efe'unga; tukukehe 'o kapau 'oku tapui 'eni 'e he laó.

‘E ala liliu ‘e he ANZ ‘i ha fa’ahinga taimi pē ‘a e fa’ahinga ‘o e ngaahi ‘akauní ‘e ala ngāue‘akí, pe ha fa’ahinga ‘o e fe‘ave‘aki pa‘anga faka‘ilekitulōnika ‘e ala fakafou ‘i ha mīsini faka‘ilekitulōnika tu‘upau.

2.16 Ko ho fatongia fekau‘aki mo ho‘o kaati ANZ, lea fufuú, pe Fika Fakapulipulí

Kuo pau ké ke tauhi ‘a ho‘o Kaati ANZ, lea fufuú mo e fika fakapulipulí ke malu. Ko e ‘ikai ke fakahoko ‘ení ‘e ala lahi hake ai ‘a ho mo‘uá ‘i ha fa’ahinga mole ‘e hoko.

Fakatokanga: Kuo pau ke ‘oua na‘á ke ngāue‘aki ho ‘aho fā‘ele‘í pe ko ha kouti ‘o ha ngaahi mata‘itohi, ‘a ia ‘oku ala ‘ilo‘i mei ai ha kongá ‘o ho hingoá ko ha lea fufū, pe fili ha Fika Fakapulipuli (PIN) ‘oku ‘i ai ha ngaahi mata‘ifika fakahokohoko, ‘o hangē ko e “12345” pe ‘oku tatau kotoa ai ‘a e ngaahi mata‘ifiká, ‘o hangē ko e “11111”. Kapau te ke fakahoko ‘eni, te ke ala mo‘ua ai ki ha ngaahi mole ‘e hoko meí ha fa’ahinga fe‘ave‘aki pa‘anga na‘e ‘ikai fakamafai‘i.

Malu ‘o ho‘o Lea Fufuú mo e Fika Fakapulipulí

Kuo pau ke ‘oua te ke:

- fakahā‘i ho‘o lea fufuú pe Fika Fakapulipulí ki ha fa’ahinga taha kehe;
- fakangofua ha fa’ahinga taha ke sio ‘i ho‘o fakahū, pe fanonngo ki ho‘o tuku atu, ‘a ho‘o lea fufuú pe fika fakapulipulí;
- tohi‘i ‘a ho‘o lea fufuú pe fika fakapulipulí ‘i ho‘o kaatí pe ‘i ha fa’ahinga me‘a ‘oku to‘oto‘o fakataha pe tuku ofi ki ho‘o kaatí ‘a ia ‘e malava ke mole, kaiha‘asi pe ngāuehala‘aki ‘i he taimi tatau mo ho‘o kaatí (tukukehe kapau ko ho‘o lea fufuú pe fika fakapulipulí ‘oku faingofua ke fakapuliki);
- fili ha fika fakapulipuli ‘oku faingofua ke toe manatu‘i, ko e fakatātaá, ko ha fika pe mata‘itohi ‘oku toutou ngāue‘aki; pea
- fili ha fika fakapulipuli ‘okú ke malava ‘o fakahā‘i ‘aki koe, ko e fakatātaá, ko ho ‘aho fā‘ele‘i, fika lēsisita ‘o ho‘o kaá, fika telefoní pe ko ho hingoá.

Malu 'o ho'o kaati

'Oku totonu ké ke:

- fakamo'oni 'i mui 'i ho'o kaati ANZ 'i hono ma'u pē iá;
- faka'auha 'a ho'o kaati ANZ 'i he 'aho 'oku ta'e'aonga ai 'aki ha'o tu'usi vaeua fakahihifi ia;
- 'oua na'á ke faka'atā ha taha kehe ke ne ngāue'aki 'a ho'o Kaati ANZ;
- ngāue'aki ha ngaahi sitepu fe'unga ke malu'i'aki 'a ho'o Kaati ANZ mei ha'á ne mole pe kaiha'asi.

'Oku mau pulusi atu 'a e tohi fakahinohino ki he malu'í ke tokoni atu kiate koe. 'Oku 'atā atu ha tatau 'o e tohi fakahinohino lolotongá 'i he anz.com/tonga.

2.17 Ngaahi fe'ave'aki pa'anga na'e 'ikai ke fakamafai'í

Taimi 'oku mo'ua (liable) ai 'a e tokotaha 'oku 'a 'ana 'a e 'akauní

Ko e fatongia ia 'o e tokotaha 'a 'ana 'a e 'akauní ha fa'ahinga ngāue'aki ta'efakamafai'í 'o 'ene Kaati ANZ mo e Fika Fakapulipulí, kau ai 'a hono ngāue'aki ia 'e ha taha kehe 'i ha fa'ahinga founa. Ko e lahi 'o e mo'ua 'o e tokotaha 'a 'ana 'a e 'akauní 'e fakatefito pē ia pe na'á ke kaunga 'i ha fa'ahinga founa ki hano ngāue'aki ta'efakamafai'í 'o ho'o Kaati ANZ pe Fika Fakapulipulí.

Kapau kuó ke kaunga ki he mole na'e tupu mei ha fe'ave'aki pa'anga ta'efakamafai'í:

- 'aki ha'o kākā;
- 'i hano 'ave tau'atāina pē 'a ho'o Fika Fakapulipulí ki ha fa'ahinga taha, kau ai ha mēmipa 'o e fāmilí pe kaungāme'a;
- 'aki hano tohi'í 'o ho'o Fika Fakapulipulí 'i ho'o Kaati ANZ (na'a mo ha founa fakapuli), ha fa'ahinga me'a 'oku to'o fakataha mo e Kaati ANZ pe ha me'a 'e malava ke mole pe kaiha'asi 'i he taimi tatau mo e Kaati ANZ;
- 'i hono ngaue'aki ho 'aho fa'ele'í pe kouti faka-'alafapeti 'a ia 'oku 'ilo ngofua ai ha konga ho hingoá ko ha Fika Fakapulipulí; pe
- 'i ha ngāue mātu'aki ta'etokanga 'aupito 'i he 'ikai malava ke malu'í 'a ho'o Fika Fakapulipulí; pea 'e mo'ua leva 'a e tokotaha ha'á na 'a e 'akauní ki he ngaahi mole 'a ia na'e hoko totonu ki mu'a pea fakahā'í ki he ANZ kuo ngāue hala'aki, mole pe kaiha'asi 'a ho'o Kaati ANZ, pe kuo 'ilo 'e ha tokotaha kehe 'a ho'o Fika Fakapulipulí.

Kapau, 'i he hili 'a ho'o 'ilo ki he molé, kaiha'á, maumau'í pe ngaue hala'aki ho'o Fika Fakapulipulí pe ko ho'o Kaati ANZ, kuó ke toloi 'i ha 'uhinga 'oku ta'efakapotopoto ke fakahā ia ki he ANZ, 'e fatongia'aki 'e he tokotaha ha'á na 'a e 'akauní 'a e ngaahi mole 'i he vaha'a:

- 'o e taimi na'á ke fuofua fakatokanga'í ai 'a e ngaahi me'a kuo hā atu ki mu'á, pe 'i ha mole pe kaiha'asi 'o ha kaati, 'oku totonu ké ke 'osi fakatokanga'í 'a e molé pe kaiha'á; mo e
- taimi kuo toki fakahā'í ai ki he ANZ 'a e me'a 'oku hokó.

Kapau 'oku te'eki ai ke ma'ala'ala pe na'á ke kaunga ki ha mole tupunga meí ha fe'ave'aki pa'anga ta'efakamafai'í, pea mo e taimi na'e fiema'u ai ha Kaati ANZ pe Fika Fakapulipulí ke fai'aki 'a e fe'ave'aki pa'anga ta'eakamafai'í, 'oku mo'ua 'a e tokotaha ha'á na 'a e 'akauní 'i he taimi ko ia na'e fakahā'í ai ki he ANZ 'a e molé, kaiha'á pe ngāue'aki ta'efakamafai'í 'o e Kaati ANZ pe kuo maumau'í 'a e malu 'o e Fika Fakapulipulí.

Taimi 'oku mo'ua (liable) ai 'a e ANZ

'E mo'ua 'a e ANZ ki ha fa'ahinga mole 'oku fakatupunga 'e he tokotaha 'oku 'a 'ana 'a e 'akauní 'a ia:

- 'oku fakatupunga 'e ha ngāue kākā pe ta'etokanga 'a e kau ngāue pe kau fakafofonga pe ngaahi kautaha 'a e ANZ 'oku nau kau ki hano fokotu'utu'u ha ngaahi ngāue pe kau faifakatau pe ko honau kau fakafofongá pe kau ngāué;
- 'oku kaunga ki ha tohinima kākā, maumau, ta'e'aonga pe kaniseli 'o ha kongá 'o e founa hū'anga faka'ilekitulōniká;
- 'oku tupunga meí ha fe'ave'aki pa'anga 'oku fiema'u ke ngāue'aki ki ai ha fa'ahinga Kaati ANZ pe Fika Fakapulipulí 'a ia 'oku hoko ia ki mu'a peá ke toki ma'u atu pe fili 'a e Kaati ANZ pe Fika Fakapulipulí;
- 'oku tupu meí ha fe'ave'aki pa'anga tatau 'oku hala hono to'ó 'i ha taimi hono ua pe ngaahi taimi tu'o lahi ange ki mui, meí he 'akauni tatau;
- 'oku tupu meí ha fe'ave'aki pa'anga ta'efakamafai'í 'oku hoko hili ho'o fakahā atu ki he ANZ 'o hano ngāue hala'aki, mole pe kaiha'asi ha fa'ahinga Kaati ANZ pe kuo maumau'í 'a e malu 'a ho'o Fika Fakapulipulí; pe
- 'oku tupu meí ha fe'ave'aki pa'anga ta'efakamafai'í 'o kapau 'oku mahino na'e 'ikai ha'o kaunga ki he ngaahi molé.

2.18 Maumau 'a e me'angāué

'Oku mau fatongia'aki ki he tokotaha ha'á na 'a e 'akauní ki ha fá'ahinga mole na'e fakatupu 'e ha maumau 'a e me'angāué ke fakakakato ha fe'ave'aki pa'anga na'e 'osi tali fakatatau mo ho'o ngaahi fakahinohinó.

Ka neongo iá, kapau na'á ke 'osi 'ilo pe na'e tonu ké ke 'ilo ko e me'angāué na'e 'ikai faingamālie ke ngāue'aki pe maumau, ko homau fatongiá 'e fakangatangata pē ia ki hono fakatonutonu 'o e fehālaaki 'i he 'akauní pea toe totongi fakafoki ha ngaahi totongi hilifaki pe totongi na'e 'eke koe'uhí ko ia.

Ko e fatongia 'ata'atā pē ia 'o 'ou 'a e nāunau malu'i meí he vailasí mo e ngaahi fokotu'utu'u ki he malu 'o ho'o komipiuta fakafo'ituituí pea mo e malu 'a kinautolu 'oku nau ngāue'aki ia kuo 'osi fakamafaí, ke ta'ota'ofi ai ha hū ta'efakamafai'í 'o fakafou 'i he Pangikē 'i he 'Initanetí 'a e ANZ, ki ho'o ngaahi fe'ave'aki pa'angá pe ki he ngaahi 'akauni fakafekau'akí.

2.19 Fatongia mo'ua 'i he BillPay

Fakalūkufuá

'Oku totonu ké ke fakatokanga'i:

- kapau te ke fakahā'i mai kiate kimautilu kuo fakahoko ha totongi BillPay meí ha 'akauni fakafehokotaki 'oku ta'efakamafai'í, 'oku totonu ké ke 'uluaki 'omai kiate kimautilu 'a ho'o tohi fakamafai ke mau ma'u meí ha tokotaha/kautaha tohi mo'ua 'a e fakamatala fekau'aki mo ho'o 'akauni mo e tokotaha/kautaha tohi mo'ua ko iá pe totongi BillPay, (kau ai 'a ho'o ID Fakatāutahá) 'i ha'amaui fiema'u 'i ha tu'unga fakapotopoto ke fakatotolo'i 'a e BillPay. 'Oku totonu ke fakatu'asila 'eni ki he tokotaha tohi mo'ua 'okú ne ma'u atu 'a e totongi BillPay. Kapau 'e 'ikai ké ke fakahoko 'eni, 'e ala 'ikai fakangofua 'a e tokotaha tohi mo'ua ia 'e he laó ke fakahā'i mai kiate kimautilu 'a e fakamatala 'oku mau fiema'u ke fakatotolo'i pe fakalelei'í'aki 'a e totongi BillPay;

- kapau te ke toki 'ilo hake koe mahu'inga na'á ke fakahā'i mai kiate kimautilu ke totongí na'e si'isi'i ange ia 'i he mahu'inga na'e fiema'u ké ke totongí, te ke lava 'o toe fakahoko ha totongi BillPay ki he nounou fakapa'anga ko iá. Kapau 'oku 'ikai ké ke lava 'o toe fakahoko ha totongi BillPay ki he nounou fakapa'angá koe'uhí ko e mahu'inga 'o e nounou 'oku si'isi'i ia 'i he mahu'inga fakangatangata 'o e totongí 'oku tali 'e he tokotaha/kautaha tohi mo'uá, te ke lava 'o kole mai kiate kimautilu ke fakafoki atu 'a e 'uluaki totongí. Te ke lava 'o fakahoko ha totongi hono ua ki he mahu'inga totonú. Kapau te ke toki 'ilo'i ki mui ko e mahu'inga na'á ke fakahā'i mai ke totongí na'e lahi ia 'i he mahu'inga 'oku fiema'u ké ke totongí, te ke lava 'o kole mai ke mau fakahoko ha'o kole ki hano fakafoki 'o e 'uluaki totongí me'i he tokotaha/kautaha tohi mo'uá, pea 'o kapau 'e hoko 'eni, te ke lava 'o fakahoko ha totongi hono ua ki he mahu'inga totonú.

Mo'ua 'a e ANZ

'I ho'o ngāue'aki 'a ho'o 'akauní ki ha ngaahi taumu'a fakatāutaha, ko homau fatongia 'i he malumalu 'o e BillPay 'oku tu'u atu ia 'i he "Fe'ave'aki pa'anga 'oku ta'efakamafai'i".

'I ho'o ngāue'aki 'a ho'o 'akauní ki ha ngaahi taumu'a fakapisinisi, 'e 'ikai ke mau mo'ua atu kiate koe 'i he malumalu 'o e Sēvesi BillPay tukukehe 'i he ngaahi makatu'unga 'oku tu'u atu 'i he kupu tu'utu'uni ko 'eni.

Ngaahi totongi BillPay

Tukukehe 'i he taimi 'oku hoko ai ha totongi BillPay ko ha totongi na'e ta'efakamafai'i, ko ha totongi kākā pe ko ha totongi na'e fehālaaki, 'oku 'ikai malava ia ke toe fakafoki 'a e ngaahi totongi BillPay. 'E 'ikai ke 'oatu ha totongi fakafoki ia 'o fakafou 'i he Sēvesi BillPay 'a ia 'okú ke fakakikihi'i mo e tokotaha tohi mo'uá fekau'aki mo ha ngaahi koloa pe ngaahi ngāue na'á ke tali ke ma'u atu me'i he tokotaha/kautaha tohi mo'uá. Ko ha fa'ahinga lāunga kuo pau ke fakalelei'i ia mo e tokotaha tohi mo'uá.

Ngaahi totongi na'e 'ikai fakamafai'i

Kapau ko e totongi BillPay 'oku fakahoko ia 'o fakatatau mo ha tu'utu'uni ke fakahoko ha totongi, 'a ia 'oku hā mai kiate kimautilu ko e ha'u meiate koe pe ko ha taha kehe 'o fakafofonga'i koe, ka ko hono mo'oní na'e 'ikai ké ke fakamafai'i ia 'e koe, te mau fakahū atu 'a ho'o pa'angá ki ho'o 'akauní mo e mahu'inga 'o e fo'i totongi ta'efakamafai'i ko iá. Ka neongo iá, kuo pau ké ke totongi mai kiate kimautilu 'a e mahu'inga 'o e totongi ko iá 'o kapau:

- (i) 'oku 'ikai ke mau toe lava 'o ma'u fakafoki mai 'a e mahu'inga 'o e pa'anga ko iá meí he tokotaha na'á ne ma'u iá, 'i loto 'i he 'aho ngāue ANZ 'e 20 'o 'emau feinga ke fakahoko iá; pea
- (ii) ko e totongi na'e fakahokó ko ha ola ia 'o ha tu'utu'uni ke totongi na'e 'ikai ke muimui pau ki he 'emau ngaahi tohi tu'utu'uni malu'i kuo tuku atú.

Ngaahi totongi kākāá

Kapau ko e totongi BillPay na'e fakahoko ia 'i ha ngāue kākā 'a ha tokotaha 'oku kaunga ki he Sēvesi BillPay, pea koe tokotaha ko iá 'oku totonu ke ne totongi fakafoki atu 'a e mahu'inga 'o e totongi fakahoko-kākā ko iá.

Ka neongo iá, 'o kapau 'e 'ikai ke totongi fakafoki atu 'a e mahu'inga ko iá 'e he tokotaha ko iá, 'oku pau leva ia ké ke fua 'a e molé tukukehe kapau na'e 'i ai ha 'ilo ki ai 'a ha tokotaha kehe 'oku kaunga ki he Sēvesi BillPay pe na'á ne 'ilo'i 'eni 'i ha ngāue fakatotolo ki ai, 'a ia kuo pau leva ke totongi fakafoki atu 'a e mahu'inga 'o e totongi fakahoko-kākāá 'e he tokotaha ko iá.

Ngaahi totongi fehālaakí

Kapau te ke 'ilo'i hake ha totongi BillPay na'e fai ki ha taha, pe ki ha mahu'inga, 'oku 'ikai ke tatau mo ho'o ngaahi fakahinohinó (kapau na'e 'i ai), pea na'e to'o mei ho'o 'akauní 'a e mahu'inga 'o e totongi ko iá, te mau fakahū atu 'a e mahu'inga ko iá ki ho'o 'akauní. Ka neongo iá, 'o kapau ko e fehālaaki 'a 'au na'e hoko ai 'a e totongi ko iá pea 'ikai ke mau malava 'o fakafoki mai 'a e mahu'inga 'o e totongi ko iá meí he tokotaha na'á ne ma'u iá, 'i loto 'i he 'aho ngāue ANZ 'e 20 'o 'emau feinga ke fakahoko iá, kuo pau ké ke totongi mai 'a e mahu'inga ko iá kiate kimautilu.

‘Okú ke fakahā’i koe lau’itohi tali totongi meí ha tokotaha/ kautaha tohi mo’ua ‘o ha totongi fehālaaki pe hala, ‘oku ‘ikai pe ‘e ‘ikai, ‘i ha fa’ahinga makatu’unga, ke ne fakakakato ‘e ia ha konga pe kotoa ‘o ha tefito’i mo’ua ‘oku mo’ua’aki ‘i ho vaha’a mo e tokotaha/ kautaha tohi mo’uá.

Hokohoko atu ‘o ha mole tupu meí he me’a na’e hokó

‘Oku ‘ikai ke mau mo’ua’aki ha fa’ahinga mole hokohoko pe maumau ne hoko ko ha ola ‘o hono ngāue’aki ‘o e Sēvesi BillPay, tukukehe kapau na’e tupu ia meí ha fa’ahinga mole pe maumau ‘okú ke a’usia koe’uhi ko ha’amau tōnounou pe fekau’aki mo ha fa’ahinga maumau’i ‘o ha makatu’unga pe malu’i ‘oku lave tonu ki ai ‘a e laó ‘i ha ngaahi aleapau ki hano tuku atu ha ngaahi koloa pe ngaahi sēvesi pea ‘e ‘ikai ke ala to’o mei ai, fakangatangata pe ‘e fakahoko hano liliu pe ‘e toki hoko pē ia ‘i ha tu’unga fakangatangata.

Totongi ke Malu’i (Indemnity)

Ki he tu’unga ‘oku fakamafai’i ‘e he laó, te ke totongi ke malu’i kimautilu meí ha fa’ahinga mole pe maumau te mau hokosia tupu meí ha fa’ahinga ‘eke, tu’utu’uni pe ha fa’ahinga ngāue fakalao ‘oku fakahoko mai kiate kimautilu ‘oku tupunga fakahangatonu pe ‘i ha founa kehe koe’uhí he na’e:

- (a) ‘ikai ké ke fakahoko ho ngaahi fatongia tu’upaú ‘i he malumalu ‘o e; pe
- (b) ‘ikai ké ke ngāue tokanga pe na’á ke ngāue kākā ‘i he fekau’aki mo e Ngaahi Tu’utu’uni mo e Makatu’unga ko ‘ení.

2.20 Ngaahi liliu ki he Ngaahi Makatu’unga ki hono Ngāue’aki ‘o e Pangikē Faka’ilekitulōniká

Te mau lava ‘o liliu ‘a e Ngaahi Makatu’unga ki Hono Ngāue’aki ‘o e Pangikē Faka’ilekitulōniká ‘i ha fa’ahinga taimi pē. Te mau ‘oatu ‘i ha ‘aho ‘e 20 ki mu’a ai ‘a e fanongonongo tohi ‘o ha ngaahi fa’ahinga liliu ‘a ia:

- ‘e hilifaki pe hiki hake ai ha ngaahi totongi fekau’aki ‘ata’atā pē mo hono ngāue’aki ‘o e me’angāue faka’ilekitulōniká;
- te ne fakalahi hake ho mo’uá ‘i ha ngaahi mole ‘oku fekau’aki mo ha ngaahi fe’ave’aki pa’anga faka’ilekitulōnika; pe
- te ne liliu ‘a e fakangatangata faka’aho ki ho’o fe’ave’aki pa’angá pe fakangatangata ki ha ngaahi fe’ave’aki pa’anga ‘i ha vaha’a taimi pau ‘oku kaunga ki hono ngāue’aki ‘o e me’angāue faka’ilekitulōniká.

2.21 Ngaahi liliu ki he ngaahi fe'ave'aki pa'anga 'oku fakahoko 'i he ngaahi mīsini totongi faka'ilekitulōniká

Ko ha fa'ahinga fe'ave'aki pa'anga na'á ke fakahoko 'i ha mīsini faka'ilekitulōnika, 'oku 'ikai lava ia ké ke toe kaniseli, fulihi pe liliu.

2.22 Ngaahi lēkooti fe'ave'aki pa'anga kuo 'osi paaki

'I he taimi 'okú ke fakakakato ai ha fe'ave'aki pa'anga 'i ha mīsini fe'ave'aki pa'anga faka'ilekitulōnika, te ke ma'u ai ha paaki 'o e lēkooti fe'ave'aki pa'angá. Kuo pau ké ke vakai'i fakalelei 'a ho'o lēkootí. 'Oku totonu ké ke tauhi 'a e ngaahi lēkootí ni ki ha taumu'a ke fakamo'oni pea mo tokoni ki hono fakafehoanaki 'o e ngaahi fakamatala pa'anga 'o e 'akauní.

2.23 Ngaahi sēvesi 'a ha fa'ahi kehe ange

'Oku 'ikai ke fakamafai'i, tu'uaki pe fakamo'oni'i pea 'e 'ikai ke fatongia'aki pe mo'ua 'a e ANZ 'i ha fa'ahinga tūkunga ki hono ngāue'aki 'o e ngaahi sēvesi ki he 'akauní 'oku tuku atu 'e ha fa'ahi kehe ange, ke nau hū 'aki ki ho'o ngaahi 'akauni ANZ (kau ai 'a e ngaahi sēvesi 'akauni fakatahatahá, 'o hangē ko ia 'oku tuku atu 'e he ngaahi fa'ahinga kautaha fakapa'anga kehé).

2.24 Fakalūkufuá

'Oku 'ikai mo'ua'aki 'e he ANZ ia hano ta'etali 'e ha fa'ahinga taha/kautaha faifakatau ha fe'ave'aki pa'anga faka'ilekitulōnika pea, ki he tu'unga 'oku faka'atā 'e he laó, 'oku 'ikai ko hano fatongia 'o 'ona 'a e ngaahi koloa pea mo e ngaahi ngāue 'oku tuku atu 'e ha taha/kautaha faifakatau.

'Okú ke tali:

- 'oku 'ikai ke 'i ai ma'u pē ha pa'anga pepa 'i he mīsini faka'ilekitulōnika kotoa pē 'oku ala toho mei ai ha pa'anga pepa;
- ko ha fa'ahinga toho pa'anga pepa 'i he mīsini faka'ilekitulōniká 'oku 'i ho 'aofinimá ia 'i he taimi 'oku hā atu ai pe 'atā atu ai kiate koe ké ke avé; pea
- 'e 'ikai faka'atā atu 'e he ngaahi mīsini faka'ilekitulōnika kotoa pē ke fai ha fakahū pa'anga ai.

2.25 EFTPOS

Ko e fakalōloa 'o e EFTPOS ko e Electronic Funds Transfer at Point of Sale.

'Oku faka'atā atu 'e he me'angāué ni ké ke totongi ha ngaahi koloa mo ha ngaahi sēvesi 'aki ha kaati 'oku fakafekau'aki ki ai. Fakatefito pē 'i he pisinisi fakamovetevete ko iá, 'e malava ké ke ngāue'aki 'a e kātí ke toho ha pa'anga pepa 'o ngāue'aki 'a e mīsini EFTPOS.

2.26 Maestro mo e Cirrus

Ko e Maestro® mo e Cirrus® ko e ongo netiueka EFTPOS mo e ATM fakavaha'apule'anga ia te na faka'atā atu koe ké ke malava 'o ma'u 'a e pa'anga 'oku 'atā atu kiate koe 'i ho'o ngaahi 'akauni ANZ 'aki 'a hono ngāue'aki 'a ho'o kaati ANZ Access 'i muli.

'Oku 'ikai malava ké ke ngāue'aki 'a ho'o kaati ANZ Access 'i he ngaahi ATM Cirrus 'i mulí ke totongi ha pa'anga ki ho'o 'akauní pe fe'ave'aki pa'anga 'i he vaha'a 'o e ngaahi 'akauni 'oku fakafehokotaki ki aí.

Ngaahi totongi 'oku 'eké mo e totongi hilifaki – Maestro mo e Cirrus

'Oku tānaki atu ha ngaahi totongi fe'ave'aki pa'anga, ngaahi totongi fe'ave'aki pa'anga 'i tu'apule'anga mo e ngaahi totongi ki he kautaha fakalele ATM ki hono ngāue'aki 'o e ngaahi ATM Cirrus mo e Maestro EFTPOS 'i tu'apule'angá.

Ngaahi totongi fakalahí – Maestro mo e Cirrus

'E malava ké ke totongi ha totongi fakalahi ki ha'o toho pa'anga meí ha ngaahi mīsini ATM 'i muli. 'E 'ikai ke 'asi atu 'a e ngaahi totongi fakalahí ia ko ha totongi kehe 'i ho'o fakamatala pa'anga ki ho'o 'akauní. 'E fakakau 'eni ia 'i he mahu'inga fakakātoa na'e tohó.

Tu'unga ki he fakafetongi mo e liliu pa'angá – Maestro mo e Cirrus

Ko e ngaahi totongi hilifaki, ngaahi fakatau mo e toho pa'anga kotoa pē 'e fakahoko 'o fakafou 'i he kautaha Mastercard International Incorporated 'o ngāue'aki 'a e mahu'inga liliu pa'anga 'oku fokotu'u 'o fakatatau ki he'ene ngaahi tu'utu'uni 'i he 'aho 'o e fakatau pea 'oku fakahoko ia 'e he Mastercard International Incorporated.

'Oku 'uhinga 'eni:

- Ko e ngaahi fe'ave'aki pa'anga 'i he pa'anga 'Ameliká 'e liliu ia ki he pa'anga 'Aositelēliá.
- Ko e ngaahi fe'ave'aki pa'anga 'i ha fa'ahinga pa'anga kehe 'e 'uluaki liliu ia ki he pa'anga 'Ameliká pea toki liliu ki he fa'ahinga pa'anga 'oku ngāue'aki 'e he 'akauní.

'I he ngaahi tūkunga lahi tahá, 'e kehe 'a e mahu'inga liliu pa'anga ia 'oku ngāue'aki ki hano fakafoki 'o ha fakatau, meí he mahu'inga 'o e liliu pa'angá 'i he taimi na'e 'uluaki fakahoko ai 'a e fakataú.

KONGA 3: NGAAHI FAKA'EKE'EKE 'A E KAU KASITOMAA

Tu'asila ki he li meilí

Australia and New Zealand Banking Group Limited,
Tonga Branch
PO Box 910
Nuku'alofa
Tonga

Ngaahi Faka'eke'eke Fakalūkufuá

ANZ Nuku'alofa Branch | Va'a ANZ Nuku'alofa
Taufa'ahau Road,
Nuku'alofa, Tonga
Hala Taufa'ahau
Nuku'alofa, Tonga

Telefoní: +676 20 500
Uepisaití: anz.com/tonga

Vakai ki he anz.com/tonga ki he ngaahi houa 'oku 'atā atú.

Australia and New Zealand Banking Group Limited, Va'a 'i Tonga. 08/24 22402

'Oku kaunga atu 'eni ki ha ngaahi aleapau n'ó 'oku hiki tohi me'fhe, pea kau ki 'a'a e 'aho 15 'Epeleti 2024.